

T.C
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İSGÜCÜ KULLANIMI
SONUÇLARI VE MÜCADELE YOLLARI

İktisat Politikası
Yüksek Lisans Tezi
Nural Dagdemir

Danisman
Prof. Dr. Ertan Oktay

İstanbul
Temmuz 2007

İÇİNDEKILER

İçindekiler	i
Tablo Listesi	iv
Sekil Listesi	v
Kisaltma Listesi	vi
Giris	1

1.BÖLÜM

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN KULLANIMI

1.1.Çocuk İşçiliğinin Tarihçesi	3
1.2.Dünyada Çocuk İşçisi	4
1.3.Dünyada Çocuk İşçisinin Niteliği	7
1.3.1. Ekonomik Faaliyette Bulunan Çocuklar	8
1.3.2. Çocuk İşçiler	8
1.3.3. Tehlikeli İşlerde Çalışanlar	9
1.4.Dünyada Çocuk İşçisinin Dağılımı	9
1.5.Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri	11
1.6.Çocukların Çalıştırılma Nedenleri	17
1.7.Çocuk İşçisi ile Mücadele Modelleri	17
1.7.1. Okula Gidebilmek İçin Minimum Gelir Destegi (MISA)	17
1.7.2 Harald Grossman ve Jochen Michelis Modeli	18
1.7.3 Beseri Sermaye ve İnsani Gelişim Endeksi	20
1.7.3.1.Yoksulluk ve Egitimsizlik: GSMH Endeksi ile Egitim	23
Endeksi İlişkisi ve İnsani Gelişim Endeksi ile Egitim Endeksi	
İlişkisi	
1.7.4. Sosyal Sorumluluk Standardi 8000	32
1.8.Çocuk İşçisi ve Egitim Konusunda Müdahale Örnekleri	33
1.8.1. Okul Ortamında	33
1.8.2. Okul Dışında	33
1.9.Tarihten Çıkarılması Gereken Dersler	34
1.10.Çocuk İşçisi Sorunu ile Mücadelede ILO / IPEC Programı	35

1.11.Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi İçin Faaliyette Bulunan Diğer	36
Uluslararası Kuruluşlar	
1.11.1. Avrupa Birliği	36
1.11.2. UNICEF	37
1.11.3. Dünya Sağlık Örgütü	37
1.11.4. UNDP	37
1.11.5. Dünya Bankası	37
1.11.6. FAO	38
1.11.7. UNFPA- United Nations Population Fund	38
1.12.Zorunlu Eğitim ve Minimum Çalışma Yaşı Düzenlemeleri	38
1.13.Bazı Ülkelerde Çocuk İşgücü Sorununa Karşı Gerçekleştirilen	41
Çalışmalar	
1.13.1. Çin	41
1.13.2. Brezilya	42
1.13.3. Kore	43
1.13.4. Hindistan	44
1.13.5. Banglades	46
1.13.6. Türkiye	48
1.13.7. Japonya	49

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İSGÜCÜ

2.1.Türkiye'de Çocuk İşgücü	50
2.1.1. Kent ve Kir Ayırımına Göre Türkiye'de Çocuk İşgücü	50
2.1.2. Ekonomik Faaliyetler ve Ev İşleri Ayırımına göre Türkiye'de	51
Çocuk İşgücü	
2.2.Kayıt Dışı Çocuk İşçiliği	52
2.3. Türkiye'de Gerçekleştirilen Çocuk İşgücü Anketleri	53
2.3.1. Ekonomik İşlerde Çalışanlar	55
2.3.1.1.İsbaşında Olanlar	55
2.3.1.2.İsbaşında Olmayanlar	55
2.3.1.3. Çiraklar	55
2.3.2.Ev İşlerinde Çalışanlar	56
2.4. Çocuk, Çocuk İşçi ve Çocuk İşçiliği Tanımı	56

2.5. Çocukların Çalışma Nedenleri	58
2.5.1. Yoksulluk	58
2.5.1.1. Yoksullukla Mücadele	63
2.5.2. Ailenin Eğitim Düzeyi	65
2.6. Çocukların Çalıştırılmama Nedenleri	67
2.6.1. Çocuk ve Aile Açısından	67
2.6.1.1. Fiziksel Gelişim	67
2.6.1.2. Zihinsel Gelişim	69
2.6.1.3. Sosyal Gelişim	69
2.6.1.4. Duygusal Gelişim	70
2.6.2. Ülkenin Kalkınması Açısından	70
2.6.2.1. Eğitim	70
2.6.2.2. Eğitime Ayrılan Kaynaklar	73
2.7. Bilgi Toplumu Olmak ve Yaşam Boyu Öğrenim	79

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İSGÜCÜ SORUNUYLA MÜCADELE

3.1. Türkiye'de Çocuk İsgücü Sorunuyla Mücadele	82
3.2. IPEC Çerçevesinde Gerçekleştirilen Faaliyetler	85
3.3. Çiraklık Statüsünde Çalışan Çocuklar	92
3.3.1. Türkiye ve AB Ülkelerinde Çiraklık Öğretimi	93
3.4. Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında Çocuk İsgücü	95
3.4.1. 2002 İlerleme Raporunda Çocuk İsgücü	95
3.4.2. 2003 İlerleme Raporunda Çocuk İsgücü	96
3.5. Türkiye'de Çocuk İsgücü Mücadelesi İçin Yapılması Gerekenler	98

4. BÖLÜM

SONUÇ

Sonuç	101
Kaynakça	104
Özet	112
Abstract	114

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	Dünyada Çalışan Çocuk Sayısı	5
Tablo 2	Yas Gruplarına Göre Dünyada Çalışan Çocuk Sayısı	6
Tablo 3	2000 Yilinda Dünyada Çocuk İsgücünün Niteligi	8
Tablo 4	15 Yas Altındaki Çocuk İsgücünün Dağılımı	10
Tablo 5	Çocuk ve Yetişkin İsgücünün Bölgeler Bazında Karşılaştırılması	11
Tablo 6	2000 Yilinda Dünyadaki Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri	13
Tablo 7	2000 Yilinda Dünyadaki 5-17 Yas arasındaki Çocukların Yas ve Cinsiyet Analizi	14
Tablo 8	2000-2004 Yilinda Dünyada Çalışan Çocukların Çalışma Şekilleri	15
Tablo 9	İnsani Gelişim Endeksi	27
Tablo 10	Zorunlu Eğitim ve Minimum Çalışma Yası Düzenlemeleri	40
Tablo 11	Yerleşim Yeri ve Cinsiyetine Göre Çalışan Çocuklar (6-14 Yas Grubu)	51
Tablo 12	Yerleşim Yeri ve Cinsiyetine Göre Çalışan Çocuklar (6-17 Yas Grubu)	52
Tablo 13	Hanehalki Fertlerinin Cinsiyetine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları	61
Tablo 14	Çalışan Çocukların Hanehalki Rejislerinin Eğitim Durumu, Cinsiyet ve Ekonomik Faaliyet Kolunda Çalışan Çocuklar	66
Tablo 15	İs Kazaları ve Meslek Hastalıkları Geçiren Sigortalıların Yıllara ve Yas Gruplarına Göre Dağılımı	68
Tablo 16	25-64 Yas Grubu İsgücünün Eğitim Seviyesi	72
Tablo 17	OECD Ülkelerinde GSMH'den Eğitime Ayrılan Pay	74
Tablo 18	Eğitim Harcamaları Göstergeleri	76
Tablo 19	Yasam Boyu Öğrenim	80

SEKIL LISTESİ

Sekil 1	Çalışan Çocukların Çocuk Nüfusuna Oranı: 2000-2004 Yılları Arasında	16
Sekil 2.A	GSMH Endeksi ile Eğitim Endeksinin İlişkisi	24
Sekil 2.B	İnsani Gelişme Endeksi ile Eğitim Endeksinin İlişkisi	25
Sekil 3	Hanehalki Fertlerinin Cinsiyetine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları 2004	62
Sekil 4	Çalışan Çocukların Hanehalki Rejislerinin Eğitim Durumu	65
Sekil 5	OECD Ülkelerinde GSMH'den Eğitime Ayrılan Pay	73
Sekil 6	Türkiye'de Konsolide Bütçe İçerisinde Eğitime Ayrılan Yatırım Harcamaları	75
Sekil 7.A	Türkiye'de Yıllara Göre Okullaşma Oranları	78
Sekil 7.B	Türkiye'de Yıllara Göre Okullaşma Oranları (8 Yıllık Eğitim Sonrası)	78
Sekil 8.A	Yaşam Boyu Öğrenim (Erkek)	81
Sekil 8.B	Yaşam Boyu Öğrenim (Kadın)	81

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
APFTUCL	: Andhra Pradesh Federation of Trade Unions for the Elimination of Child Labour
APSBP	: Andhra Pradesh State Based Project
BGMEA	: Banglades Garment Manufacturers and Exporters Association
BRAC	: Banglades Kırsal Bölge İlerleme Komitesi
CEPAA	: The Council on Economic Priorities Accreditation Agency,
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DISK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	: Devlet Planlama Teskilatı
FAO	: Food And Agriculture Organization of the United Nations
GAP	: Güneydogo Anadolu Projesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HAK-IS	: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
İDDG	: İşyeri Danışma ve Denetleme Grubu
ILO	: International Labour Organization
IPEC	: International Programme on the Elimination of Child Labour
ISO	: International Organization for Standardization
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MG	: Milli Gelir
MISA	: The Minimum Income For School Attendance
NCLP	: National Child Labour Policy
NGO	: Non Government Organizations
OECD	: The Organisation for Economic Co-Operation and Development
SA	: Social Accountability
SGS	: International Certification Services

SIMPOC	: Statistical Information and Monitoring Programme on Child Labour
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TISK	: Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu
TKV	: Türkiye Kalkınma Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İS	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UCW	: Understanding Children's Work
UNCTAD	: United Nations Conference for Trade and Development
UNDP	: United Nations Development Programme
UNFPA	: United Nations Population Fund
UNICEF	: United Nations Children's Fund
WHO	: World Health Organization
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İSGÜCÜ KULLANIMI SONUÇLARI VE MÜCADELE YOLLARI

GİRİS

Çocuk işgücü dünya gündeminde en üst sıralarda yer alan ve acil çözüm bekleyen bir sorundur. Milyonlarca çocuk, ulusal yasalarla uluslararası standartlara uygun olmayan koşullarda fiziksel, zihinsel, eğitsel, sosyal, duygusal ve kültürel gelişimlerine zarar veren ortamlarda çalışmaktadır. 2000 yılında dünyada 5-14 yaş grubunda 211 milyon, 15-17 yaş grubunda 141 milyon olmak üzere toplam 352 milyon çalışan çocuk bulunduğu tahmin edilmektedir. (International Labour Conference,2006, s.8)

Çocuk işçiliği sorunu gelişmekte olan her ülke için olduğu gibi, Türkiye için de önemli bir sorundur. Bu sorun; ekonomik gelişme ve sosyal kalkınma hedefleriyle doğrudan ilgilidir.

Bu çalışmanın hipotezi; çocuk işgücü sorunu, Türkiye'de sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi için çözülmesi gereken en önemli sorunlardan biridir ve bu sorunun çözümü için yoksulluk yok edilmeye çalışılırken, es anlı olarak eğitim de ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

Bu çalışmada; Türkiye ekonomisinde çözümlenmesi gereken sorunlardan biri olan çocuk işçiliği sorunu ile mücadelede bu sorunun ekonomiye kazandırdıkları veya kaybettirdiklerinin saptanması ve çözüm yolları önerilmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada; çocuk işçiliğinin gelişmekte olan ülkelerde oluşturduğu ciddi soruna çözüm arayışı olarak bir çözüm öneri paketi

sunulmaktadır. Bu öneri paketinde; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde uygulayıcılara rehber olmasının hedeflenmesi önem tasimaktadır.

Bu çalışmanın Birinci Bölümünde; Çocuk İsgücünün Tarihçesi ve Dünyada Çocuk İsgücü incelenmektedir. Bu sorunu günümüzde hala yasayan ülkelerin çalışmaları ile bu sorunu asmis ülkelerin, tarihteki gayretleri ve mücadele modelleri araştırılmaktadır. Bu bölümde istatistiksel bir deneme yapılmaktadır.

Çalışmanın İkinci Bölümünde; Türkiye'de Çocuk İsgücünün durumu incelenmektedir. Kayıt dışı istihdam ve sorunun kaynagi araştırılmakta ve sorunun en önemli nedeninin yoksulluk ve buna bağlı olarak eğitim eksikliği olduğu belirlenmektedir. Bunun yanında Yoksullukla Mücadele, Bütçeden Eğitime Ayrılan Paylar, İnsani Gelisme Endeksi, Bilgi Toplumu Olma ve Yasam Boyu Öğrenim faktörlerinin önemi değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Üçüncü Bölümünde; Türkiye'de Çocuk İsgücüyle Mücadele için bugüne kadar yapılan çalışmalar ile mesleki eğitimler, çiraklık statüsü ve Avrupa Birliği İlerleme Raporları incelenmekte ve değerlendirmeler yapılmaktadır.

Bu çalışmanın dördüncü ve sonuç bölümünde; Türkiye'de çocuk isgücü sorunu ile mücadele için bir çözüm önerisi sunulmaktadır.

1.BÖLÜM

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN KULLANIMI

1.1. Çocuk İşçiliğinin Tarihçesi

Çocukların çalıştırılmasına insanlık tarihinin her döneminde rastlanılmaktadır. Ancak çalıştırılma şekilleri içinde bulunduğu döneme özgü farklılıklar göstermektedir. Köleci sistemin egemen olduğu dönemlerde çocuklar anne babaları gibi, köle olarak doğup bedensel güçlerinin ötesinde zorla çalıştırılmışlardır. Sanayi devrimine kadar olan dönemde, çocukların çalıştırılmasına esnaf ve sanatkarların mesleki örgütleri olan loncalarda rastlanmaktadır. Çiraklık, çocuklar için çalışma yaşamının ilk evresiydi. Çiraklık sözleşmesi de bunun ilk aşamasıydı. Çocukların çalıştırılması tarihin her döneminde var olmakla birlikte, “Çocuk işçiliği” kavramı sanayileşme ile birlikte emek - yoğun işlerin artık makineler aracılığıyla kadın ve çocuklara yaptırılmasıyla başlamıştır. Türkiye’de çocuk işçüsünün ilk örnekleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ahi* kurumlarında görülmektedir. (ÇSGB, 2005, s 7). Türkiye’de Ahilik Sistemi 13. yüzyılda kurulmuştur.(Oktay, E.2002: s.2)

---

* Ahilik kurumu Türk Kültür yapısında önemli bir yeri olan mesleki ve ahlaki bir organizasyondur. Selçuklular devrinde ortaya çıkan Ahilik, Osmanlı Devletinin ilk yıllarında da etkili olmuştur. Anlam itibarıyla küçük esnaf ve çirakları içine alan, mesleki doğruluk-dürüstlük prensiplerine uygun olarak çalışılmasını ayrıca eğitim görmelerini hedefleyen bir teşkilattir. Ahilik kardeşlik anlamına gelmektedir. Zengin ile fakirin, üretici ile tüketicinin, emek ile sermayenin, millet ile devletin kısaca toplumun bütün fert ve kurumlarının arasında iyi münasebetler kurarak herkesin huzur içinde yaşamasını sağlamak başlıca amacı olmuştur. Toplumda; bazı insanların zengin, bazılarının da fakir olmasını ahilik normal karşılarken, güçlünün zayıfı ezmesine veya bir kimsenin haksız kazanç sağlamasına karşı çıkmıştır. Ahi teşkilatı Anadolu'nun hemen hemen her şehir, kasaba ve hatta büyük köylerine kadar yayılmış, ahilik prensiplerinin her yerde yerleşmesini sağlamıştır.Ülkemizde yeni yeni kurumsallaşan Rekabet Kurulu, Patent Enstitüsü, Kosgeb, Reklam Kurulu yanında Ticaret ve Sanayi Odaları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Kooperatifler, Esnaf Odaları, Belediye, Bag-Kur gibi sosyal hizmet veren kurumlar Ahilik sisteminden günümüze yansıyan kuruluşlardır.
(<http://www.memocal.com/bgvh/AhilikHaftasi.asp,29/11/2006>)

Dünyada ki çocuk isgücünün yakın tarihi sanayilesen ülkelerde endüstri devrimiyle Britanya'da başlamıştır. 18.yüzyıl sonlarında çocuk isgücü çok geniş biçimde yaygınlaşmasında ilk öncü sanayileşmiş ulus Birleşik Krallık'tır. Britanya'da çocuk isgücü diğer ülkelerden çok daha fazlaydı. 1851'de 10-14 yaş grubundaki çocuklarda isgücüne katılım oranı % 30 idi ancak 1901'de % 17'ye düşürülmüştür. Bu kritik geçiş 1870'lerde eğitim konusu ilk kez ortaya çıktığında olmuştur. Amerika'da ise 1900'lerde % 17 oranına ulaşmıştır. 1896'da Fransa'da ilk nüfus sayımı çocuk isgücü oranını %20 olarak göstermiştir (International Labour Conference,2006: s. 20).

1.2. Dünyada Çocuk Isgücü

Çocuk isgücü dünya gündeminde en üst sıralarda yer alan ve acil çözüm bekleyen bir sorundur. Milyonlarca çocuk, ulusal yasalarla uluslararası standartlara uygun olmayan koşullarda fiziksel, zihinsel, eğitsel, sosyal, duygusal ve kültürel gelişimlerine zarar veren ortamlarda çalışmaktadır.

ILO 2002 araştırmalarına göre dünyada 5-14 yaş grubunda 211 milyon çocuk çalışmaktadır ve bu rakam dünya çocuk nüfusunun % 17,6 sini oluşturmaktadır. 5-17 yaş grubu olarak ele alındığında ise 352 milyon çocuğun çalıştığı saptanmıştır. Bu sayı ise dünya çocuk nüfusunun %23'ünü oluşturmaktadır. (International Labour Conference, 2006: s.6)

Tablo 1
Dünyada Çalışan Çocuk Sayısı

Yil	Çalışan Çocuk (000)	Çalışan Çocuk / Çocuk Nüfusu (%)
1995	250.000	24.7
2000	210.800	17.6
2004	190.700	15.8

Kaynak: International Labour Conference, 2006: s. 6

Tablo 1' de belirtildiği gibi dünyadaki çalışan çocuk sayısında 2000 yılında 1995 yılına göre %7'lik, 2004 yılında ise % 1.8'lik bir iyileşme saptanmıştır. Bunun iki nedeni olabilir; birincisi bazı ülkeler çocuk işgücü hakkındaki verilerini daha güvenilir bir şekilde derlemeleri ikincisi ise mevcut bilgi kaynaklarına daha geniş alanlarda önem vererek farklı tahmin yöntemleri kullanılması olarak açıklanabilir (International Labour Conference,2006: s. 6).

Tablo 2
Yas Gruplarına Göre
Dünyada Çalışan Çocuk Sayısı
(2000 Yili)

Yas	Nüfus (000)	Çalışan Nüfus (000)	Çalışanların Nüfusa Oranı %
5 - 9	600.200	73.100	12,2
10 -14	599.200	137.700	23,0
Toplam	1.199.400	210.800	17,6
15 -17	332.400	140.900	42,4
Toplam	1.531.800	351.700	23,0

Kaynak: ILO,2002: s.15

Çocuk işçiliği sorunu yalnız Türkiye için değil gelişmekte olan her ülke için önemli bir sorundur. Bu sorun; ülkelerin ekonomik gelişme ve sosyal kalkınma hedefleriyle doğrudan ilgilidir. Bu alanda bazı uluslararası kuruluşlar sorunun çözümüne yönelik bazı adımlar atmışlardır. Bu kuruluşlarla işbirliği içinde olmak çocuk işçiliği sorununun çözümüne yönelik bilgi alışverişi ve finansal destek sağlanması ile uluslararası platformlarda yaptırımların uygulanmasına destek vermektedir. Öyle ki; gelişmiş ülkeler ithal ettikleri malların üretimlerinde çocuk işgücü ile üretilmiş olanları boykot ederek sorunun çözümüne önemli bir katkı sağlamaktadırlar. (ÇSGB, 2005: s. 27-28)

Bir baska görüŖe göre ise uluslararası ticarete uygulanan bu yaptırımlar Banglades örneğinde amacına ulaşmamıştır. 1992 yılında ABD Kongresine sunulan Harkin Tasarısı ile 15 yaşın altındaki çocukları istihdam eden üreticilerin ürünlerine giriş yasaklama getirilince Banglades'te tekstil sektöründe çalıştırılan çocuklar isten çıkarılmış ancak bu çocuklar okul yerine daha tehlikeli çalışma koşullarının olduğu küçük işletmelere veya fuhusa sürüklenmiştir (UNICEF,1997:23 aktaran: Çolak,Ö.F,1999: s. 64).

1.3. Dünyada Çocuk İsgücünün Niteliği

ILO' nun 2000 yılı araştırmalarına göre dünyada 5-17 yaş arasında 171 milyon çocuk ağır ve tehlikeli işlerde çalışmaktadır. (ILO, 2002: s. 25)

Çocuk işgücü istatistikleri genelde şüpheli ve eksiktir. Özellikle gelişen dünyada bir çok hükümet çocuk işgücü kesin verilerini elde etmek için yeterli bir sistemden yoksundur. Üstelik hukuk kuralları ve uluslararası işgücü standartları gözardı edilerek çığnenmektedir. Dünyada çocuk işgücünün %90'dan fazlası Asya ve Afrika'da yoğunlaşmaktadır (Tablo 4). Dünyadaki en geniş çocuk işgücü Hindistan'da ki 44 milyon çocuk işçi ile Asya'da bulunmaktadır. Pakistan'da tüm çalışanların % 10'nunu 10-14 yaş arasındaki çocuklar oluşturmaktadır. Nijerya'da 12 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. Çocuk işgücü Güney Amerika'da da yaygın bir sorundur. Brezilya'da 7 milyon çocuk çalışmaktadır. Banglades'te sadece 10-14 yaş arasındaki çalışan çocuk sayısı 5,7 milyondur (Bureau of International Labor Affairs U.S,1994: s.27).

Tablo 3
2000 Yilinda Dünyada Çocuk Isgücünün Niteligi

Yas	Ekonomik Faaliyetlerde Bulunan Çocuklar (000)	Çocuk İşçi (000)	Tehlikeli İşlerde Çalışan Çocuklar (000)
5-14	210.800	186.300	111.300
15-17	140.900	59.200	59.200
Toplam	351.700	245.500	170.500

Kaynak: ILO, 2002: s. 25

1.3.1. Ekonomik Faaliyette Bulunan Çocuklar

Ekonomik faaliyette bulunan çocuklar; bir isyerinde ücret karşılığında çalışan, elde edeceği kar için kendi hesabına bir faaliyet sürdüren veya ücretsiz olarak hanehalkı fertlerinden birine ait olan bir isyerinde veya tarlada çalışan çocuklardır (International Labour Conference, 2006 : s 6).

1.3.2. Çocuk İşçiler

Çocuk işçiler; ekonomik faaliyette bulunanlardan daha dar bir tanıma sahip çocuklardır. 12 yaş ve üstü hariç, haftada birkaç saat hafif işlerde çalışan çocuklardır (International Labour Conference, 2006 : s 6).

1.3.3. Tehlikeli İşlerde Çalışanlar

Tehlikeli işlerde çalışan çocuklar; sağlık ve bedensel gelişime engel olacak ve gücünün çok üzerinde zor işlerde çalışan çocuklardır. (International Labour Conference, 2006 : s 6).

1.4. Dünyada Çocuk İsgücünün Dağılımı

Resmi sektörlerde bazı seviyelerde çocuk isgücü yasal yollarla kontrol edilebilmektedir. Ancak çocuk isgücünün çoğunluğu denetlenemeyen kırsal bölgelerde ve resmi olmayan sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Örneğin; Peru'da 6-14 yaş arasında resmi olarak çalışan çocukların % 66'sini kırsal alanlardaki çocuklar oluşturuyor (Boyden 1991, aktaran: Siddiqi, Patrinos:1993, s 8). Çocuk isgücünün çoğu resmi olmayan veya yasa dışı sektörlerde ve bu konu kayıtlı bilgilerden yoksundur. Bu sorun hakkında bilgi edinebilmek için daha fazla sistemli bilgiye ihtiyaç vardır (Siddiqi, Patrinos,1993: s. 8).

Tablo 4
15 Yas Altındaki Çocuk Isgücünün Dağılımı
%*

Bölge	1980	1985	1990
Afrika	17.0	18.0	21.3
Amerika	4.7	5.6	-
Asya	77.8	75.9	72.3
Avrupa	0.3	0.2	0.1
Okyanusya	0.2	0.2	0.2

Kaynak: ILO 1993 aktaran Siddiqi,F; Patrinos, H. A.,1993,s.7

---

* Çocuk isgücünün dünyadaki çocuk nüfusuna oranidir.

Tablo 5

Çocuk ve Yetiskin Isgücünün Bölgeler Bazinda Karsilastirilmesi (%)

Bölge	15 Yas ve Üstü	10-14 Yas
Afrika	65.2	22.0
Amerika	61.8	7.9
Asya	68.1	15.3
Avrupa	54.5	0.3
Okyanusya	62.7	6.9

Kaynak: ILO,Bulletin of Labour Statistic, 1993: Tablo.2

1.5. Çocuk İşçiliginin En Kötü Biçimleri

1.6.1999 tarihinde ILO ve 26.1.2001 tarihinde de Türkiye tarafından kabul edilen çocuk işçiliginin en kötü şekilleriyle mücadeleyi içeren 182 numaralı sözleşme, 18 yasin altındaki herkesi çocuk olarak tanımlamaktadır. Bu sözleşmeyi imzalayan her üye ülke en kötü şekillerdeki çocuk işçiliginin tamamen ortadan kaldırilmesini sağlayacak önlemleri almak zorundadır. Bu sözleşmeye göre “En Kötü Şekillerdeki Çocuk İşçiligi” su şekillerde tanımlanmaktadır.

(<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/sozlesme/soz182.htm>,
27/05/2007, Madde 3)

1. Çocukların alim-satimi, kölelik benzeri uygulamalar
2. Çocukların fahişelikte ve pornografik yayınlarda kullanılması
3. Uyusturucu maddelerin ticareti ve/veya kullanımına sürüklenmesi
4. Çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan tüm işler
5. Sokakta çalışanlar, korumadan yoksun, her türlü istismar ve tacizin oluşabileceği durumlar
6. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları
7. Gezici ve geçici tarım işlerinde çalıştırılmaları

(<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/sozlesme/soz182.htm>, 27/05/2007, Madde 3)

ILO tarafından çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak ifade edilen şekilde faaliyette bulunan çocuk sayısı 2000 yılı araştırmalarına göre 8,4 milyon olarak saptanmıştır (ILO, 2002, s.25).

Tablo 6
2000 Yilinda Dünyadaki Çocuk İşçiliginin En Kötü Biçimleri

Çocuk İşçiliginin En Kötü Biçimleri	Çocuk (000)
Çocuk Ticareti	1.200
Zorla Çalıştırılanlar	5.700
Çatısma ve Savasta Yer Alanlar	300
Fahiselik ve Pornografi	1.800
Yasa dışı Faaliyetlerde Bulunanlar	600
Toplam	8.400*
Tehlikeli İşlerde Çalışanlar	170.500
Toplam	178.900

Kaynak: ILO, 2002: s. 25

ILO'nun 2000 yılı araştırmalarına göre dünyada ki 5-9 Yaş arasında çalışan çocuk sayısı 73 milyon olarak saptanmıştır. Bunun anlami yaklaşık olarak her 8 çocuktan biri çalışmaktadır. Bu çocuklar ailelerin tarım işlerinde çalıştırılmakta ve emekleri karşılığında da bir ücret ödenmemektedir. Sadece ufak bir bölümü tarım alanları dışında çalışarak ücret elde etmektedirler. 10-14 Yaş arasındaki çalışan çocuk sayısı ise 138 milyon olarak tesbit edilmiştir. Bu sayı 5-9 yaş arasındakilerin neredeyse iki kati kadardır. 15 Yaş ise minimum çalışma yaşı olarak belirlenmekte ve 15-17 yaş arasında çalışan çocuk sayısı da 141 milyon olarak tesbit edilmektedir (ILO 2002: s. 17).

* Çocuk ticareti toplama dahil edilmemistir.

Tablo 7
2000 Yilinda Dünyadaki
5-17 Yas Arasindaki Çocukların Yas ve Cinsiyet Analizi

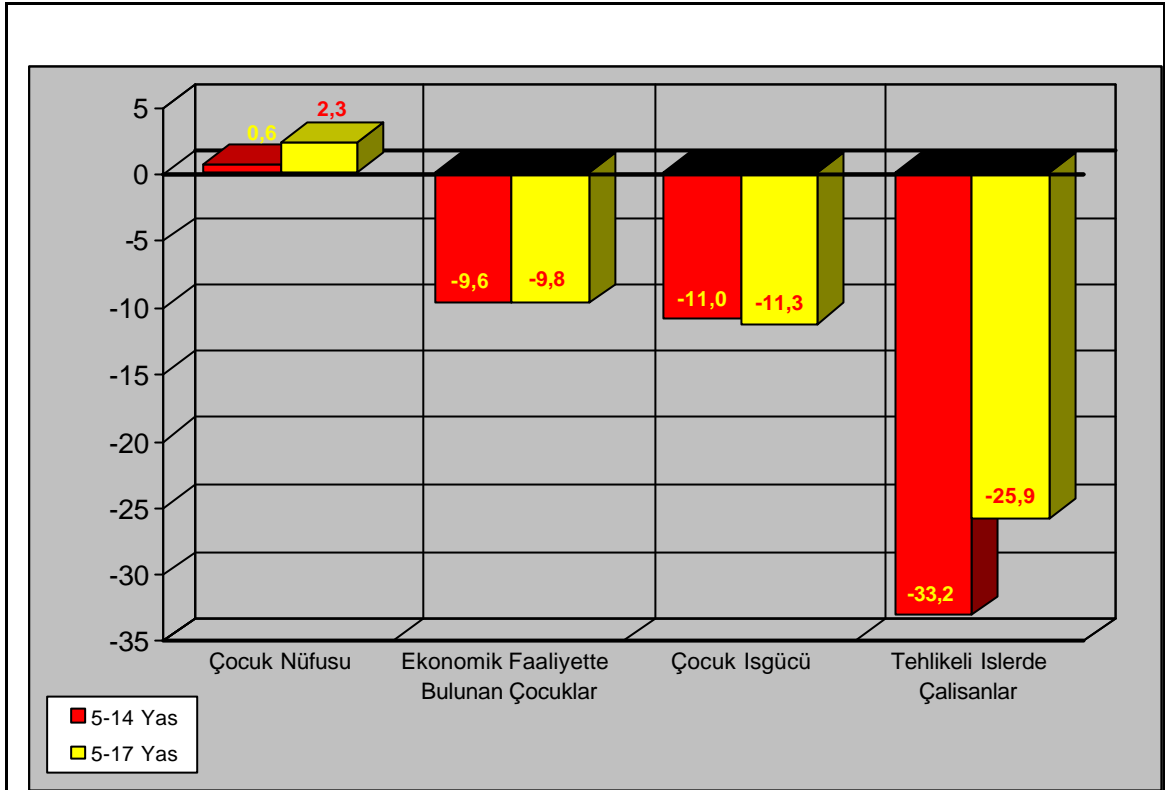
		Toplam Nüfus	Çalışan Sayısı	Çalışan Çocukların Nüfusa Oranı %
Erkek	5-9	308.500	38.100	12,3
	10-14	307.900	70.900	23,0
	5-14	616.400	109.000	17,7
	15-17	170.200	75.100	44,1
Toplam Erkek		786.600	184.100	23,4
Kız	5-9	291.800	35.000	12,0
	10-14	291.300	66.800	22,9
	5-14	583.100	101.800	17,5
	15-17	161.800	65.800	40,7
Toplam Kız		744.900	167.600	22,5
	5-9	600.200	73.100	12,2
	10-14	599.200	137.700	23,0
	5-14	1.199.400	210.800	17,6
	15-17	332.100	140.900	42,4
Toplam		1.531.100	351.700	23,0

Kaynak: ILO 2002: s. 15

Tablo 8
2000-2004 Yıllarında Dünyada
Çalışan Çocukların Çalışma Şekilleri

	Çocuk Nüfusu		Ekonomik Faaliyette Bulunanlar		Çocuk İşçiler		Tehlikeli İşlerde Çalışanlar	
	2000	2004	2000	2004	2000	2004	2000	2004
5-17 yas	1531,4	1566,3	351,9	317,4	245,5	217,7	170,5	126,3
	100	100	23,0	20,3	16,0	13,9	11,1	8,1
<i>2000-2004 değisimi</i>		2,3		-9,8		-11,3		-25,9
5-14 yas	1199,4	1206,5	211	190,7	186,3	165,8	111,3	74,4
	100	100	17,6	15,8	15,5	13,7	9,3	6,2
<i>2000-2004 değisimi</i>		0,6		-9,6		-11,0		-33,2
15-17 yas	332	359,8	140,9	126,7	59,2	51,9	59,2	51,9
	100	100	42,4	35,2	17,8	14,4	17,8	14,4
<i>2000-2004 değisimi</i>		8,4		-10,1		-12,3		-12,3

Kaynak: SIMPOC aktaran: International Labour Conference, 2006: s. 6

Sekil 1

Çalışan Çocukların Çocuk Nüfusuna Oranı: 2000-2004 Yılları Arasında

Kaynak: SIMPOC aktaran International Labour Conference, 2006: s. 7

2000 ile 2004 yılları arasında 5-17 yaşındaki dünya çocuk nüfusu %2.3 oranında artarken, ekonomik faaliyetlerde bulunan çocuk sayısında % 9.8, tehlikeli işlerde çalışan çocuk sayısında da % 25.9 oranında azalma olması çocuk işgücü sorunuyla mücadele de olumlu adımlar atıldığının bir göstergesidir.

1.6. Çocukların Çalıştırılma Nedenleri

Gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan çocuk işgücünün temel nedeni yoksulluktur. Yoksulluk nedeniyle çocukların çalışması zorunluluk haline gelmektedir. (Çolak,Ö.F,1999:s.56)

Bir diğer neden ise yine yoksullukla ilintili olan ailenin çocuğunun eğitim giderlerini karşılayamamasıdır. Eğitim devlet okullarında parasız olarak verilse bile aile çocuğun kitap, üniforma ve diğer ders kaynaklarını, ulaşım ve resmi olmayan harcamalarını karşılayacağından, çocuğunu eğitmek isteyen gelir düzeyi düşük ailelerin, bu isteklerini gerçekleştirmelerini zorunlu olarak çocuğun eğitim sisteminin dışına atmaktadır Bu olgu gelişmekte olan tüm ülkeler için geçerlidir. Tablo 9'dan da görüleceği üzere gelir düzeyi düşük olan ülkelerin, okuma-yazma oranı ve buna bağlı olarak eğitim endeksi ve insani gelişme endeksi katsayıları düşüktür. (Çolak,Ö.F,1999: s 56)

Bir işverenin bakış açısından ise çocuk işçiliği belki de en istikrarlıdır. Çünkü çocuklar grev yapamaz, üretimi durdurmazlar. Öte yandan, ekonomik durum kötüye gittiğinde isten çıkarılması en kolay olanlardır. Çalıştırılması en ucuz ve isten çıkarılması da en kolay olanlar onlardır. Direnis göstermezler, bedensel ve duygusal olarak zayıftırlar. Sık sık bedensel veya ruhsal olarak tacize uğrar veya bu tür bir taciz tehdidi altında yaşarlar. (Bequale,1991,s.9 aktaran Ennew:1998: s.32)

1.7. Çocuk İşgücü ile Mücadele Modelleri

1.7.1. Okula Gidebilmek İçin Minimum Gelir Destegi (MISA)

ILO ve Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen MISA Programının temel esası yoksulluk azaltılırken eğitimin hedeflenmesidir.

MISA Programinin Finansmanı; bütçeden, yabancı fonlardan, ulusal ve yerel kaynaklardan ve uluslararası sosyal yardım fonlarından karşılanmaktadır. MISA Programinin Stratejileri; nakit ödenek, zayıf gruplardan oluşan köy veya kent, yerel yönetimlerin denetlenmesi şeklindedir. MISA Programinin Eğitime Etkileri; okula kayıt oranının artırılması, okuldan ayrılmalara azaltılması, yetişkinlerde okur-yazarlığın yaygınlaştırılmasıdır. MISA Programinin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri; yoksulluğun azaltılması, gelir güvencesinin artması, çocuk işgücü sorununun yok edilmesi, artan çalışma faaliyetleri oranı, güçlenen sosyal politikaların koordinasyonu şeklindedir (MISA,2001:s. 10).

1.7.2. Harald Grossman ve Jochen Michaelis Modeli

Harald Grossman ve Jochen Michaelis çocuk işgücü ile mücadele için bir model geliştirmişlerdir. Bu modelde; Güney olarak adlandırılan açık ve küçük bir ekonomi ele alınarak, firmaların tekeli rekabetlerinin ve hane halkının sabit birer katsayısı olduğu varsayılmaktadır. Ülke ürettiklerini ihraç eder ve tüketim mallarını da ithal ederken ekonomide üretimin iki faktörü vardır. Diğer bölüm denene Kuzey tarafından ise Güneydeki çocuk işgücü miktarını ihraç mallarında birleştiren vergi tarifeleri uygulanması istenmektedir. Firmalar çocuk ve yetişkin işgücü ücretlerinin eşitliğinden marjinal vergi kazancı elde edip çocuk işgücü kullanımından maksimum karlar elde etmektedirler. Emegin her iki türüne rağmen vergi kazançları üretimde mükemmel temsilcileri varsaymaktadır. Kuzey tarafından ekstra bir çocuk işgücünden bu yana otoriteler bir vergi tarifesiyle bir artış sağlamaktadırlar. Buna rağmen üretimde bir azalma beklenmektedir. Çocuk işçilerin marjinal vergi kazancı, yetişkin işçilerin marjinal vergi kazancından daha az olacaktır. İşgücünün nitelikleri nedeniyle daha az ücret oranlarıyla daha az marjinal vergi kazançları elde edilecektir. Bu modelde beseri yatırım sermayesinden yansıyan pozitif sonuçlar, çocuk işgücüyle mücadelede

güçlü ve hakli bir gerekçe sağlamaktadır. Modelin sonucunda vergi kazançları tarifesinin yeniden dağıtılması hakkında bir çözüm üretilmemektedir. Eger endüstrilesmeden gelişmekte olan ülkeye doğru geçiş sağlanabilirse sonuçlar yeniden ele alınması gerekmektedir.

Harald Grossman ve Jochen Michaelis modeli gelişmekte olan küçük ve açık bir ekonomide çocuk işgücü mücadelesinde ticari yaptırımların iki sonuca ulaşacağını açıklamaktadır. Buna göre;

1. Ticari yaptırımlar farklı seviyelerdeki sorunlar için daha etkili olacaktır. Bu sonuçtan ulaşılan nokta şudur; gelişmekte olan ülkelerde çocuk işgücünü kullanan her bir firma ihracat ve kati bir vergi tarifesine maruz kalacaktır.

2. Göz ardı edilen değerler tüketim mallarından daha zararlı şekilde sonuçlanır. Kati bir tarife ile çocuk işgücünü düşürmeye çalışmak gelişmeye yönelik güvenilir bir mekanizma değildir. Onun yerine çocuk işçiliğini suistimal eden girişimciler kar muhasebesiyle daha yüksek karlar elde edeceklerdir. Bu analiz çocuk işgücüyle mücadelede ticari yaptırımları incelerken her zaman başarısız olmaya mahkum olunacağını ortaya koymaktadır.

Harald Grossman ve Jochen Michaelis modeli çocuk işgücüyle mücadelede ticari yaptırımları önermemektedir. Ticari yaptırımlar bu mücadeleyi imkansız kılar. Çocuk işgücü ile mücadele için çeşitli faktörlerle dikkatli bir şekilde bazı enstrümanlar kullanılarak program yapmak başarı sağlayacaktır. (Grossman, Michaelis, 2007: s. 49-62)

Aşağıda aktarılan örnek Harald Grossman ve Jochen Michaelis modelini desteklemektedir;

1992 yılında ABD Kongresine sunulan Harkin Tasarısı ile 15 yaşın altındaki çocukları istihdam eden üreticilerin ürünlerine giriş

yasaklanmak istenmistir. Yasanın kabulünden önce bu ülkeye ciddi bir tekstil ihracati olan Banglades'te bu sektörde çalisan çocuklar hizla isten çikarilmistir. Ancak isten çikarilan çocuklar okul yerine daha tehlikeli çalisma kosullarinin oldugu küçük isletmeler ile fuhusa sürüklenmistir (UNICEF,1997:23 aktaran: Çolak,Ö.F,1999: s. 64).

Görüldüğü üzere çocuk isgücü mücadelesinde zorlayici politikalar sonuç vermemektedir. Bunun için uygulanacak politikalar, zorlayici degil, çocuklarin çalistirilmamasi yönünde tesvik edici olmalidir. Çocuklarin çalismasi büyük ölçüde yoksulluk ile baglantilidir.

1.7.3. Beseri Sermaye ve İnsani Gelisim Endeksi

Beseri sermaye en basit tanımlama ile isgücünün beceri ve yeteneklerini ifade etmektedir. Dolayisiyla beseri sermayenin bir ekonomideki gelisimi ile de kisilerin bilgi, beceri ve yeteneklerinin artmasi süreci olarak tanımlanabilir (Schultz 1961, aktaran: Çolak,Ö.F,1999: s.15). Bu tanımlama ile birlikte beseri sermayenin ölçülmesi önemli hale gelmektedir. Ölçümlerde kullanılan en önemli araç ise eğitim düzeyidir. Çünkü bireyin beseri sermayesini artirmanin yolu ancak sahip oldugu beceri ve yeteneklerinin düzeyini yükseltmek ile mümkündür. Bunu da ancak eğitim ile kazanabilir. Öte yandan üretici için de isgücü verimlilikini yükseltebilmenin yolu üretim sürecinde kullanmis oldugu isgücünün beceri ve yeteneginin üst noktalarda olmasini saglamak ya da bu niteliklere sahip olan isgücünü istihdam etmekten geçmektedir. Isgücünün niteligini bu düzeye çikarmak için gerekli olan unsur yine eğitim düzeyini ve kalitesini yükseltmektir. Ancak bireyin sahip oldugu beseri sermaye ile saglayacagi getiri ülkeden ülkeye degisecektir. Bir ülkedeki eğitim düzeyinin yetersiz olmasi halinde kisitli bir beseri sermayeye sahip bireyler, gelismis ülkelerde çalisan ayni düzeydeki bireye göre daha yüksek bir getiriyi elde etmektedir. Bundan dolayı

gelmekte olan ülkelerde beseri sermayenin getirisi gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir. Bahsedilen beseri sermaye modelinde gelir farklılıklarının, verimlilik farklılıklarından bunun da işgücünün beseri sermayesinden -egitim- kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Bu oluşturma karşın bireyin eğitime ayıracağı kaynak eğitimin direkt maliyeti, alternatif maliyeti ile eğitim sonrasında sağlayacağı gelire bağlıdır. Dünya ekonomisindeki gelişmelerin sonrasında işsiz işgücünün önemli bir kısmının eğitimsiz işgücünden oluştuğu dikkate alınırsa, eğitimin getirisinin uzun dönemde yüksek olduğu kesindir (Çolak,Ö.F,1999: s. 15-18).

Eğitilmiş işgücünün verimliliği arttırdığı dolayısıyla maliyetlerini aşağıya çektiği düşünüldüğünde, bu gelişimin ülkenin uluslararası rekabet düzeyini de olumlu yönde etkileyeceği ifade edilebilir (Schultz, 1961:2-3, aktaran: Çolak,Ö.F,1999:s. 19).

Beseri sermayeyi ölçmek için kullanılacak temel değişken eğitim düzeyidir. Dolayısıyla eğitim düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde, beseri sermayenin de üst düzeyde olduğu sonucuna varılmaktadır. Eğitim düzeyini belirlemede kullanılacak olan niceliksel faktörler;

1. Okuma yazma oranı,
2. Okullama oranı,
3. İlköğretim düzeyi,
4. Lise düzeyi,
5. Üniversite düzeyidir.

Niceliğin yönünde eğitimin niteliksel düzeyi de beseri sermayeyi yükselten bir olgu olduğunda, yeni bazı tamamlayıcı faktörlere ihtiyaç vardır. Bu faktörler ise;

1. Nüfusun ortalama düzeyi,
2. Eğitim alanlar başına düşen eğitimci oranı,
3. Sınıf başına öğrenci sayısı,

4. Arge harcamalari içinde eğitim kurumlarının payi,
5. Mesleki eğitimin, lise eğitimi içindeki payi,
6. Eğitimde başarı düzeyi.

Bir ülkenin beşeri sermaye yapısı (eğitim düzeyinin biçimlenisi) o ülkedeki bazı göstergeler için belirleyicilik gücünün ortaya konulmasını sağlar. Çocuk işgücünün durumu ve sektörel dağılımı da beşeri sermayenin yapısıyla ortaya konulabilir. (Çolak,Ö.F,1999: s. 19-20).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programınca geliştirilen ve ülkelerin eğitim, sağlık ve kültürel verileri ile kişi başına satınalma gücü kullanılarak hesaplanan 2004 yılı “İnsani Gelişim Endeksi” ne göre de fiziksel üretimin yanında, beşeri sermaye ve onun yan dayanaklarının üst noktaya çıktığı ülkelerin başını gelişmiş ülkeler çekmektedir (Tablo 9). Nitekim bu ülkelerde kişi başına düşen gelirin yüksek olmasının yanı sıra ülkelerin eğitim düzeyleri için kullanılan eğitim endeksi de yüksektir. Beşeri Sermaye ile büyüme arasındaki bu ilişkide her iki değişken birbirini tetikler (Romer 1990:251-253 aktaran: Çolak,Ö.F.1999: s. 22-26)

Tablo 9’da da belirtildiği üzere Türkiye, İnsani Gelişim Endeksi sıralamasında 177 ülke içinde, 0,757 ile orta düzeyde gelişme gösteren ülkeler arasında 92. sırada yer almaktadır. Bunun altında yatan temel faktör, eğitim düzeyi ile ilişkilidir.

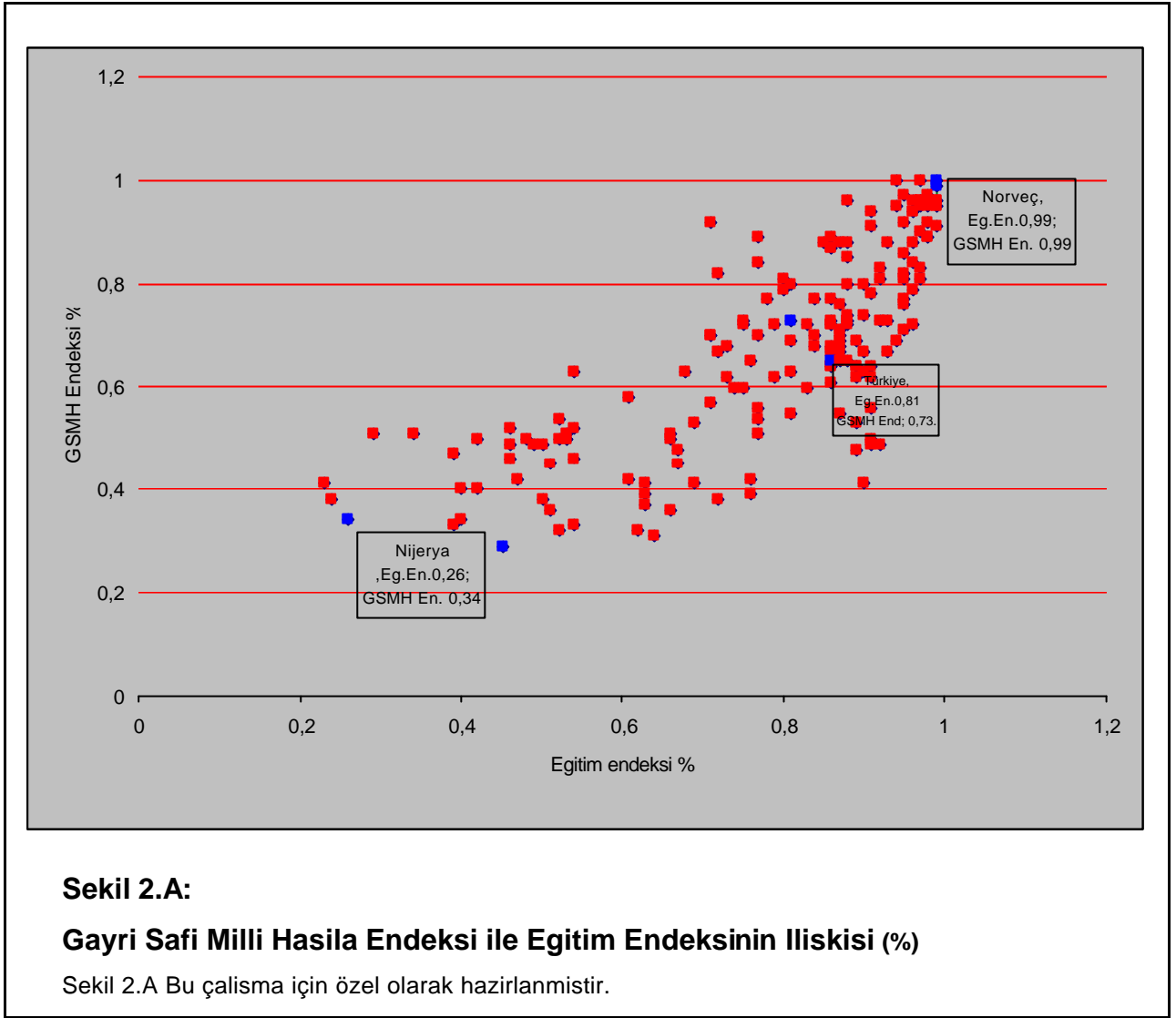
1.7.3.1 Yoksulluk ve Egitimsizlik: GSMH Endeksi ile Egitim Endeksi Iliskisi ve Insani Gelisim Endeksi ile Egitim Endeksi Iliskisi

Bu çalısmada GSMH Endeksi ile Egitim Endeksi ve Insani Gelisim Endeksi ile Egitim Endeksi arasındaki iliskinin irdelenmesi bağlamında nokta dagilimi grafigi hazırlanmıştır.

Bu doğrultuda, Tablo 9 verilerine göre hazırlanan Sekil 2.A ve 2.B'de Yoksulluk, Insani Gelisme ve Egitim seviyelerinin iliskileri incelenmekte ve

“Yoksul olduğumuz için mi eğitimsiziz yoksa eğitimsiz olduğumuz için mi yoksuluz?”

kisir döngüsünün ilerlemis aşamalarından biri olan Çocuk İsgücü Mücadelesinde veri oluşturduğu görülmüştür.

Kaynak: Human Development Report 2006

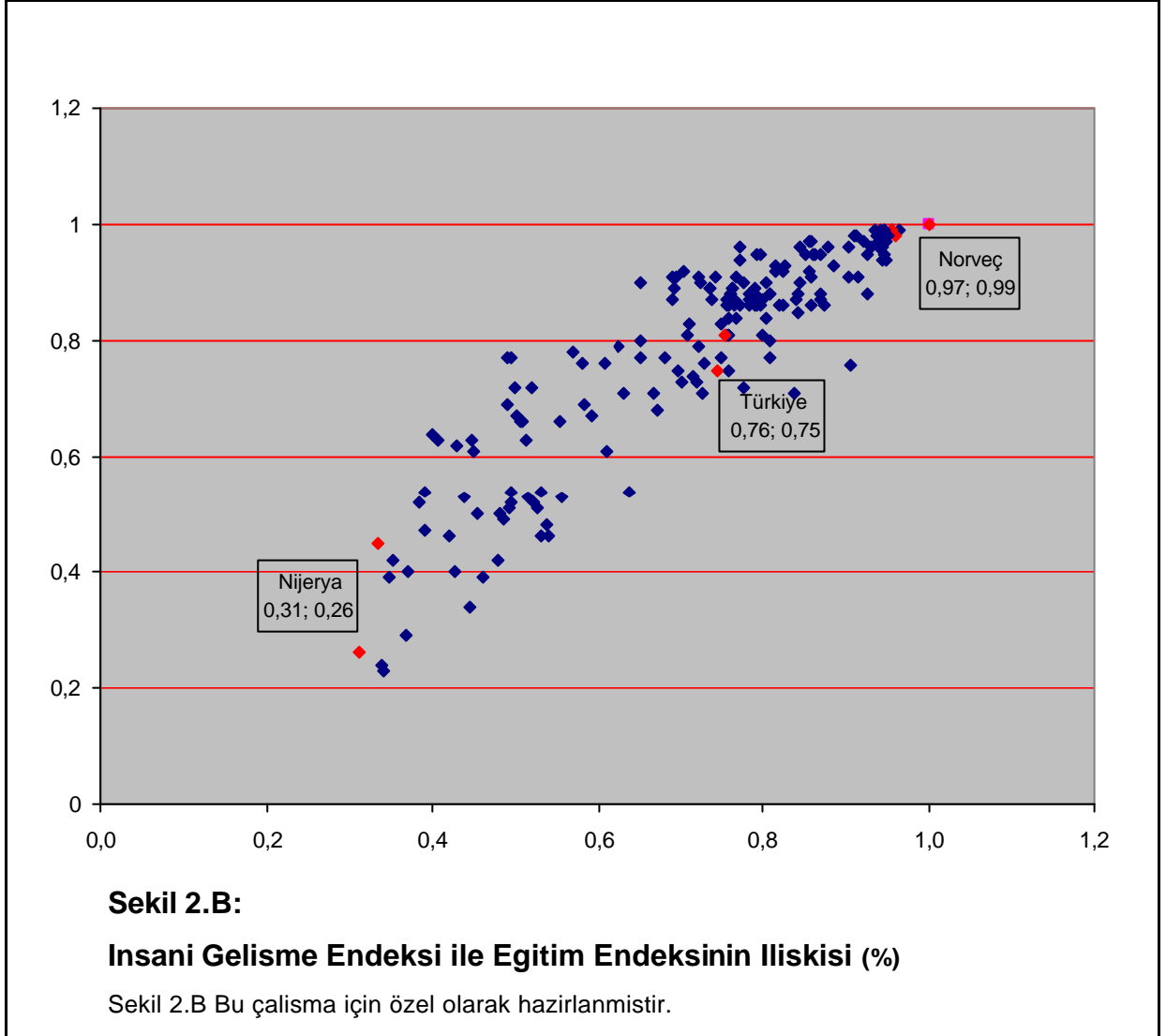
http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR_2006_Tables.pdf

Tablo 1 Monitoring human development;enlarging people's choices, s. 283-287.

Sekil 2.A'da, ülkelerin GSMH Endeksi ile Eğitim Endekslerinin Nokta Dağılımı incelenmektedir. Ülkelerde gelişmişlik göstergesi olarak ele alınabilecek GSMH düzeyi ile Eğitim düzeyleri birbirleriyle eş anlamlı büyümekte veya küçülmekte ve aralarında doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. GSMH endeksi ve Eğitim endeksleri, yoksulluk ve eğitimsizliğin birbirini tetikleyen iki kuvvet

oldugu görüsünü göstermektedir. Burada iki faktör, *yoksulluk* ve *egitimsizlik* arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu görülmektedir.

Kaynak: Human Development Report 2006

http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR_2006_Tables.pdf

Tablo 1 Monitoring human development;enlarging people's choices, s. 283-287.

Sekil 2.B de ise ülkelerin İnsani Gelisme Endeksi ile Egitim Endekslerinin Nokta Dagilimi incelenmektedir. Bu defa IGE ile Egitim düzeyleri yine birbirleriyle es anli büyümekte veya küçülmekte ve aralarinda dogrusal bir iliski oldugu görülmektedir. IGE endeksleri ve Egitim endeksleri, gelisme ve egitimsizligin birbirini tetikleyen iki kuvvet oldugu görüsünü göstermektedir. Burada yine iki faktör, *insani gelisme* ve *egitimsizlik* arasinda da çok kuvvetli bir iliski oldugu görülmektedir.

Tablo 9

İnsani Gelisme Endeksi

IGE Sıra		İnsani Gelisme Endeksi	Ortalama Ömür (Yıl) 2004	Okur-Yazar Oranı (15 Yaş ve üstü) 2004	Okula Kayıtlı Öğrenci Oranı %	GSMH (Kisi başına \$ 2004)	Eğitim Endeksi	GSMH Endeksi	İnsani Gelisme Endeksi Sırası
Yüksek Oranlar IGE Sıralaması									
1	Norveç	0.965	79.6	..	100	38,454	0.99	0.99	3
2	Izlanda	0.960	80.9	..	96	33,051	0.98	0.97	3
3	Avustralya	0.957	80.5	..	113	30,331	0.99	0.95	11
4	İrlanda	0.956	77.9	..	99	38,827	0.99	1.00	-1
5	İsveç	0.951	80.3	..	96	29,541	0.98	0.95	11
6	Kanada	0.950	80.2	..	93	31,263	0.97	0.96	4
7	Japonya	0.949	82.2	..	85	29,251	0.94	0.95	11
8	ABD	0.948	77.5	..	93	39,676	0.97	1.00	-6
9	İsviçre	0.947	80.7	..	86	33,040	0.95	0.97	-3
10	Hollanda	0.947	78.5	..	98	31,789	0.99	0.96	-1
11	Finlandiya	0.947	78.7	..	100	29,951	0.99	0.95	4
12	Lüksemburg	0.945	78.6	..	85	69,961	0.94	1.00	-11
13	Belçika	0.945	79.1	..	95	31,096	0.98	0.96	-2
14	Avusturya	0.944	79.2	..	91	32,276	0.96	0.96	-7
15	Danimarka	0.943	77.3	..	101	31,914	0.99	0.96	-7
16	Fransa	0.942	79.6	..	93	29,300	0.97	0.95	1
17	İtalya	0.940	80.2	98.4	89	28,180	0.96	0.94	3
18	U.K	0.940	78.5	..	93	30,821	0.97	0.96	-5
19	İspanya	0.938	79.7	98.0	96	25,047	0.98	0.92	3
20	Yeni Zelanda	0.936	79.3	..	100	23,413	0.99	0.91	5
21	Almanya	0.932	78.9	..	89	28,303	0.96	0.94	-2
22	Hong Kong	0.927	81.8	..	77	30,822	0.88	0.96	-10
23	İsrail	0.927	80.0	97.1	90	24,382	0.95	0.92	0
24	Yunanistan	0.921	78.3	96.0	93	22,205	0.97	0.90	3
25	Singapur	0.916	78.9	92.5	87	28,077	0.91	0.94	-4
26	Kore	0.912	77.3	98.0	95	20,499	0.98	0.89	5
27	Slovenya	0.910	76.6	..	95	20,939	0.98	0.89	1
28	Portekiz	0.904	77.5	92.0	89	19,629	0.96	0.88	5
29	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	0.903	78.7	96.8	79	22,805	0.91	0.91	-3
30	Çek Cumhuriyeti	0.885	75.7	..	81	19,408	0.93	0.88	4
31	Barbados	0.879	75.3	97.0	89	15,720	0.96	0.84	10
32	Malta	0.875	78.6	87.9	81	18,879	0.86	0.87	5
33	Kuveyt	0.871	77.1	93.3	73	19,384	0.87	0.88	2
34	Brunei Darussalam	0.871	76.6	92.7	77	19,210	0.88	0.88	2
35	Macaristan	0.869	73.0	..	87	16,814	0.95	0.86	4
36	Arjantin	0.863	74.6	97.2	89	13,298	0.95	0.82	10

IGE Sıra		İnsani Gelisme Endeksi	Ortalama Ömür (Yil) 2004	Okur-Yazar Orani (15 Yas ve üstü) 2004	Okula Kayitli Öğrenci Orani %	GSMH (Kisi basina \$ 2004)	Egitim Endeksi	GSMH Endeksi	İnsani Gelisme Endeksi Sırası
37	Polonya	0.862	74.6	..	86	12,974	0.95	0.81	11
38	Sili	0.859	78.1	95.7	81	10,874	0.91	0.78	18
39	Bahreyn	0.859	74.5	86.5	85	20,758	0.86	0.89	-10
40	Estonya	0.858	71.6	99.8	92	14,555	0.97	0.83	4
45	Latvia	0.845	71.8	99.7	90	11,653	0.96	0.79	9
46	Katar	0.844	73.0	89.0	76	19,844	0.85	0.88	-14
47	Seysel	0.842	72.7	91.8	80	16,652	0.88	0.85	-7
48	Costa Rica	0.841	78.3	94.9	72	9,481	0.87	0.76	13
49	Birlesik Arap Emirlikleri	0.839	78.3	..	60	24,056	0.71	0.92	-25
50	Küba	0.826	77.6	99.8	80	..	0.93	0.67	43
51	Saint Kitts and Nevis	0.825	70.0	97.8	80	12,702	0.92	0.81	-2
52	Bahama	0.825	70.2	..	66	17,843	0.86	0.87	-14
53	Meksika	0.821	75.3	91.0	75	9,803	0.86	0.77	7
54	Bulgaristan	0.816	72.4	98.2	81	8,078	0.92	0.73	12
55	Tonga	0.815	72.4	98.9	80	7,870	0.93	0.73	13
56	Oman	0.810	74.3	81.4	68	15,259	0.77	0.84	-14
57	Trinidad and Tobago	0.809	69.8	..	67	12,182	0.88	0.80	-5
58	Panama	0.809	75.0	91.9	80	7,278	0.88	0.72	18
59	Antigua and Barbuda	0.808	73.9	85.8	69	12,586	0.80	0.81	-9
60	Romanya	0.805	71.5	97.3	75	8,480	0.90	0.74	3
61	Malezya	0.805	73.4	88.7	73	10,276	0.84	0.77	-4
62	Bosna Hersek	0.800	74.3	96.7	67	7,032	0.87	0.71	16
63	Mauritius	0.800	72.4	84.4	74	12,027	0.81	0.80	-10
Orta Oranlar IGE Sıralamasi									
64	Libya	0.798	73.8	..	94	7,570	0.86	0.72	7
65	Rusya	0.797	65.2	99.4	88	9,902	0.95	0.77	-6
66	Makedonya	0.796	73.9	96.1	70	6,610	0.87	0.70	16
67	Belarus	0.794	68.2	99.6	88	6,970	0.95	0.71	12
68	Dominik	0.793	75.6	88.0	83	5,643	0.86	0.67	27
69	Brezilya	0.792	70.8	88.6	86	8,195	0.88	0.74	-5
70	Kolombiya	0.790	72.6	92.8	73	7,256	0.86	0.72	7
71	Saint Lucia	0.790	72.6	94.8	76	6,324	0.89	0.69	16
72	Venezuela	0.784	73.0	93.0	74	6,043	0.87	0.68	17
73	Arnavutluk	0.784	73.9	98.7	68	4,978	0.88	0.65	26
74	Tayland	0.784	70.3	92.6	74	8,090	0.86	0.73	-9
75	Samoa (Western)	0.778	70.5	..	74	5,613	0.90	0.67	22
76	Suudi Arabistan	0.777	72.0	79.4	59	13,825	0.72	0.82	-31
77	Ukrayna	0.774	66.1	99.4	85	6,394	0.94	0.69	9
78	Lübnan	0.774	72.2	..	84	5,837	0.86	0.68	13
79	Kazakistan	0.774	63.4	99.5	91	7,440	0.96	0.72	-5
80	Ermenistan	0.768	71.6	99.4	74	4,101	0.91	0.62	32
81	Çin	0.768	71.9	90.9	70	5,896	0.84	0.68	9
82	Peru	0.767	70.2	87.7	86	5,678	0.87	0.67	12

IGE Sıra		İnsani Gelisme Endeksi	Ortalama Ömür (Yil) 2004	Okur-Yazar Orani (15 Yas ve üstü) 2004	Okula Kayitli Öğrenci Orani %	GSMH (Kisi basina \$ 2004)	Egitim Endeksi	GSMH Endeksi	İnsani Gelisme Endeksi Sirasi
83	Ekvator	0.765	74.5	91.0	..	3,963	0.86	0.61	30
84	Filipinler	0.763	70.7	92.6	82	4,614	0.89	0.64	19
85	Grenada	0.762	65.3	96.0	73	8,021	0.88	0.73	-18
86	Ürdün	0.760	71.6	89.9	79	4,688	0.86	0.64	16
88	Saint Vincent and the Grenadines	0.759	71.3	88.1	68	6,398	0.81	0.69	-3
89	Suriname	0.759	69.3	89.6	72	..	0.84	0.70	-5
90	Fiji	0.758	68.0	..	75	6,066	0.87	0.69	-2
91	Paraguay	0.757	71.2	..	70	4,813	0.86	0.65	9
92	Turkey	0.757	68.9	87.4	69	7,753	0.81	0.73	-22
93	Sri Lanka	0.755	74.3	90.7	63	4,390	0.81	0.63	13
94	Dominik Cumhuriyeti	0.751	67.5	87.0	74	7,449	0.83	0.72	-21
95	Belize	0.751	71.8	75.1	81	6,747	0.77	0.70	-15
96	Iran	0.746	70.7	77.0	72	7,525	0.75	0.72	-24
97	Georgia	0.743	70.6	100.0	75	2,844	0.91	0.56	23
98	Maldives	0.739	67.0	96.3	69	..	0.87	0.65	3
99	Azerbeycan	0.736	67.0	98.8	68	4,153	0.89	0.62	12
100	Occupied Palestinian T.	0.736	72.7	92.4	81	..	0.89	0.53	26
101	El Salvador	0.729	71.1	..	70	5,041	0.76	0.65	-3
102	Cezayir	0.728	71.4	69.9	73	6,603	0.71	0.70	-19
103	Guyana	0.725	63.6	96.5	76	4,439	0.90	0.63	2
104	Jamaica	0.724	70.7	79.9	77	4,163	0.79	0.62	6
105	Türkmenistan	0.724	62.5	98.8	..	4,584	0.91	0.64	-1
106	Cape Verde	0.722	70.7	..	67	5,727	0.73	0.68	-14
107	Syrian Arab Republic	0.716	73.6	79.6	63	3,610	0.74	0.60	8
108	Endonezya	0.711	67.2	90.4	68	3,609	0.83	0.60	8
109	Vietnam	0.709	70.8	90.3	63	2,745	0.81	0.55	12
110	Kirgizistan	0.705	67.1	98.7	78	1,935	0.92	0.49	32
111	Misir	0.702	70.2	71.4	76	4,211	0.73	0.62	-2
112	Nikaragua	0.698	70.0	76.7	70	3,634	0.75	0.60	2
113	Özbekistan	0.696	66.6	..	74	1,869	0.91	0.49	32
114	Moldova	0.694	68.1	98.4	70	1,729	0.89	0.48	33
115	Bolivia	0.692	64.4	86.7	87	2,720	0.87	0.55	7
116	Mongolia	0.691	64.5	97.8	77	2,056	0.91	0.50	18
117	Honduras	0.683	68.1	80.0	71	2,876	0.77	0.56	2
118	Guatemala	0.673	67.6	69.1	66	4,313	0.68	0.63	-11
119	Vanuatu	0.670	68.9	74.0	64	3,051	0.71	0.57	-1
120	Equatorial Guinea	0.653	42.8	87.0	58	20,510	0.77	0.89	-90
121	Güney Afrika	0.653	47.0	82.4	77	11,192	0.80	0.79	-66
122	Tacikistan	0.652	63.7	99.5	71	1,202	0.90	0.41	34
123	Morocco	0.640	70.0	52.3	58	4,309	0.54	0.63	-15
124	Gabon	0.633	54.0	71.0	72	6,623	0.71	0.70	-43
125	Namibia	0.626	47.2	85.0	67	7,418	0.79	0.72	-50

IGE Sıra		İnsani Gelisme Endeksi	Ortalama Ömür (Yil) 2004	Okur-Yazar Orani (15 Yas ve üstü) 2004	Okula Kayitli Öğrenci Orani %	GSMH (Kisi basina \$ 2004)	Egitim Endeksi	GSMH Endeksi	İnsani Gelisme Endeksi Sıra
126	Hindistan	0.611	63.6	61.0	62	3,139	0.61	0.58	-9
127	São Tomé and Príncipe	0.607	63.2	83.1	63	1,231	0.76	0.42	28
128	Solomon Islands	0.592	62.6	76.6	47	1,814	0.67	0.48	18
129	Cambodia	0.583	56.5	73.6	60	2,423	0.69	0.53	-4
134	Pakistan	0.539	63.4	49.9	38	2,225	0.46	0.52	-6
135	Bhutan	0.538	63.4	47.0	..	1,969	0.48	0.50	2
136	Ghana	0.532	57.0	57.9	47	2,240	0.54	0.52	-9
137	Bangladesh	0.530	63.3	..	57	1,870	0.46	0.49	7
138	Nepal	0.527	62.1	48.6	57	1,490	0.51	0.45	13
139	Papua New Guinea	0.523	55.7	57.3	41	2,543	0.52	0.54	-15
140	Congo	0.520	52.3	..	52	978	0.72	0.38	25
141	Sudan	0.516	56.5	60.9	37	1,949	0.53	0.50	-2
142	Timor-Leste	0.512	56.0	58.6	72	..	0.63	0.39	20
143	Madagascar	0.509	55.6	70.7	57	857	0.66	0.36	26
144	Cameroon	0.506	45.7	67.9	62	2,174	0.66	0.51	-13
145	Uganda	0.502	48.4	66.8	66	1,478	0.67	0.45	7
146	Swaziland	0.500	31.3	79.6	58	5,638	0.72	0.67	-50
Düşük Oranlar IGE Sıralamasi									
147	Togo	0.495	54.5	53.2	55	1,536	0.54	0.46	3
148	Djibouti	0.494	52.9	..	24	1,993	0.52	0.50	-13
149	Lesotho	0.494	35.2	82.2	66	2,619	0.77	0.54	-26
150	Yemen	0.492	61.1	..	55	879	0.51	0.36	18
151	Zimbabwe	0.491	36.6	..	52	2,065	0.77	0.51	-18
152	Kenya	0.491	47.5	73.6	60	1,140	0.69	0.41	7
153	Mauritania	0.486	53.1	51.2	46	1,940	0.49	0.49	-12
154	Haiti	0.482	52.0	..	..	1,892	0.50	0.49	-11
155	Gambia	0.479	56.1	..	50	1,991	0.42	0.50	-19
156	Senegal	0.460	56.0	39.3	38	1,713	0.39	0.47	-8
157	Eritrea	0.454	54.3	..	35	977	0.50	0.38	9
158	Rwanda	0.450	44.2	64.9	52	1,263	0.61	0.42	-5
159	Nigeria	0.448	43.4	..	55	1,154	0.63	0.41	-1
160	Guinea	0.445	53.9	29.5	42	2,180	0.34	0.51	-30
161	Angola	0.439	41.0	67.4	26	2,180	0.53	0.51	-32
162	Tanzanya	0.430	45.9	69.4	48	674	0.62	0.32	13
163	Benin	0.428	54.3	34.7	49	1,091	0.40	0.40	-2
164	Côte d'Ivoire	0.421	45.9	48.7	40	1,551	0.46	0.46	-15
165	Zambia	0.407	37.7	68.0	54	943	0.63	0.37	2
166	Malawi	0.400	39.8	64.1	64	646	0.64	0.31	10
167	Congo, Dem. Rep. of the	0.391	43.5	67.2	27	705	0.54	0.33	6
168	Mozambique	0.390	41.6	..	49	1,237	0.47	0.42	-14
169	Burundi	0.384	44.0	59.3	36	677	0.52	0.32	5
170	Ethiopia	0.371	47.8	..	36	756	0.40	0.34	1
171	Chad	0.368	43.7	25.7	35	2,090	0.29	0.51	-39

IGE Sıra		İnsani Gelisme Endeksi	Ortalama Ömür (Yil) 2004	Okur-Yazar Orani (15 Yas ve üstü) 2004	Okula Kayitli Öğrenci Orani %	GSMH (Kisi basina \$ 2004)	Egitim Endeksi	GSMH Endeksi	İnsani Gelisme Endeksi Sirasi
172	Central African Republic	0.353	39.1	48.6	30	1,094	0.42	0.40	-12
173	Guinea-Bissau	0.349	44.8	..	37	722	0.39	0.33	-1
174	Burkina Faso	0.342	47.9	21.8	26	1,169	0.23	0.41	-17
175	Mali	0.338	48.1	19.0	35	998	0.24	0.38	-11
176	Sierra Leone	0.335	41.0	35.1	65	561	0.45	0.29	1
177	Nijerya	0.311	44.6	28.7	21	779	0.26	0.34	-7
Tüm Gelismekte Olan Ülkeler		0.679	65.2	76.5	63	4,775	0.72	0.65	
Alt Az Gelismis Ülkeler		0.464	52.4	53.6	45	1,350	0.50	0.43	
Yüksek Oranlı IGE		0.923	78.0	..	91	26,568	0.95	0.93	
Orta Oranlı IGE		0.701	67.3	79.4	66	4,901	0.75	0.65	
Düşük IGE		0.427	45.8	56.6	46	1,113	0.53	0.40	
Dünya		0.741	67.3	..	67	8,833	0.77	0.75	

Kaynak: Human Development Report 2006

http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR_2006_Tables.pdf

Tablo 1 Monitoring human development;enlarging people's choices, s. 283-287

1.7.4. Sosyal Sorumluluk Standardi 8000

SA 8000, ISO 9001 ve ISO 14001'i örnek alan, performans kosullari kadar prosedür ve sistem kosullarini da ele alan, yönetim sistemi ile davranis kodunun bilesimi bir standarttir. Ekim 1997'de Ekonomik Öncelikler Konseyi Akreditasyon Bölümü tarafından baslatilmis (CEPAA) ve bazi sivil toplum örgütleri tarafından desteklenmistir. Tedarikçi seçiminde dünyadaki ilk evrensel ahlak standardi olma özelligine sahip olan SA 8000'in, küresel isletmelerin tedarikçilerinden, ISO belgelerinin yani sira isteyecegi önemli bir standart olacagina inanilmaktadir (Tarantino, 1998:559-563, aktaran: Aydemir, M, 1999: s.1).

SA 8000'nin çocuk isgücü ile ilgili prensibi su sekildedir: Isletmelerde 15 yasin altinda çocuk işçi çalıştırılmaz. Bu yasin üzerindeki çocuk işçi de eger okula devam ediyorsa, is için harcayacağı toplam zaman, günde (is+okul+ulasim dahil) 10 saati geçemez. SA 8000'e göre; isletmelerin tek baslarina standarda uymalari yeterli olmayip, birlikte çalıştiklari üretici ve tedarikçi isletmelerinde uymasi gerekmektedir. (<http://www.sa-intl.org/>, 2007).

SA 8000 Standardina ihtiyaç duyulmasinin nedenleri ise üç ana baslik altinda özetlenebilir (Aydemir, M. 1999: s.2-3);

1. Gelismekte Olan Ülkelerdeki Kötü Çalışma Kosullari
2. Sivil Toplum Örgütlerinin Gayretleri
3. Sosyal Sorumluluk Yatirim Fonlari

Bir isletmenin SA 8000 Standardina uygun faaliyet gösterip göstermediği, Uluslararası Belgelendirme Hizmetleri (SGS) gibi bagimsiz denetim sirketlerince kontrol edilmekte ve gerekli kosullari sagladigina karar verilen isletmelere belge verilmektedir. Bu belge ile isletmelerin SA 8000 standardina uygun kosullarda üretildiği kanitlandigindan, alis-verislerinde bu isletmeleri tercih eden müsteriler, insan haklarına

yaptıkları bu anlamlı katkıdan dolayı huzur duyacaklardır (Aydemir,M.,1999: s.3)

1.8. Çocuk İsgücü ve Eğitim Konusunda Müdahale Örnekleri

Çocuk işgücü ve eğitim konusunda müdahale örnekleri şu şekilde özetlenmektedir (International Labour Conference,2006: s.58).

1.8.1. Okul Ortamında

1. Çocukluğun ilk devreleri eğitime yatkınlığı
2. Özenli ve ilgili öğretmenlerin bulunduğu güvenli çocuk klüplerinde izlenen müfredat programının ailelerin beklentilerine cevap verecek şekilde olması
3. Öğretmenlerin eğitimi, kondisyonları ve statüleri
4. Formal olmayan eğitim ve koşullar
5. Okulda yemek, düzenli sağlık ve beslenme kontrolleri
6. Okul sonrası aktiviteleri
7. Kızlar için geçim programlarının oryantasyonu
8. Göçmen ve azınlık grupların eğitim süresi
9. Kızlar için sağlık koruma kolaylıkları

1.8.2. Okul Dışında

1. Bütün çocukların doğum kayıtları
2. Okul ücretlerinin kaldırılması
3. Hedefli ve koşullu burslar
4. Eğitim bütçesine daha fazla kaynak ayrılması
5. Yükselen Milli Gelirin eğitime yönlendirilmesi
6. Minimum çalışma yaşı ile zorunlu eğitim yasasının yasalması

7. Marjinal grupların ayırım yapılmaksızın haklarının korunması
8. Denetim

1.9. Tarihten Çıkarılması Gereken Dersler

Çocuk işgücü yoksulluğun bir sonucudur. Öncelikle hane halkı gelirin yükselmesi için, çocuklardan ekonomik katkinin beklenmemesi gereklidir. Çalışan ailelerin ücret artırları, onların çocuklarını okula göndermekte ısrarlı olmalarına ve bunun için kaynak ayırmalarına zemin hazırlar. İkinci faktör, teknoloji düzeyinde odaklanmadır. Sanayilesmenin ilk dönemleri emek yoğunu fakat teknoloji daha gelişmiş ve karmaşık olduğu için maden ocaklarında, fabrikalarda çocuk işgücünden uzaklaşma istenmiştir. Geleneksel açıklamalar en önemli faktörün yasalar olduğunu savunmuştur fakat en önemli şeyin ne olduğu konusunda farklı görüşler de vardır. Kritik faktör çocuk işgücü yasalarında minimum çalışma yaşının düzenlenmesidir. Diğer baskılar ise bu yasaların zorunlu eğitimin müdahalesiyle ve teşvik edilmesi yoluyla olmuştur. Sonuç olarak, bu durumu savunan bazı tarihçiler çocukların hakları ve görevleri olduğunu iddia ederek duygusal bir hareketle çocukluğun görüntüsünü değiştirme çabasında olmuşlardır. İlk kez 19.yüzyıl başlarında çocukların çalışmama hakları olduğu iddiası gündeme gelmiştir. Aslında bu konuda tek bir açıklama olmamakla birlikte her bir faktör tarihte çocuk işgücünün kötüye gitmesinde önemli bir rol oynamış ve bu gerçeği değiştirme eğiliminde olmuşlardır. Çocuk işgücüne karşı mücadeleye odaklanırken ekonomik gelişme tek başına yeterli olmayacak ve başarılı olunamayacağı açıklaması yapılmıştır. (H. Cunningham, aktaran: International Labour Conference, 2006: s .21).

1.10. Çocuk İşgücü Sorunu ile Mücadelede ILO / IPEC Programı

ILO, kuruluşundan bu yana, çocuk işçiliğini önemli bir konu olarak ele almıştır. 1992-1993 yıllarından itibaren ise çocuk işçiliği konusu, ILO ölçeğinde gözetilmesi gereken bir konu olarak belirlenmiş ve "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı" (IPEC) başlatılmıştır. IPEC, çalışan çocukları korumayı, çocuk işçiliği sorunuyla mücadeleyi ve bu soruna son vermeyi amaçlayan bir çalışma programıdır. Bu kapsamda sunulan teknik işbirliği desteğinin sürdürülmesi, girişimcilik ve KOBİ eğitim programları, özellikle kadın istihdama ve mesleki eğitim alanında ILO uzmanlığından yararlanılması hedeflenir. IPEC, 1992 yılında Brezilya, Hindistan, Endonezya, Kenya, Tayland ve Türkiye'de başlatılmış, 1994 yılında Bangladeş, Nepal, Pakistan, Filipinler, Tanzanya, 1996-1997 yıllarında ise Kamboçya, Sri Lanka, Benin, Mısır, Madagaskar, Senegal, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Panama, Arjantin, Bolivya, Peru, Venezuela, Kolombiya ve Ekvator programa katılmıştır. Halihazırda 74 ülkede sürdürülen programa Afrika, Arap ülkeleri, Asya, Orta ve Doğu Avrupa'dan katılmak isteyen bazı ülkelerde de hazırlık çalışmaları yapılmaktadır. Programa katılan ülkelerdeki çalışan çocukların korunması amacıyla gerçekleştirilen ulusal düzeydeki çalışmalar, kamu ve gönüllü kuruluşlar ve ilgili kilit gruplar (işçi sendikaları, iş müfettişleri, işveren örgütleri, eğitimciler, basın, aileler, çocuklar ve diğerleri) tarafından yürütülmektedir. ILO/ IPEC'in uzun vadeli asil hedefi, çocuk işçiliğine son verilmesi, kısa ve orta vadeli hedefi ise çocukların korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesidir. Ancak, ülkelerin sosyo ekonomik koşulları göz önüne alındığında kaynakların yetersizliği ve alt yapı eksikliği çocuk işçiliğinin çok kısa vadede sona erdirilmesinin zor olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun gerçekleşmesi pek çok ülkede sosyal ve ekonomik koşulların iyileşmesine bağlıdır. Bundan dolayı, IPEC önceliğini "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliği" olarak belirlemiştir. IPEC stratejisi hükümetlerin çocuk işçiliğiyle mücadeledeki politik istek ve kararlılıklarını; işçi, işveren ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde en üst düzeye çıkarmasına katkıda bulunmak olarak özetlenebilir. IPEC'in tüm dünyadaki uygulamaları ve tecrübesine

dayanarak çok boyutlu bir sorun olan çocuk işçiliğinin önlenmesi için çok kuruluşlu çözümler gerekmektedir (Kocabay, N, 2001: s.27).

ILO/IPEC çalışmalarında önem taşıyan konular aşağıdaki şekilde özetlenmektedir (Kocabay, N, 2001: s.27);

1. Tüm ulusal eylemler için bir çerçeve çizmek
2. Nihai amaçlı eylem planlaması yapmak
3. Hükümet, işçi ve işveren kuruluşlarına düşen görev ve sorumlulukları belirlemek ve etkin bir işbölümü yapmak
4. Sivil toplum kuruluşları ve diğerlerinin rollerini belirlemek
5. Zaman sınırlı projeler geliştirmek
6. İzleme ve değerlendirme için planlama yapmak
7. Finansman

Tüm bu unsurları barındıran çözüm yolları, eğitim desteği ve ekonomik desteklerle birleştiğinde çocuk işçiliğiyle etkin bir mücadelenin çerçevesini oluşturabilir (Kocabay, N, 2001: s.27).

1.11. Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi İçin Faaliyette Bulunan Diğer Uluslararası Kuruluşlar

ILO'nun 2006 yılında gerçekleştirdiği "95.Uluslararası İşgücü Konferansı" nda çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için faaliyette bulunan diğer uluslararası kuruluşlar aşağıdaki şekilde özetlenmektedir.

1.11.1. Avrupa Birliği

Çocuk işçiliğini önlemede mali ve teknik yardım sağlanması, üyelik müzakerelerinde ön koşullardan biri olarak kabul edilmesi.

Avrupa Konseyi; Avrupa Sosyal Şartini 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe koymuş, Türkiye ise bu sosyal şartı 1989 yılında kabul etmiştir.

1.11.2. UNICEF

Birlesmis Milletler Çocuk Haklari sözleşmesi ile, çocuk işçiligine yönelik hükümler belirlemek ve uygulama için teknik isbirliği sağlanması. Birlesmis Milletler Örgütü; 20 Kasım 1989 tarihinde Çocuk Haklari Sözleşmesini kabul etmiştir. Bu sözleşme Türkiye tarafından ise ancak 1994 yılında onaylanmıştır.

1.11.3. Dünya Sağlık Örgütü

Sağlık projelerinde çocuk işçiliği sorununa yer verilmesi, kampanya çalışmalarında önemli mesajların yer alması.

1.11.4. UNDP

Kalkınmaya ilişkin geliştirilmesi öngörülen teknik isbirliği projelerinde hedef kitle belirlenirken çocuk işçilerin ailelerine destek sağlanarak çocukların eğitime yönlendirilmesinin dikkate alınması, diğer uluslararası kuruluşlarla yapılacak çalışmalara destek sağlanması.

1.11.5. Dünya Bankası

Çocuk işçiligini önleme amaçlı faaliyetlere mali destek sağlanması.

1.11.6. FAO

Kırsal kesimdeki çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik tarımsal mekanizasyon ve mesleki eğitim projelerinde çocuk işçiliği bileşeninin yer almasına katkı verilmesi, kırsal kesime yönelik projelerin desteklenmesi.

1.11.7. UNFPA -United Nations Population Fund

Aile Planlaması konusunda yürütülecek çalışmalara destek sağlanması.

1.12. Zorunlu Eğitim ve Minimum Çalışma Yaşı Düzenlemeleri

Zorunlu Eğitim Süresi; toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik bakımlardan ilerlemesi, teknolojiye ve endüstrideki hızlı gelişmeler insan unsurunun en iyi şekilde eğitilmesini gerektirmekte ve buna paralel olarak, zorunlu eğitim süre yönünden uzamakta ve farklı ülkelerde farklı sürelerde devam etmektedir. Dünya ülkeleri, zorunlu eğitim süresinin arttırılmasını hedeflemekte ve bu yönde çaba sarfetmektedir. Dünyada 172 ülkeden sadece 12'sinde zorunlu eğitimin 5 yıl olması bunun göstergesidir (Gültekin,M; 2007: s.74-75). Türkiye'de ise 1997 yılına kadar beş yıl olan zorunlu eğitim 1997-1998 öğretim yılında 4306 sayılı yasa ile sekiz yıla çıkarılabilmektedir.

İşgücü yasalarıyla ilgili eksiklikler de çocuk işgücü talebine yol açabilmektedir. Zaman zaman kanunlarda bazı çelişkilerle karşılaşılmaktadır. Örneğin; minimum zorunlu çalışma yaşı ile okuldan ayrılma yaşı arasındaki fark olabilir (Tablo 9). Bazı ülkelerde minimum çalışma yaşı zorunlu eğitim yasından daha azdır (Kosta Rika, Tayland, Sri Lanka). Yoksulluk, çocukları ailelerinin şartlarını daha iyi hale getirebilmek için genellikle okulu terkederek yasal yollarla çalışmaya sevk eder. Bu durumda, eğer çalışmak için gerekli minimum yaş

uygulamasi zorunlu okula gitme yasindan daha büyük ise çocuklar yasal islerden önce okulda kalmak için gerekli olan dönemde okulda kalmak zorunda kalirlar. Örneğin; Banglades'te (Tablo 9) zorunlu eğitim yasi 10, minimum çalışma yasi ise 14'tür. Yoksul bir çocuk zorunlu eğitimini tamamladıktan sonra çalışmak için 14 yasini beklerken ne yapacağı, kanunlardaki uygulama boşlugunda saklidir. (Siddiqi, Patrinos,1993: s.9).

Çocuk işçiler ekonomik faaliyetlerin büyük bir alanında yer almaktadırlar. Çalışan çocukların en büyük kısmi tarım ve hizmet sektöründe çalışmakta, fahişelik yapmakta ve küçük bir kısmi da hali, mobilya, giyim üretim alanlarında çalışmaktadırlar. Çocukların çoğu ulusal yasayla denetim altına alınmayan ve yasal olmayan işlerde çalışmaktadırlar (Bureau of International Labor Affairs,1994: s.2).

Tablo 10
Zorunlu Egitim ve Minimum Çalışma Yasi Düzenlemeleri

Ülke			Minimum Çalışma Yasi	
	Zorunlu Egitim İçin Gerekli Yas	Minimum Çalışma Yasi	Hafif Isler	Agir Isler
Banglades	10	14	12	16-18
Bolivia	13	14	-	18
Çin	16	16	-	18
Kosta Rika	15	12-15	12	18
Cote D'Ivoire	13	14	12	16-18
Djibouti	15	14	-	16
Ekvator	14	12-15	-	18
Misir	14	12	-	-
Fransa	16	16	12-14	16-18
Hindistan	14	14	-	18
Iran	10	15	-	18
Irak	12	15	-	18
Italya	13	15	14	15-18
Nepal	11	14	-	18
Nijerya	12	12	<12 onayli	18
Paraguay	13	15	12	18
Peru	12	14-16	-	18
Ispanya	15	16	-	18
Sri Lanka	15	14	-	16-18
Sili	13	15	14	18-21
Isviçre	15	15	13	16-18
Tayland	15	12	10-12	15-18
Türkiye	14	15	13	18
Zaire	12	14	-	16-18

Kaynak: Child Labor, Issues, Causes and Interventions, Siddiqi, F, Patrinos; H.A., 1993:s. 10

1.13. Bazı Ülkelerde Çocuk İsgücü Sorununa Karşı Gerçekleştirilen Çalışmalar

1.13.1. Çin

ILO'nun 2006 yılında gerçekleştirdiği "95. Uluslararası İsgücü Konferansı" nda yapılan açıklamalara göre Çin'de çocuk nüfusu 350 milyondur ve bu rakam dünya toplamının %20 sini oluşturmaktadır. Buna rağmen Çin'de son yirmibes yılda yoksullukta bir azalma ve eğitim alanında bir genişleme trendi görülmesi çok önemli bir göstergedir. Bu dönem ele alındığında Çin'de okula kayıt olan çocuk sayısı diğer ülkelerden fazladır. Bu konu Çin'in çocuk işgücü sorunuyla mücadelede ne denli önem verdiğini ortaya koymaktadır. Çin'de Dünya Bankası verilerine göre yoksulluk 1981 tarihinden 2002 tarihine gelinceye kadar % 49'dan % 6.9'a inmiştir. Bunun sağlanmasında en önemli adım kırsal ekonomide liberalleşme ve tarımda başlayan reformlardır. Bu reformlarla kırsal ekonomilerde olağanüstü bir ilerleme kaydedilmiştir. 1949 yılında Çin'de sadece % 25 civarında çocuk ilkökula giderken bu rakam 1982 de % 93, 1998 de % 98.9 olarak gerçekleşmiştir. Çin eğitim reformları ve genel ilkökul eğitiminin yaygınlaştırılması konusunda da büyük gayret göstermiştir. Çin'in çocukların çalışmasını yasaklayan en önemli stratejilerinden biri zorunlu eğitim süresinin 9 yıla çıkarılması olmuştur ki bu gelişmiş ülkeler arasında yegane ihtiyaçtır. Çin'de yoksulluğun düşürülmesi, genel eğitimin yaygınlaştırılması ve çocuk işgücü sorunu ile ilgili çok önemli mücadeleler verilmektedir (International Labour Conference, 2006: s. 11,12,13).

19 Eylül 2005 tarihinde Çin'de gerçekleştirilen Çin Çocuk Hakları Toplantısında Ambassador Sha Zukang tarafından açıklanan bilgiler ise şu şekildedir; Çin çocuk işgücü sorunuyla mücadele için ILO-IPEC

çalışmasının 138 ve 182. nolu sözleşmelerini 2002 yılında imzalamıştır. 1 Aralık 2002 tarihinde 16 yaş altındaki çocukların çalışmasını engelleyen yasaya yeni bir düzenleme getirilmiştir. Yeni düzenlemeler ile çocuk işçilerin kimlik tesbiti kontrolü zorunlu hale getirilmiş, yasaya uymayanlara ağır para cezası yüklenmiştir. Çin Çocuk Hakları Ulusal Birleşmiş Komitesinin Eylül 2005 tarihli ikinci raporu ise sokak çocukları, göçmen çocukları ve çocuk ticaretinde savunmasız durumdaki çocukların bilinen sorunlarını içermektedir. Çin’de hala kırsal kesim ile kentlerde yaşayan çocuklar arasında gözle görünür bir eşitsizliğe ve geleneksel anlayışa göre erkek çocukların kızlardan daha önemli olması anlayışına karşı çıkmaktadır. Öte yandan gelişen endüstriler nedeniyle çocuk işgücü sorunu hızla yayılabilir ve artabilir. IPEC 2000 yılından bu yana Çin’in Yunnan ilinde yeni bir proje ile kız çocuklarının ve genç kadınların emeginin istismar edilmesine ve çocuk ve kadın ticaretine karşı önlemler alacak şekilde çalışmaktadır. Çin çocuk işgücünde ilk yerel eğitim ve kursları, ILO ve Kasım 2004 yılında Bangkok’ta oluşturulan UCW tarafından birlikte organize edilmiştir. Çin’de çocuk işgücü sorunuyla mücadelede beklenenden daha fazla bir gayret olduğu görülmektedir.

1.13.2. Brezilya

Brezilya IPEC programına katılan ilk altı ülkeden biridir. Brezilya’da 1992 yılından 2004 yılına kadar yapılan çalışmalarla 10-17 yaş arasında çalışan çocuk sayısı % 36,4’ lük bir oranda 7,5 milyondan 4.8 milyona düşürülmüştür. 5-9 yaş arası çalışan çocuk sayısı ise 1992 yılında 636.248 iken 2004 yılında % 60,9’ luk bir oranla 248.594’ e düşürülmesinin tek nedeni ülkede sosyal bir seferberlik ilan edilmesidir. İs Dünyası ve Kent Yetkilileri tarafından “Çocuk Dostluğu Ortaklığı” ve “Çocuk Dostluğu Belediye Başkanlığı” oluşturulmuştur. Medya profesyonelleri ve kurumları ve “The News Agency for Children’s Rights”

tarafından baslatılan seferberlik Brezilya'da çocuk hakları için bugüne kadar dünyada esi görülmemiş bir mücadele vermektedir. Bu konuda sendikalar da önemli bir rol oynamaktadırlar. Kurslar, seminerler, yayın organları, seferberlik ilanı ve teftişler çocuk işgücü sorununa geniş çapta alternatif tartışmalar getirmiştir. Zorunlu eğitim Subat 2006 yılında sekiz yıldan dokuz yıla çıkarılmıştır. Çocuk işgücünden uzaklaşma ve yoksulluğun azaltılması gelişen ekonomilerde iç içedir ve politik kararlar tutarlı olmak zorundadır. Yoksul insanlar için fırsat kapıları açık bırakılmalıdır. Örneğin; kırsal kesimde yoksulluğun azaltılması, çağdaş eğitimin uzatılmasıyla, minimum çalışma yasasının ve özellikle tehlikeli işlerde çalışma yasasının yükseltilmesiyle gerçekleştirilebilir. Brezilya ve Çin bu tarihi geçisi gerçekleştirebildiyse diğer ülkelerde gerçekleştirebilmelidir (International Labour Conference, 2006: s. 13,14,15).

Brezilya, çocukların okula gönderilmesi için geliştirdiği *Bolsa-Escola* programına ve minimum gelir desteği projesine öncülük etmiştir. Bazı Latin Amerika ülkeleri de Brezilya'nın bu programını izlemektedirler (MISA,2001: s. 3). Brezilya *Bolsa-Escola* programıyla 1994 yılında başlangıç olarak zorunlu eğitimi garantili bir minimum gelire bağlayarak başarılı olmuştur. Bu program 26.000 aileyi kapsamaktaydı ve bu rakam potansiyel yerel hedefin % 80'ini temsil etmektedir (MISA, 2001: s. ix).

1.13.3. Kore

1945 yılında Kore Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettiğinde düşük seviyede ki eğitim sistemiyle birlikte müthiş bir yoksulluğa düşmüştü. Zorunlu eğitim 1948 yılında altı yıl iken sonradan dokuz yıla çıkarılmıştır. 1955 yılından 1970'e kadar ilköğretime öncelik verilmiştir. 1970'lerin sonunda % 99 oranında çocuk ilköğretime kayıt olmuştur. Kore kayda değer bir ekonomik gelişme göstermiştir. Bu gelişme 1960'ların

basında yılda %6,6 oranıyla başlamıştır. 1961 yılında 83 \$ olan Kisi Basına Milli Gelirin, 1985 yılında 2.150\$'a ulaşmasında, eğitim sistemindeki genişleme önemli katkı sağlamış ve kolaylaştırmıştır (International Labour Conference, 2006 : s. 10).

Tablo 17'den de görülmektedir ki, Kore OECD ülkeleri arasında Gayri Safi Milli Hasıladan Eğitime ayırdığı % 7,06'lık pay ile ortalamaların üzerindedir. Kore'nin çocuk işgücüyü mücadeleye verdiği önem uzun dönemde amacına ulaşmıştır.

1.13.4 Hindistan

Hindistan kent ve kırsal kesimler dahil olmak üzere dünyada en fazla çocuk işçi bulunduran ülkedir. Hindistan hükümeti en az 17,5 milyon çalışan çocuk bulunduğunu kabul etmektedir. 1986 yılında çocuk işgücü yasası ile 14 yaş altındaki çocukların maden ocakları veya diğer tehlikeli işlerde çalışması yasaklanmış olmasına rağmen bu rakam çeşitli organizasyonlar tarafından 44 milyondan 100 milyona kadar olduğu şeklinde açıklanmaktadır. (Bureau of International Labor Affairs,1994:s. 60)

Hindistan Hükümeti 1987 yılında Ulusal Çocuk İşgücü Politikasını (NCLP) kabul ettikten sonra bu yana çocuk işgücünden arınmaya karşı projelere öncülük etmekte ve 1992 yılından bu yana da IPEC Programına katılmaktadır. Hindistan, Ulusal Çocuk İşgücü Projelerine 2002-2007 devresini kapsayan 10. Bes Yıllık Plan çerçevesinde toplam 601 bölgeden 250'sini kapsayacak şekilde uygulanmak üzere 131 milyon \$ tahsis edilmiştir. Ulusal Program ilköğretimi ülke geneline yayma gayretindedir. Ulusal Program çerçevesinde çocukların eğitimi ve fakir aileler için gelir ve öğrenim desteği yönündeki çalışmalarını gayretle devam ettirmektedir. (International Labour Conference, 2006: s. 39).

Hindistan çocuk isgücü sorununa karsi mücadeleyi devam ettirmek için 2000 yılında IPEC Andhra Pradesh Projesi (APSBP)'ne baslamis ve 2001 Yilinda hükümet ve IPEC isbirligiyle bir seri toplantilar, çalismalar düzenlemistir. Andhra Pradesh Federation of Trade Unions for the Elimination of Child Labour (APFTUCL) Programi alti ayri grup ve yirmibes ayri organizatör tarafından onsekiz ayri bölgede uygulanmistir. Bu bölgeler Andhra Pradesh nüfusunun % 25'inden olusmaktadır. Bu programin içeriği sunlardi (International Labour Conference, 2006: s. 72);

1. Çalışanların kayıtlarının sistemli olarak tutulması ve çocuk isgücünden uzaklaşılması bilincinin yerleştirilmesi
2. Çocuk işçilerin ailelerinin ve önemli halk liderlerinin çocuk isgücü sorunu hakkında eğitilerek, çocukların okula gönderilip çalışma yaşamından uzak tutulmaları için yüreklendirilmeleri
3. Ulusal çocuk isgücü projeleriyle ilgili hukuk büroları, eğitim ve çocuk refahi departmanları ve yöneticiler, çalışan çocukların eğitimden uzaklaştırılması, öğle yemeği ve maaş verilmesi gibi konularda bir zincir olarak gayret göstermeleri
4. Çocukların minimum çalışma yaşının belirlenmesi ve refah düzeyinin sağlanması için hukukun uygulanmaya çalışılması
5. Çocuk isgücü sorununa karsi yapılacak mitingler, tanitılar ve yerel toplantılar, çocukları çalışma yaşamından saptırıp okula gitmelerine ve alternatif öğrenme sistemlerine yönlendirme gayretleri

1.13.5. Banglades

Banglades parlamenter demokratik sistemle yönetilen çok fakir bir ülkedir. Nüfusu 128 milyon olup Kisi Basina Düsen Milli Gelir 300\$'dan azdır. Çocuk nüfusunun yaridan fazlasi kronik kötü beslenme problemi ile karsi karsiyadir. Isgücünün % 70'i tarim kesiminden olusmaktadır. Banglades Hükümeti bölgesel olarak ilkegitim, saglik ve beslenme programlariyla sorunlara egilmektedir. Gösterilen gayretlerin çogu yerel veya yabancı kamu harici organizasyonlar (NGO) tarafından gerçekleştirilmektedir. Örneğin Banglades Kırsal Bölge İlerleme Komitesi (BRAC), 1,2 milyondan fazla çocuğun ilkegitimini saglamistir. Hükümet 1991'de kötü beslenen 6-10 yas arasindaki çocuklar için yaygın bir ilkegitim gerçekleştirmis ancak müthis bir kaynak sikintisi yasandigini da ifade etmislerdir. Egitim Bakanligi göstergeleri 5-10 yas arasindaki çocukların yaklaşık % 86'sinin okula kayıt olduğunu açıklamaktadır ki bunun % 84'ü kız çocuklarıdır. Çift tedarisatli okullarla, günde üç saatlik eğitimlerle ve tüm bu kisitli imkanlara ragmen okula giden çocuk sayısı maksimuma ulastirilmistir. Hükümet kırsal bölgelerde 12-16 yas arasindaki kız çocuklarının okulda kalmaları için tesvikler saglamis ve bu tesviklerde basari elde etmistir. Tüm bu gayretlere ragmen İnsan Hakları Raporları Göstergelerinde Banglades'te hala terkedilmiş, kaçırılmış, köle ticareti ve fahiselige maruz kalan çocukların sayısında ciddi bir pay bulunmaya devam etmektedir. UNICEF raporlarına göre ülkede yaklaşık 10.000 çocuk fahise bulunmaktadır. Ülkede 18 yas üstü fahiselik yasal olmakla birlikte bu yas altındaki kız çocuklarının rahatlıkla genelevlerde çalıştırıldığı görülmektedir. Banglades'te çocukların çalışması ile ilgili bir yasa bulunmamakta ve çocuk işçiligi ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Yogun yasanan yoksulluk çocukları çok küçük yasta çalışmaya zorlamaktadır. 1996 yılında hükümet tarafından açıklanan rakamlara göre ülkede 5-14 yas arasında 6,3 milyon çocuk çalışmaktadır. UNICEF ve ILO araştırmalarına göre 6-17 yas arasında çalışan çocuklardan yalnızca

%21 erkek ve % 4 kız çocuklarına ücret ödenmektedir. Uzun çalışma saatleriyle tehlikeli işlerde çalışıp düşük ücretler almaktadırlar. Temmuz 1995'te UNICEF ve ILO ile Banglades (BGMEA) arasında imzalanan anlaşmaya göre giyim sektöründe çocuk işçiliği kaldırılmıştır. Bu anlaşmayla 31 Ekim 1996'da giyim sektöründe çalışan çocuk işçiler ilk kez UNICEF sponsorluğundaki okullara kayıt olarak serbest kalmışlar ve bunu ILO denetim kurulları izlemiştir. Bu kuralların yaptırımıyla ülkede giyim ihracat sektöründe % 5 civarında bir artış olduğu gözlemlenmiştir (Released by the Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2006: s. 1). Bu sonuç nitelikli işgücünün ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlayacağı gerçeğini ifade etmektedir.

Yukarıdaki verilerin 2006 yılına gelindiğinde ne durumda olduğu ise şu şekilde değerlendirilmektedir; Popüler Eğitim Kampanyası tarafından verilen 2001 yılı istatistiklerine göre okul çağındaki çocukların kız ve erkek sayısı hemen hemen eşit olacak şekilde % 80'i okula kayıtlı olduğu belirlenmiştir. 2002 yılında ise çocukların % 70'inin eğitim aldığı ancak %24,3'ünün okulu yarıda bıraktığını saptanmıştır. Eğitim Bakanlığı verileri ise çocukların % 97'sinin okula kayıt olduğunu göstermektedir. Hükümet 6-12 yaş arasındaki kız çocuklarının eğitimini teşvik etmeyi devam ettirmek amacıyla ufak bir aylık ücret ödemeyi devam ettirmiştir. Bunun yanında sadece çocuklar için bazı devlet hastaneleri açılmıştır. Yasal evlenme yaşı kızlar için 18, erkekler için 21'dir. Ancak bu yaş altında evlilik yapanların sayısı da ciddi bir sorundur. Çünkü evlilik ve doğum kayıtları gerçekçi ve doğru kabul edilememektedir. Banglades İstatistik Enstitüsü verilerine göre yıl boyunca saptanan ölüm, yaralama, tecavüz rakamlarının % 50'sinin çocuklara yönelik olduğu saptanmıştır. 2002 verilerine göre yaklaşık 400.000 çocuk evsizdir.

Banglades Hükümetinin 2003 yılı Çocuk İşgücü Ulusal İncelemelerine göre 5-14 yaş arasında yaklaşık olarak 3,2 milyon çocuğun 200 farklı tipteki işte çalıştığı saptanmış ve yıl boyunca ILO'nun saptadığı 45 tehlikeli sektörlerde çalışan 2,2 milyon işçinin, 5-17 yaş arasında olan

532.000 çocuk işçisinin tehlikeli işlerde çalışmasına engel olunmuştur. Banglades'te çocuk işçi çalıştırma cezası 4 ile 10 \$ arasındaydı ve çalışan çocukların çoğu tarım alanında veya gayri resmi işlerde çalıştırılıyorlardı. Yeni yasalara göre minimum çalışma yaşı 15 olarak kabul edilmesine ve diğer tüm gayretlere rağmen Banglades'te çocuk işgücü sorunu hala tamamen yok edilememiş ancak yıllara göre düzenli bir ilerleme kaydedilmiştir (Released by the Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2007: s. 1).

1.13.6. Türkiye

ILO'nun 2006 yılında gerçekleştirdiği "95. Uluslararası İşgücü Konferansı" nda Türkiye'nin çocuk işgücü konusunda gösterdiği çalışmalar şu şekilde değerlendirilmiştir; Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu 1923'ten bu yana çocukların istismar edilmesini engellemede ön saflarda yer almıştır. Türkiye 1992 yılında IPEC Programına katılan ilk altı ülkeden biridir ve çocuk işgücünden arınmak için gerekli tüm anlaşmaları ve ayrıca çocuk işçiliğinin en kötü şekilleri hakkındaki sözleşmeyi de 2002 yılında imzalamıştır. IPEC ile ortaklaşa yürütülen 100 program tamamlanmıştır. Bu çalışmalar çerçevesinde Türkiye'de çocuk işgücü önemli bir düşüş kaydetmiştir. 1994 yılında 1 milyon çocuk ekonomik faaliyetlerde bulunurken bu rakam beş yıl sonunda 1999 yılına gelindiğinde % 50 oranında azalmış ve 500.000'e düşmüştür. Bu düşüş zorunlu eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkarılması sayesinde gerçekleşmiştir. 2001-2005 yıllarını kapsayan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında 14 yaş altındaki her kız ve erkek çocuğunun eğitim alması hedeflenmiştir. Ancak Türkiye'de çocuk işgücünden arınmanın arkasında yatan en önemli faktör yoksulluktur ve yoksulluğun yok edilmesi gerekmektedir (International Labour Conference, 2006: s.47).

1.13.7. Japonya

Japonya 19.yüzyilda sanayilesmeye baslamis ancak endüstrilesme ile okur-yazarligin yüksek bir seviyede es anli olarak çocuklari koruyucu yönde gerçeklesmesi saglanmistir. Japonya'da 1905'lerde çocuk nüfusunun % 98'i 6-13 yas arasinda olmasina ragmen ilkokul egitimi hemen hemen genele yayilmisti. Japonya'da ilk is yasasi 1911 de çikarilmistir. Japonya bu sekilde büyük bir çocuk isgücü sorunundan uzak durmayi basarmistir. (International Labour Conference,2006: s. 20).

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK ISGÜCÜ

2.1. Türkiye'de Çocuk Isgücü

DİE'nin Ekim 1999 Çocuk Isgücü Anketi sonuçlarına göre; Türkiye'de 6-17 yaş arasındaki çocuk nüfusu 16.088.000 dur. Bu rakam toplam nüfusun %25,4'ünü oluşturmaktadır. Türkiye Genelinde 6-17 yaş grubundaki çocukların %39,9'unu oluşturan 6.420.000'sinin ekonomik faaliyetlerde ve ev işlerinde çalıştığı saptanabilmektedir. (DİE,2002: s.8). Tablo 11; Ekim 1994 Çocuk Isgücü Anketinde 14-17 yaş grubu örneklenmediğinden karşılaştırma 6-14 yaş grubu için hazırlanmıştır. (DİE,2001: s.13).

2.1.1.. Kent ve Kir Ayırımına Göre Türkiye'de Çocuk Isgücü

1. Kentlerde yaşayan çocuk sayısı 9.577.000 iken, çalışan çocuk sayısı 3.626.000 ile kent çocuk nüfusunun %37,8'ini oluşturmaktadır (DİE,2002: s.9).
2. Kırsalda yaşayan çocuk sayısı 6.512.000 iken çalışan çocuk sayısı 948.000 ile kırsal çocuk nüfusunun %42,9'unu oluşturmaktadır (DİE,2002: s.10).

2.1.2. Ekonomik Faaliyetler ve Ev İşleri Ayırımına göre Türkiye’de Çocuk İsgücü

1. Ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuk sayısı 1.635.000,
2. Ev işlerinde ve tarımda çalışan çocuk sayısı 4.785.000 dir.

Çocuk istihdamında büyük bölümün tarımda olduğu ve bu kesimde çocukların ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edildikleri görülmektedir (DİE,2002: s.8).

Tablo 11

Yerleşim Yeri ve Cinsiyetine Göre Çalışan Çocuklar

(6-14 Yaş grubu)

(Bin Kisi)

Yerleşim Yeri ve Cinsiyet	Toplam Çocuk Sayısı		Ekonomik İşlerde Çalışanlar		Ev İşlerinde Çalışanlar		Çalışmayanlar	
	Ekim 94	Ekim 99	Ekim 94	Ekim 99	Ekim 94	Ekim 99	Ekim 94	Ekim 99
Türkiye Toplam	11.406	12.065	974	511	2.764	3.329	7.670	8.226
Erkek	5.855	6.155	580	299	923	1.007	4.354	4.850
Kız	5.551	5.911	394	212	1.842	2.323	3.316	3.376
Kent Toplam	6.068	7.124	191	132	1.569	2.062	4.308	4.930
Erkek	3.090	3.650	145	99	522	710	2.423	2.840
Kız	2.978	3.473	45	33	1.048	1.351	1.885	2.089
Kir Toplam	5.339	4.942	783	379	1.194	1.267	3.362	3.296
Erkek	2.766	2.504	434	200	399	297	1.931	2.009
Kız	2.574	2.438	348	179	795	971	1.430	1.287

Kaynak: DİE,2002: s.8-9-10)

Tablo 12
Yerlesim Yeri ve Cinsiyetine Göre Çalışan Çocuklar

(6-17 Yas grubu)

(Bin Kisi)

Yerlesim Yeri ve Cinsiyet	Toplam Çocuk Sayisi	Çalışanlar			Çalışmayanlar
		Toplam	Ekonomik İşlerde Çalışanlar	Ev İşlerinde Çalışanlar	
Türkiye Toplam	16.088	6.420	1.635	4.785	9.688
Erkek	8.202	2.300	1.010	1.290	5.903
Kız	7.885	4.121	625	3.496	3.765
Kent Toplam	9.577	3.626	552	3.074	5.951
Erkek	4.926	1.352	415	937	3.575
Kız	4.650	2.274	138	2.137	2.376
Kir Toplam	6.512	2.795	1.083	1.712	3.717
Erkek	3.276	948	596	353	2.328
Kız	3.236	1.847	487	1.359	1.389

Kaynak: DIE,2002: s.8-9-10

2.2. Kayıtdisi Çocuk İşçiliği

“Kayıtdisi Ekonomi” ve “Kayıtdisi Çalışma” kavramları üstesinden gelinmesi zor bir sorun olup bu sorunun ortak ve net bir tanımı yapılamamaktadır. Kayıtdisi Ekonomi OECD ülkelerinde GSMH'nin ortalama %15 civarındadır. DIE verilerine göre Türkiye'de kayıtdisi ekonomi resmi GSYİH'a oranı yaklaşık %45 olarak tahmin edilmektedir.

Diger taraftan yine DIE tahminlerine göre toplam ücretli istihdamının $\frac{1}{4}$ 'ünün kayitdisi olduğu tahmin edilmektedir. (TISK,2007, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=249, 14/05/2007)

Bu durumda; 6-17 yas grubunda saptanabilen çalısan çocuk sayısı 6.420.000 ve saptanamayan yani kayitdisi çalısan çocuk sayısı 1.605.000 olarak tahmin edilebilir ki genelde kayitli veya kayitdisi çalısan çocuk sayısı en az toplam 8.025.000 olarak düşünülebilir.

Rakamlar Türkiye'de yasayan 6-17 yas grubu çocuklarının $\frac{1}{2}$ 'nin çalıştığını göstermektedir. Bu oran genel ülke nüfusunun ise %12 sini oluşturmaktadır. Kayitdisi istihdamın çocuk boyutu ele alındığında sorunun sosyal boyutu ekonomik boyutundan daha önemlidir. Yetisme çağında, okula devam etmesi gerekli insanların sağlıksız koşullarda, yaşlarına uygun olmayan işlerde istihdam edilmeleri en önemli problemdir. Bununla birlikte çalısan çocukların ortaya çıkardığı bir gerçek daha vardır. Çalısan çocuk, ucuz işgücü olarak görülmektedir. Dolayısıyla işverenler özellikle küçük ve orta boy işletmelerde yetişkin işgücünden ziyade çocuk emeginden faydalanmayı tercih etmektedirler. Türkiye'de istihdam edilen çocukların %87'si 1-9 işçi çalıştıran küçük ölçekli işyerlerinde çalışmaktadır.(TISK,2007, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=249,14/05/2007)

2.3. Türkiye'de Gerçekleştirilen Çocuk İşgücü Anketleri

Gelismekte olan her ülke için olduğu gibi Türkiye için de önem taşıyan bir konu olan çocuk istihdamları; nüfus, eğitim, ekonomik gelişme ve sosyal kalkınma kavramlarıyla yakından ilgilidir. Bu açıdan, çocuk istihdamları konusunda istatistik verilerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi için 1994 yılında IPEC programı çerçevesinde ILO ile Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından imzalanan proje kapsamında ilk kez Çocuk İşgücü Anketi uygulanmıştır (DIE,2001: s.13)

Çocuk işgücü anketinin amacı; Türkiye’de çalışan çocuklar konulu ulusal bir veri tabanı oluşturmak ve çalışan çocukların hangi sektörlerde ve hangi çalışma koşullarında çalıştıklarını; sosyal, ekonomik ve demografik özelliklerini, şu andaki ve gelecekteki beklentilerini ortaya koyabilmektir (DİE,2001: s.1).

İlk Çocuk İşgücü Anketi; Ekim 1994 Hanehalkı İşgücü Anketine ilave olarak 6-14 yaş grubunda en az bir çocuk bulunan hanehalklarına uygulanmıştır. Ekim 1994 Çocuk İşgücü Anketinde 9.194’ü kentsel yerlerde, 4.343’ü kırsal yerlerde olmak üzere toplam 13.537 hanehalkı örneğe seçilmiştir (DİE, 2001: s.1).

İkinci çocuk işgücü anketi;Ekim 1999’da yine Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) arasında imzalanan proje çerçevesinde, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiştir.

İki anket arasında çok fazla bir fark olmamakla birlikte kapsanan yaş grubu açısından bazı farklılıklar vardır. Çocuk İşgücü Anketi’nin Ekim 1999 uygulamasında, Ekim 1994 uygulamasına göre örnek büyüklüğü artırılmış ve yaş grubu genişletilerek 6-14’den 5-17’ye çıkarılmıştır. Ancak anket sonuçlarında 5 yaş grubunda eğitim ve çalışma durumuna bağlı olarak yok denecek kadar az bilgi gelmesi nedeniyle sonuçlar 6-17 yaş grubu için verilmiştir. Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketinde, kentsel yerlerdeki 167 yerleşim yerinden 17.978 ve kırsal yerlerdeki 250 yerleşim yerinden 5.211 olmak üzere, Türkiye genelinde toplam 23.189 örnek hanehalkı seçilmiştir. Anket kapsamında çalışan çocuklar; ekonomik işlerde çalışan çocuklar ve ev işlerinde çalışan çocuklar olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir. (DİE, 2001: s.2).

2.3.1. Ekonomik Islerde Çalışan Çocuklar

Bir iş yerinde ücret karşılığı çalışan, elde edeceği kar için kendi hesabına bir faaliyet sürdüren veya ücretsiz olarak hanehalkı fertlerinden birine ait olan bir işyerinde veya tarlada çalışan ve aşağıda yer alan işbasında olanlar veya işbasında olmayanlar grubuna dahil olan çocuklar, ekonomik işlerde çalışan çocuklar kapsamında değerlendirilmiştir (DİE, 2001: s.3).

2.3.1.1. İşbasında olanlar

Yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan çocuklardır (DİE,2001: s.4).

2.3.1.2. İşbasında olmayanlar

İşi olanlardan; çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerinin basında bulunmayan, ancak işleri ile ilişkileri devam eden çocuklardır (DİE,2001: s. 4).

2.3.1.3. Çıraklar

Çocuk İsgücü Anketinde meslek öğrenmek için, para ve ya mal karşılığı gelir elde etmeksizin çalışan çıraklar da istihdam kapsamına dahil edilmiştir (DİE,2001: s:4).

2.3.2. Ev islerinde çalışanlar

Referans dönemi içinde ailesine ev işlerinde (çamasır yıkama, küçük kardeşlerine bakma, yemek pişirme, evin içini ve dışını temizleme, çarşıya alışverişe gitme v.b) yardımcı olan çocuklar bu kapsamda değerlendirilmiştir (DIE,2001: s.4).

2.4. Çocuk, Çocuk İşçi ve Çocuk İşçiliği Tanımı

Çocuk tanımı; toplumların gelişme süreçleriyle bağlantılı olarak değişmektedir. Az gelişmiş ekonomilerdeki geleneksel anlayışa göre çocuk; aile olgusunun ötesinde, ailenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek potansiyel işgücü, ailenin ilerleyen yaşlarında ise bir sosyal güvenlik aracı anlamına gelmektedir. Bu anlayışta çocuk bir serbest işgücü, yoksul insanların tek sermayesidir. Aynı anlayış çocuğa ailenin ve akraba gruplarının gücünü artıran bir unsur olarak da bakabilmektedir (Bulutay,1995: s 1-2). Bu anlamdaki çocuk yetistirme maliyeti düşüktür.

Kentsel yaşam biçimi almış ailelerde ise çocuk; aileye, aile olma duygusunu verirken ve geleceğe hazırlanırken çalışma hayatından uzak tutulan bir varlıktır. (Bulutay,1995:s 2). Bu çerçevedeki çocuk olgusunun maliyeti yüksektir ve aile kavramındaki çocuk sayısı da zaman içinde giderek azalmaktadır.

Çocuk İşgücü tanımı ise 0 yastan itibaren 12,14,15 veya 18 olarak çeşitli şekillerde sınırlandırılarak tanımlanmaktadır. Buna göre;

1. Birleşmiş Milletler, 20 Kasım 1989 tarihinde yürürlüğe koyduğu “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi” nin 1. Maddesinde *“Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre erken yasta resit olmak durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır”* şeklinde tanımlanarak 0-18 yaş arası çocuk olarak kabul etmektedir. Bu sözleşmeyi imzalamış olan Türkiye Cumhuriyeti çocuk tanımını bu şekilde kabul etmektedir.

2. Türk Medeni Kanununun 11. Maddesine göre; “Erginlik onsekiz yasin doldurulmasiyla baslar “. O halde Medeni Kanun 18 yasindan küçükleri çocuk olarak kabul etmektedir.
3. Anayasanin 50. Maddesinde “Kimse yasina, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan islerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizligi olanlar çalışma sartlari bakımından özel olarak korunurlar” ifadesiyle çocuklari çalışma yasasında koruyacak önlemlerin alınmasına değinilmektedir.
4. Türkiye Cumhuriyetinde 4857 Sayili Is Kanununun “Çalıştırma Yasi ve Çocuklari Çalıştırma Yasagi” 71. Maddesinde çalışma yasinin 15 olarak belirlendigi görülmektedir. Yasa der ki; “15 yasini doldurmamis çocuklari çalıştırılması yasaktır. Ancak, 14 yasini doldurmus ve ilköğretimini tamamlamis olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarina devamına engel olmayacak hafif islerde çalıştırılabilirler”. Hatta yasa öylesine şekillendirilmektedir ki, 15 yasin altında çalışan çocuk için çalışma saatleri tanimi yapma noktasına kadar gelinmiştir. Görülen o ki; çocuk çalıştırılabilir, ancak kurallar çerçevesinde mantigi benimsenmektedir.
5. Türk Is Yasasinin 67. Maddesi “Çocuklari saglik ve gelişmelerine okul veya mesleki eğitim ve mesleğe yönelten programlarına devamlarında yahut öğrenimden yararlanma kabiliyetlerine zarar vermeyecek nitelikteki hafif islerde 13 yasini doldurmus çocuklari çalıştırılmaları mümkündür” demektedir.

6. İş Yasasına tabi olmayan işlerde Umumi Hifzisihha Kanunu 174. maddesine göre; “Oniki yaş ile onaltı yaş arasında bulunan çocukların saat yirmiden sonra gece çalışmaları memnurdur^{*}”. Bu yasada 12 yaş çalışma yaşı için uygun görülmektedir.

Görülüyor ki; Türkiye’de çocuk yaşı tanımı 18 üst sınırdaki bitirilmekte, çalışma yaşı ise 12’ye kadar indirilebilmektedir.

Toplum yaşamında 0-18 yaş arasında alınan eğitimler toplumların gelişiminde ciddi bir öneme sahiptir. Öte yandan dünya ekonomisi; artan borç yükü, ekonomik durgunluklar, hızlı nüfus artışları, savaşlar, çevresel bozulmalar gibi sorunlarla da karşı karşıyadır. Söz konusu sorunlar, bir yandan temel öğrenme ihtiyaçlarının karşılanmasını güçleştirirken, diğer yandan da geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde nüfusun önemli bir bölümünün temel eğitimden yoksun kalmasını ve toplumların bu sorunlarla güçlü ve bilinçli bir biçimde mücadele etmesini engellemektedir. Ayrıca 1980’lerde gelişmiş ülkelerin eğitime ayırdıkları harcamalardaki kısıntılar da eğitimin niteliğinin düşmesine neden olmaktadır (Senemoğlu,N; <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/senemoğlu.htm>; 12/12/2006).

2.5. Çocukların Çalışma Nedenleri

2.5.1. Yoksulluk

Türkiye İstatistik Kurumu 2005 verilerine göre Türkiye’de yoksulluk oranı %20.5’tir. 2005 yılında Türkiye’de fertlerin yaklaşık % 0.87’si yani 623 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 20.5’i yani 14 681 bin kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Kişi başı günlük harcaması satınalma gücü paritesine göre

---

* Memnu: Yasak

1 \$'in altında kalarak yasamlarını sürdürenlerin oranı %0.01 yani yaklaşık 10 bin kişi olarak hesaplanmıştır. 2005 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 190 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 487 YTL'dir. 2004 yılında % 1.29 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2005 yılında % 0.87'ye, yoksul fert oranı da % 25.6'dan % 20.5'e düşmüştür. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda yoksulluk oranı % 32.95 iken kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı % 12.83'tür. (TÜİK,2006:s.1)

Türkiye'de gelir dağılımındaki adaletsizliğin sonucu olarak ortaya çıkan yoksulluk, çocuk işgücünün de itici gücünü oluşturmaktadır. Erken yaşta çalışma hayatına atılan çocukların en büyük kaybı ise eğitimden kopustur. Türkiye'de zorunlu eğitimi bile tamamlayamadan çalışmaya başlayan çocukların eğitimden kopusu, onları gelecek yaşamlarında da yoksullukla karşı karşıya bırakmaktadır. Çalışma yaşamına katılıma paralel olarak eğitimden kopusun nitelikli insan gücü kaynaklarına sahip olmayı hedefleyen Türkiye için büyük bir kayıp olmasının yani sıra, gençlerin gelecekteki yaşamlarını da olumsuz yönde etkileyeceği açıktır. Zira eğitim meslekte ilerleme fırsatlarının yani sıra zihinsel gelişime de büyük katkı sağlayan bir hizmettir. Eğitim ile çalışma yaşamını birlikte sürdürme azmini gösteren çocukların ise, bu ağır yük altında psikolojik ve fiziksel zorluklarla karşı karşıya kalmaları kaçınılmazdır. Bu koşullarda ne çalışma hayatından ne de eğitimden beklenen verimi almak kolay olmamaktadır. Eğitimden kopusun enformal istihdama tabi olan çocuklar arasında daha yaygın olması tabiidir. Enformal sektörde çalışan çocuklarla ilgili doğru verilere ulaşmanın mümkün olmaması, bu sektörde çalışan çocukların eğitim düzeyi ile ilgili değerlendirme yapmayı engellemektedir. Ancak Türkiye'de çok küçük yastan itibaren geleneksel çiraklık statüsünde, enformal çirak olarak çalışan çok sayıda çocuğun varlığı ve bunların küçük işletmelerde yaygın biçimde istihdam edilmekte olduğu bilinmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 1995'te yaptığı bir araştırma, çalışan çocukların % 81,8'inin Çiraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında olduğu halde, bunlardan sadece %24,7'sinin çirak

okullarına devam edebildiklerini ortaya koymaktadır. (Serter,N;1999: s. 9-12).

Bulutay ise çocukların çalışma nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır;

- a. Çocuklar ailelerinin geleneksel yaşamın sürdürülmesine katkıda bulunmak için çalışıyorlar.
- b. Ailelerin geliri yetemediği için dükkanlarda, fabrika ve atölyelerde, sokaklarda çalışıyorlar.
- c. Hali dokuma, meyve toplama, su taşıma gibi daha çok uyan etkinliklerde çalışıyorlar.
- d. Yerleri temizleme gibi yetişkinlerin horgördüğü işlerde çalışıyorlar
- e. Yetişkinlere çalışma olanakları sağlamak için çalışıyorlar.
- f. Yasamayan ya da özürlü, hasta olan anne, babaların yerine çalışıyorlar.
- g. Genellikle anne baba ve akrabalara yardım etmek için çalışıyorlar.
- h. Göç eden ailelerini güçlükler, belirsizlikler ve güvensizlikler karşısında destekleyebilmek için çalışıyorlar
- i. Bos zamanları nedeniyle itaatsizliğe, suça yönelmemek için çalışıyorlar.
- j. Çocuk olmanın avantajıyla yasa dışı işlerde çalışıyorlar.
- k. Kendi yaşamlarını, bağımsızlıklarını kazanabilmek için çalışıyorlar
- l. Aile içinde sosyalleşme işlevini yerine getirmek için çalışıyorlar
- m. Yaşamda eğitim, gelecekte iş bulma olanaklarını sağlamak için çalışıyorlar.

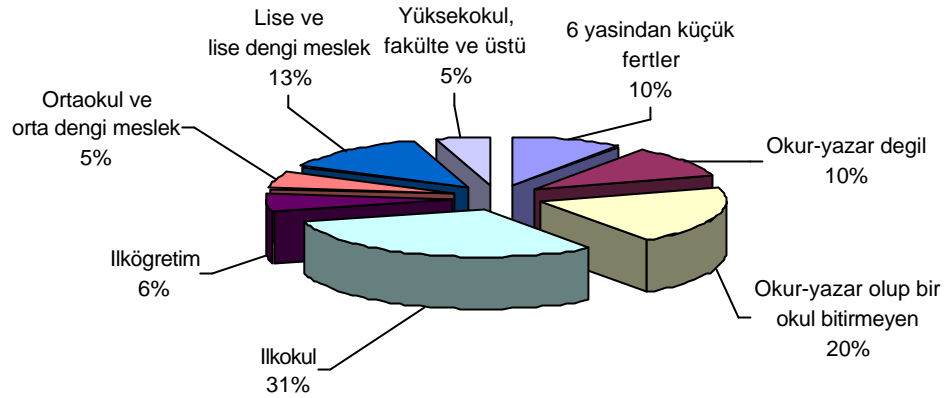
(Bulutay,1995:s. 3)

Tablo 13
Hanehalki Fertlerinin Cinsiyetine ve Eğitim Durumuna Göre
Yoksulluk Oranları %

Eğitim durumu	Nüfus payı*								
	2002			2003			2004		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
TÜRKİYE	100	100	100	100	100	100	100	100	100
6 yaşından küçükler	10,04	10,76	9,36	10,38	10,99	9,80	10,03	10,15	9,92
Okur-yazar değil	11,27	4,86	17,36	9,66	4,62	14,48	10,22	4,87	15,24
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyen	19,32	19,71	18,94	19,96	19,86	20,05	20,13	20,47	19,81
İlkokul	33,57	33,34	33,87	30,47	29,87	31,04	30,15	29,42	30,85
İlköğretim	4,70	5,06	4,29	6,53	6,60	6,46	6,25	6,32	6,19
Ortaokul ve orta dengi meslek	6,11	8,31	4,03	5,94	7,64	4,32	5,45	7,26	3,76
Lise ve lise dengi meslek	11,19	13,22	9,27	12,65	14,87	10,53	12,99	15,39	10,74
Yüksekokul, fakülte ve üstü	3,79	4,75	2,89	4,41	5,54	3,33	4,77	6,12	3,50
KENT	100	100	100	100	100	100	100	100	100
6 yaşından küçükler	10,79	11,59	10,03	9,89	10,38	9,42	10,22	10,45	10,01
Okur-yazar değil	9,53	4,30	14,49	7,84	3,78	11,72	8,18	3,93	12,11
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyen	18,81	18,56	19,05	18,89	18,78	18,99	18,89	18,80	18,97
İlkokul	29,95	29,02	30,88	28,10	26,41	29,71	27,39	25,53	29,12
İlköğretim	4,68	4,87	4,44	6,60	6,75	6,45	6,40	6,24	6,54
Ortaokul ve orta dengi meslek	7,08	9,06	5,20	6,64	8,23	5,11	6,37	8,17	4,71
Lise ve lise dengi meslek	13,80	15,75	11,94	15,84	18,02	13,76	16,02	18,60	13,65
Yüksekokul, fakülte ve üstü	5,37	6,84	3,97	6,20	7,64	4,83	6,53	8,30	4,89
KIR	100	100	100	100	100	100	100	100	100
6 yaşından küçükler	8,91	9,51	8,35	11,13	11,92	10,37	9,73	9,70	9,76
Okur-yazar değil	13,89	5,70	21,64	12,48	5,93	18,75	13,46	6,34	20,33
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyen	20,08	21,43	18,79	21,61	21,53	21,69	22,10	23,07	21,16
İlkokul	39,01	39,85	38,33	34,14	35,23	33,10	34,54	35,46	33,66
İlköğretim	4,74	5,34	4,06	6,42	6,36	6,48	6,02	6,44	5,62
Ortaokul ve orta dengi meslek	4,66	7,16	2,29	4,87	6,74	3,08	4,00	5,85	2,21
Lise ve lise dengi meslek	7,28	9,40	5,28	7,71	10,00	5,53	8,17	10,41	6,01
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1,43	1,61	1,27	1,63	2,30	1,00	1,98	2,74	1,24

* Belirtilen grupların toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmıştır.

Kaynak: TÜİK, 2004 Yoksulluk Çalışması

Sekil 3:

Hanehalki Fertlerinin Cinsiyetine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, 2004

Sekil 3 Bu çalışma için özel olarak hazırlanmıştır.

Kaynak: TÜİK, 2004 Yoksulluk Çalışması

Tablo 13 ve Sekil 3'den de görüleceği üzere eğitim düzeyi yüksek kişilerde yoksulluk oranı daha düşüktür. İlkokul mezunları arasındaki yoksulluk oranı % 30'lar seviyesinde iken bu oran yüksek okul, üniversite ve üstü eğitim düzeyindekiler arasında % 4'ler civarındadır. Yoksulluk ve eğitim yetersizliği birbirine kısırlı bir döngü içindedir. Ancak 2002'den 2004'e geçerken yüksek okul, üniversite ve üstü eğitim düzeyindekilerin yoksulluk oranında %3,79 dan % 4,77 ye yükselmesi bu dönemde yaşanan ekonomik krizin etkisi nedeniyle olup özel bir durumdur. Yoksulluk zaten Türkiye'de hep var olan bir sorundur.

2.5.1.1. Yoksullukla Mücadele

Yoksullukla mücadelede nihai amaç, toplumun bütün fertlerini yoksulluk sınırı üzerine tasimaktır. Büyüme hizini ve istihdami arttirmek, bu amaci gerçeklestirmenin önemli bir yoludur. Yoksullukla mücadelenin en insani ve etkin yöntemi, ihtiyaç sahiplerine bir vatandaslik hakki olarak saglanacak, sinirli ama düzenli bir nakit gelir destegi uygulamasidir. Söz konusu nakit gelir desteginin herkesin gelirini ülkede kabul edilen yoksulluk sinirina ya da sinirlardan birine, yükseltmesi gerekmez. Yoksulluk sadece gelir düzeyiyle degil, gelirin düzensizligiyle ve bu düzensizligin yarattigi belirsizlikle ilgili bir olgudur. Dolayisiyla, eve her ay belirli bir miktar gelirin düzenli olarak girecegini bilmek, çok önemli bir psikolojik rahatlama yaratarak yoksul insanlari kendi hayatlariyla ilgili daha saglikli düşünmeye baslamalarına olanak verebilir. Nakit gelir destegi uygulamasini insanlari sadakaya muhtaç zavallilar, potansiyel suçlular, siddet failleri veya kurbanlari olmaktan çikip modern bir toplumun sosyal haklara sahip bireyleri haline gelmelerine yardim edebilecek çok önemli bir uygulamadir. Ayrica, nakit gelir destegi politikasinin uygulamaya girmesiyle, Türkiye’de halen yapılmakta olan sosyal yardim harcamalariinin bir kısmi gerekliligini yitirecektir. Dolayisiyla uygulamanin hesaplanan maliyetinin tamamini, fazladan bir harcama olarak bütçeye yansimayacaktır (Bugra, Sinmazdemir,2005: s I-V).

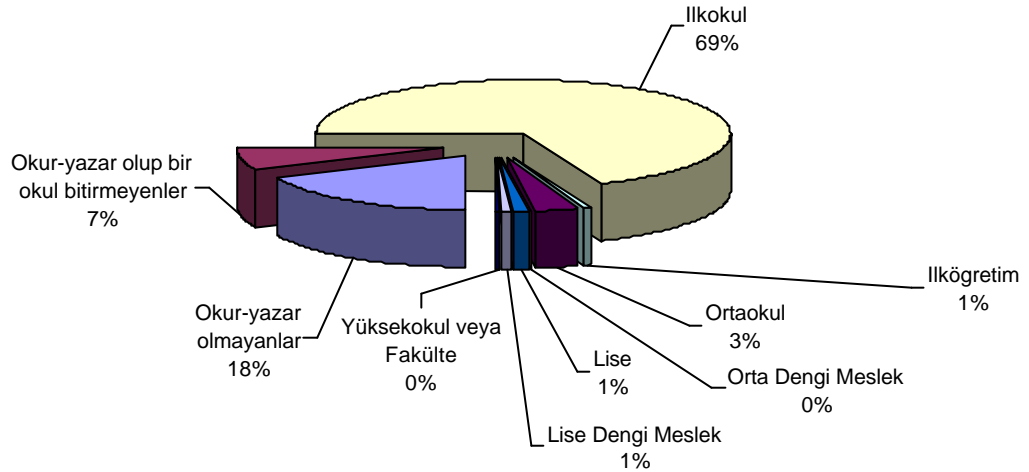
Türkiye’ye özgü bir kurum olan muhtarlik kurumu, sosyal yardim uygulamalari açısından çok büyük bir avantaj olusturmaktadır. Sosyal Hizmet uzmanlariinca desteklendikleri takdirde, muhtarliklar bölgelerindeki ihtiyaç sahiplerinin tespitinde çok yararli bir rol oynayacaklardir. Sosyal hizmet uzmanligi ise, Türkiye gibi sehir yoksullugunun ve ona bagli sorunlariin çok agir

yasandigi bir ülkede çok önem verilmesi gereken bir kurumdur. Dogal olarak, nakit gelir uygulaması, saglik ve emeklilik alanındaki sosyal güvenlik önlemlerine, zorunlu öğretimdeki öğrencilere ders kitabı/ eğitim malzemesi sağlanması gibi uygulamalara ve okullarda öğrencilere öğle yemeği verilmesi gibi mutlaka yürürlüğe girmesi gerekli bir önleme alternatif oluşturmaktadır. İşverenlerin, özellikle Türkiye gibi kayıt dışı istihdamın ve çocuk emeği kullanımının çok yaygın olduğu ülkelerde hayatını çalışarak kazanmak durumunda olanlara çok düşük ücretlerle ve çok kötü iş koşullarında çalışması veya çocuklarını çalıştırmayı reddetme özgürlüğü sağlayabileceğini düşünerek, öneriye karşı çıkmaları normal görülebilir. Ama bu çıkar temelli yaklaşım küresel ticaret ilişkileri içinde, bu tür yasadışı uygulamaların giderek daha ciddi bir takibe alınıyor olmasıyla, dış pazarlardaki yerini korumayı ve ihracatını arttırmayı amaçlayan ülkeler için artık ulusal çıkarları tehdit eder bir hal almıştır. Dolayısıyla, kayıt dışı istihdamın kontrol altına alınmasına da yardım edebilecek bir uygulama olan nakit gelir desteği uygulaması, hem kayıt dışı sektörün haksız rekabeti ile karşı karşıya olan işverenler, hem vergi ve prim kaçaklarının zarara uğrattığı kamu maliyesi, hem de ülkenin dış ticaret ilişkileri açısından olumlu niteliktedir (Bugra, Sinmazdemir,2005: s. 7).

2.5.2. Ailenin Eğitim Düzeyi

Devlet İstatistik Enstitüsünün 1999 Çocuk İlgücü Anketine göre (Tablo 14 ve Sekil 4), ailelerin eğitim düzeyi yükseldikçe çalışan çocuk sayısı düşmektedir. Eğitim almış ve eğitim bilincine varmış aileler çocuklarını eğitime yönlendirmektedirler. Çalışan çocukların %69'unun ailesinin ilköğretim mezunu olması bu gerçeği göstermektedir. Üniversite ve Lise eğitimi almış ailelerde ise çalışan çocuk görülmemektedir.

Sekil 4:

Çalışan Çocukların Hanehalkı Rejislerinin Eğitim Durumu, 1999 Yılı

Sekil 4 Bu çalışma için özel olarak hazırlanmıştır.

Tablo 14

Çalışan Çocukların Hanehalkı Reisinin Eğitim Durumu, Cinsiyet ve Ekonomik Faaliyet Kolunda Çalışan Çocuklar

1999, ('000)

Hanehalkı Reisinin Eğitim Durumu ve Cinsiyet	Toplam	Ekonomik Faaliyet Kolu			
		Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet
Toplam	1635	942	356	167	170
Okur-yazar olmayanlar	299	200	54	24	22
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyenler	114	57	33	12	12
İlkokul	1120	649	247	107	116
İlköğretim	10	9		1	
Ortaokul	54	17	16	12	8
Orta Dengi Meslek	1		1		
Lise	20	5	1	8	5
Lise Dengi Meslek	14	4	2	3	5
Yüksekokul veya Fakülte	3		1		2
Erkek	1010	468	272	130	140
Okur-yazar olmayanlar	171	94	35	22	21
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyenler	72	26	25	10	11
İlkokul	709	332	198	83	96
İlköğretim	4	4		1	
Ortaokul	32	7	11	9	6
Orta Dengi Meslek	1		1		
Lise	10	2		3	5
Lise Dengi Meslek	10	4	2	2	2
Yüksekokul veya Fakülte	1				
Kadın	625	474	84	37	30
Okur-yazar olmayanlar	128	106	19	2	1
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyenler	42	31	8	2	1
İlkokul	412	318	49	24	20
İlköğretim	5	5			
Ortaokul	22	11	6	3	2
Orta Dengi Meslek					
Lise	10	3	1	5	1
Lise Dengi Meslek	4			1	3
Yüksekokul veya Fakülte	2		1		

Kaynak: DIE, 1999 Çocuk İlgücü, Tablo 2.25 s. 80

2.6. Çocukların Çalıştırılmama Nedenleri

2.6.1. Çocuk ve Aile Açısından

2.6.1.1. Fiziksel Gelişim

Çocuklarda 18 yaşına gelinceye kadar fiziksel açıdan hızlı bir büyüme yaşanır. Eklemler yumuşak olduğundan ve kaslar yeterli bir gelişime ulaşmadığından zorlanmalar karşısında kolaylıkla kırılmalar ve kas ezilmeleri oluşabilir. Fiziksel yapıları çalışma, beslenme ve yaşam biçimlerinden etkilenen çocuklarda riskli hastalıkların görülme olasılığı artarken, boy uzamasında bile yetersizlikler görülebilir. Çalışan çocuğun fiziksel gelişimi risk altındadır. (Bulut, I; 1999: s. 45). Aşağıdaki Tablo 15 çalışan çocukların maruz kaldığı iş kazaları ve meslek hastalıklarının sayısal boyutunu göstermektedir.

Tablo 15
Is Kazalari ve Meslek Hastaliklari Geçiren Sigortalilarin
Yillara ve Yas Gruplarina Göre Dagilimi

	-14 Yas Grubu	15-19 Yas Grubu	Toplam
1994	143	4257	4400
1995	521	7498	8019
1996	1065	7765	8830
1997	74	2618	2692
1998	220	6963	7183
1999	157	5316	5473

Kaynak:Sosyal Sigortalar Kurumu 1996 ve 1999 Istatistik Yilligi

6-17 Yas grubunda çalisan çocuklarin yaklasik %1,6'si bir is kazasi veya mesleki hastalik geçirdigini belirtmektedir. Ancak, çocuklar küçük kazalari is kazasi olarak görmemekte ve çalistigi ortamda maruz kaldigi gürültü, çevre kirliligi, kimasal maddelerin neden oldugu hastaliklarin farkina varmayabilmekte veya bu kazalari unutabilmektedir. Bu nedenle gerçek durumun, bunun çok daha üzerinde oldugu düşünölmektedir. Is kazasi veya mesleki hastalik geçiren çocuklardan tedavi görenlerin % 51'inin tedavi masraflari aileleri tarafından, % 36'si isvereni tarafından karsilanmistir. Tedavi masraflari sosyal güvenlik kuruluslari tarafından

karsilananların orani ise % 14'tür. Buradan da görülmektedir ki; çalısan çocukların büyük çoğunluğu sosyal güvenlikten yoksun olarak çalışmaktadır. İş kazası veya mesleki hastalık geçiren çocukların yarısı geçirdiği iş kazaları veya meslek hastalıklarına rağmen işine devam ederken % 292'ü bir aya yakın işine devam edememiştir (Tasti,2002: s. 87).

2.6.1.2. Zihinsel Gelişim

Zihinsel gelişme kavramı kişinin düşünme yeteneğinin çeşitli basamaklardan geçerek gelişmesidir. Zihinsel gelişim zamanla artan bir yetenektir ve okumak, yazmak, sayıları anlamak ve hesap yapmak gibi becerileri kazanmayı içine alır (The World Org.of Scout Movement, aktaran; Bulut, I; 1999: s 46). Çalışma ortamları çocukların bu becerilerini engileyerek zihinsel gelişimlerine olumsuz etki yapar.

2.6.1.3. Sosyal Gelişim

Sosyal Gelişme, insanları anlama, saygı duyma, takdir etme, yardım etme ve yardım alma, birlikte çalışma gibi yeteneklerin geliştirilmesi; başkalarını dinleme, kendini anlatabilme, davranışlarını kontrol edebilme ve başkalarının davranışlarını yorumlayabilme, geleceğe yönelik arkadaşlık kurabilme gibi becerilerin kazanılması sürecidir (Bulut,I; 1999: s 47). Çocuğun bu süreci en verimli şekilde geçirebilmesi sorumluluk yüklemesi yapıldığı bir çalışma ortamında mümkün olamamaktadır.

Türk-İs'in 1994 yılında 450 çocuk ve 184 işyerinde yaptığı anketin sonuçlarına göre; çocukların %55,6'sinin okulu bıraktığına pisman olduğu saptanmıştır.

2.6.1.4. Duygusal Gelisim

Gelisimin göstergesi davranistir ve gelisim bir bütündür. Çocuklarda ergenlik dönemi, rol belirsizligi ve kimlik arayisi dönemidir. Davranis bozukluklari, tirnak yeme, kekeleme, tik, saplantilar, kendine güvensizlik, kimlik bunalimi gibi bozukluklar çocukluk dönemlerinde sekil almaya baslar ve çocuklar ideoloji, din, felsefe arayislarina bu dönemde ilgi duyarlar. Bütün bunlar ise insan yasaminin tümünü etkisi altina alir. (Bulut,I;1999: s. 48).

2.6.2. Ülkenin Kalkinmasi Açisindan

2.6.2.1. Egitim

Türkiye, genç yas nüfusu yüksek olan bir ülkedir. Nüfusun ekonomik ve sosyal bir güç olabilmesi saglikli yetismesi ve nitelik kazanmasi ile mümkündür. Çocuk çalismasi, gençligin niteligi üzerinde olumsuz etkiler yaratan bir olgudur. Ancak çocuk çalismasi, ülkenin sosyo-ekonomik kosullarinin da bir ürünüdür. Bu nedenle agirlikli olarak KOBİ'lerde kendini gösteren çocuk isgücü ile ilgili sorunlari, Türkiye'nin gelecegi ile ilgili sorunlar olarak ele almak gerekir. Egitimsiz, sagliksiz, psikolojik çöküntü içinde, mesleki bilgiden yoksun veyasama sevincini, çocukluk coskusunu yitirmis bir işçi çocuk kitlesi ile çağdas dünyayi yakalamak mümkün olmayacaktır. Çocugun emegi sömürüsüne dayanan bir kirli rekabet ise kısa dönemde avantajli görülse bile bilgi, vasif ve yaraticiligin yaristigi bir dünyada uzun dönemde ülkeye büyük zararlar verecektir (Serter,N; 1999:s. 20)

Insani Gelisme Endeksi Tablosundan da (Tablo 9) görülecegi gibi; Türkiye'nin AB karsisinda rekabet gücünün yükseltilmesi, insan

gücünün bilim, teknoloji ve is hayatındaki degismelere uyum saglayabilmesi için 25-64 yas grubunun egitim seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir.Özellikle ulusal kalkinma hedeflerine uyumlu olarak, ortaöğretim ve yükseköğretim kademesinde çağ nüfusunun okullasma oranlarini yükseltici tedbirlerin alınmasi gerekmektedir. (Sezgin,2002: s. 296).

Tablo 16
25-64 Yas Grubu Isgücünün Eğitim Seviyesi
%

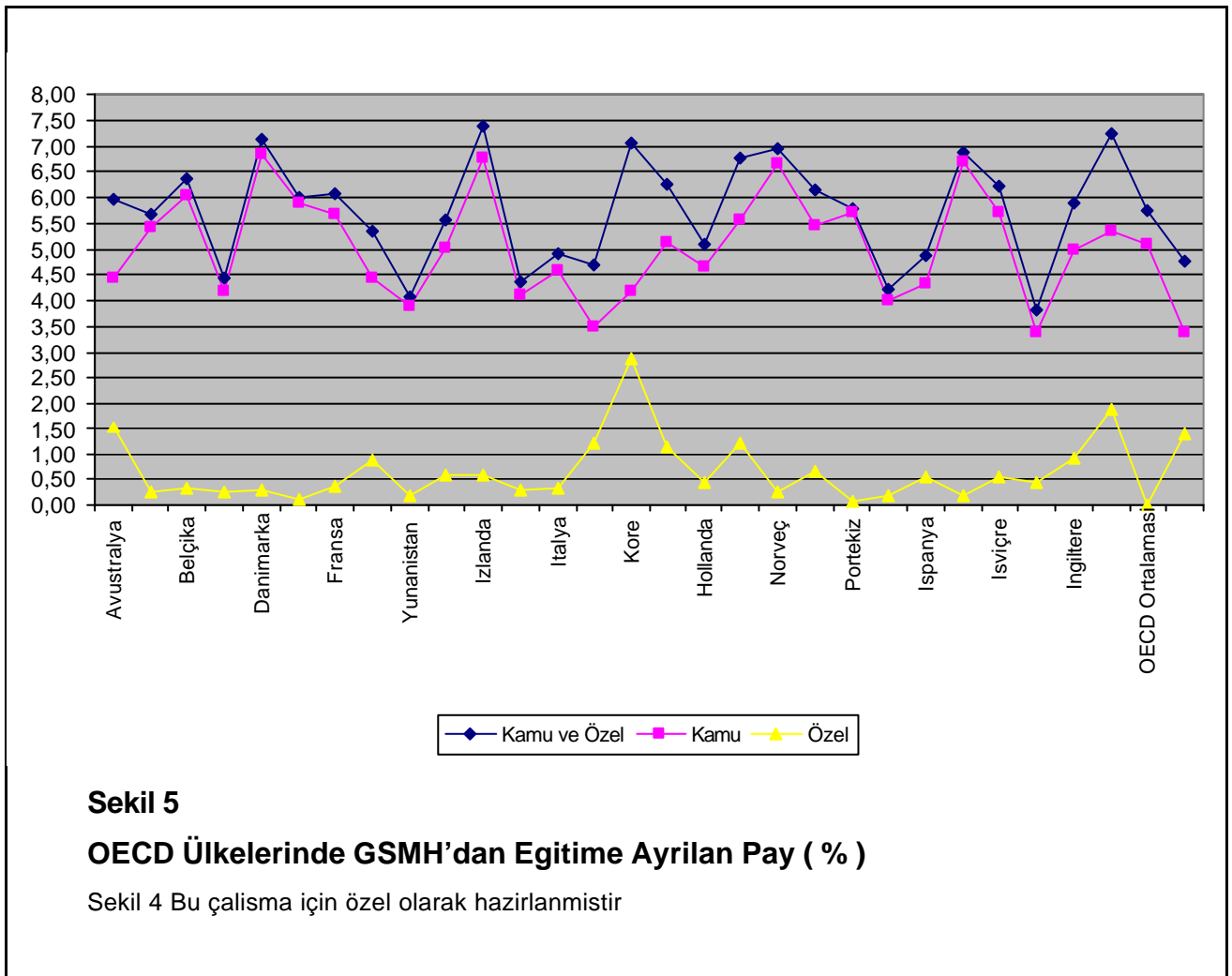
	Ortaöğretimin Alti	Ortaöğretim	Yükseköğretim (Üniversite Hariç)	Üniversite Eğitimi	Toplam
Avusturya	23	68	2	7	100
Belçika	37	33	16	14	100
Danimarka	29	47	8	17	100
Finlandiya	29	48	10	14	100
Fransa	34	44	11	11	100
Almanya	14	61	10	15	100
Yunanistan	50	26	9	15	100
İtalya	54	34	8	11	100
Lüksemburg	38	41	-	21	100
Hollanda	63	21	-	16	100
Portekiz	76	11	4	9	100
İspanya	62	15	6	17	100
İsveç	23	48	15	14	100
İngiltere	19	57	10	15	100
İrlanda	43	29	14	14	100
Türkiye	78	13	-	9	100

Kaynak: OECD, Education At A Glance, Indicators 1998, s. 43, aktaran: Sezgin,2002:s. 296

2.6.2.2. Egitime Ayrılan Kaynaklar

Tablo 17'den görüleceği üzere OECD ülkeleri arasında GSMH'den Egitime ayrılan pay ortalama %5,79 dur. Türkiye ise bu ortalamanın altında kaldığı gibi % 3,82'lik bir pay ile eğitime en düşük pay ayıran ülke durumundadır. Çocuk işgücü sorununun en yoğun yaşandığı ülkelerden biri olan Hindistan'da ise bu pay %4,77 dir. Danimarka %7,11 lik bir pay ile bu ülkeler arasında eğitime en yüksek payı ayıran ülkedir.

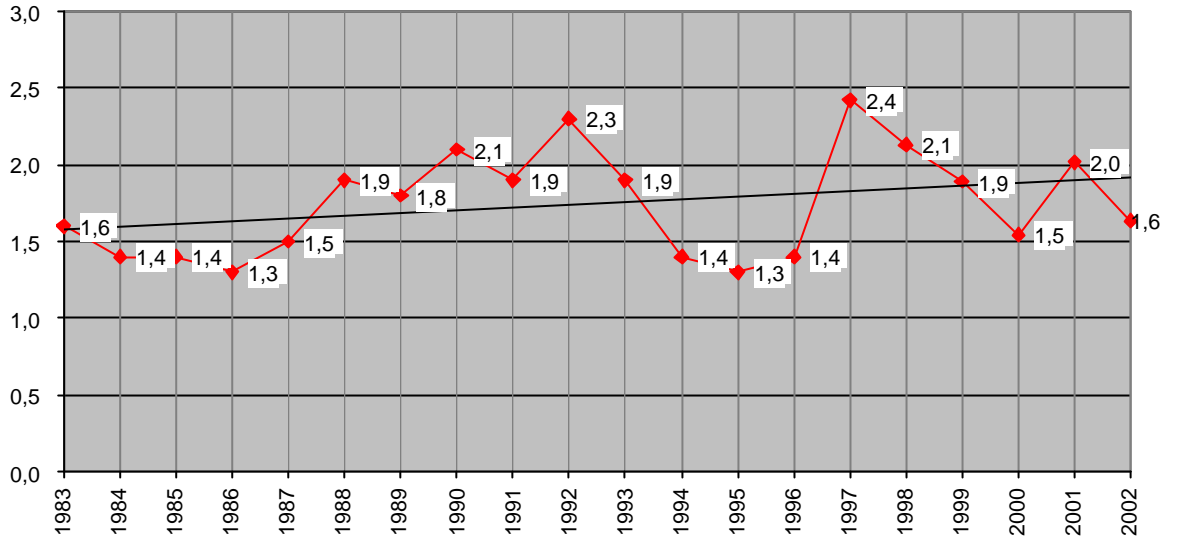
Kaynak: Education at a Glance - OECD Indicators 2004, OECD, Paris, 2004 verilerine göre hazırlanmıştır.

Tablo 17

OECD Ülkelerinde GSMH'den Eğitime Ayrılan Pay

	Kamu ve Özel	Kamu	Özel
Avustralya	5,97	4,44	1,53
Avusturya	5,67	5,42	0,26
Belçika	6,36	6,05	0,31
Çek Cumhuriyeti	4,43	4,19	0,24
Danimarka	7,11	6,83	0,28
Finlandiya	6	5,89	0,11
Fransa	6,07	5,69	0,38
Almanya	5,33	4,44	0,89
Yunanistan	4,06	3,88	0,19
Macaristan	5,58	5,01	0,57
Izlanda	7,37	6,77	0,6
İrlanda	4,38	4,1	0,285
İtalya	4,91	4,59	0,32
Japonya	4,69	3,5	1,2
Kore	7,06	4,18	2,88
Meksika	6,26	5,12	1,14
Hollanda	5,09	4,64	0,45
Yeni Zelanda	6,77	5,58	1,19
Norveç	6,93	6,66	0,26
Polonya	6,13	5,46	0,66
Portekiz	5,8	5,71	0,09
Slovak Cumhuriyeti	4,21	4,01	0,2
İspanya	4,89	4,34	0,54
İsveç	6,86	6,69	0,18
İsviçre	6,23	5,7	0,53
Türkiye	3,82	3,39	0,43
İngiltere	5,9	4,99	0,91
A.B.D	7,23	5,33	1,89
OECD Ortalaması	5,75	5,09	..
Brezilya	..	4	..
Hindistan	4,77	3,4	1,4

Kaynak: [Education at a Glance - OECD Indicators 2005](http://www.oecd.org/edu/eag2005), OECD, Paris, 2005.
www.oecd.org/edu/eag2005.

Sekil 6:

Türkiye’de Konsolide Bütçe İçerisinde Eğitime Ayrılan Yatırım Harcamaları

Sekil 6 Bu çalışma için özel olarak hazırlanmıştır.

Kaynak: DPT Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 21/05/2007, Tablo 8.14- Bütçe İçerisinde Eğitim Hizmetleri <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esg.htm>

DPT verileri (Sekil 6) göstermektedir ki; 1980’li yıllardan 2000’li yıllara gelinceye kadar Türkiye’de, Bütçeden Eğitim Yatırımlarına ayrılan pay % 2,4’ü geçmemiş ve genellikle de %1,9’un altında kalmıştır. Gelişmekte olan bir ülke için bu payın yeterliliği tartışılması gereken bir konudur.

Tablo 18
Egitim Harcamalarinin Göstergeleri

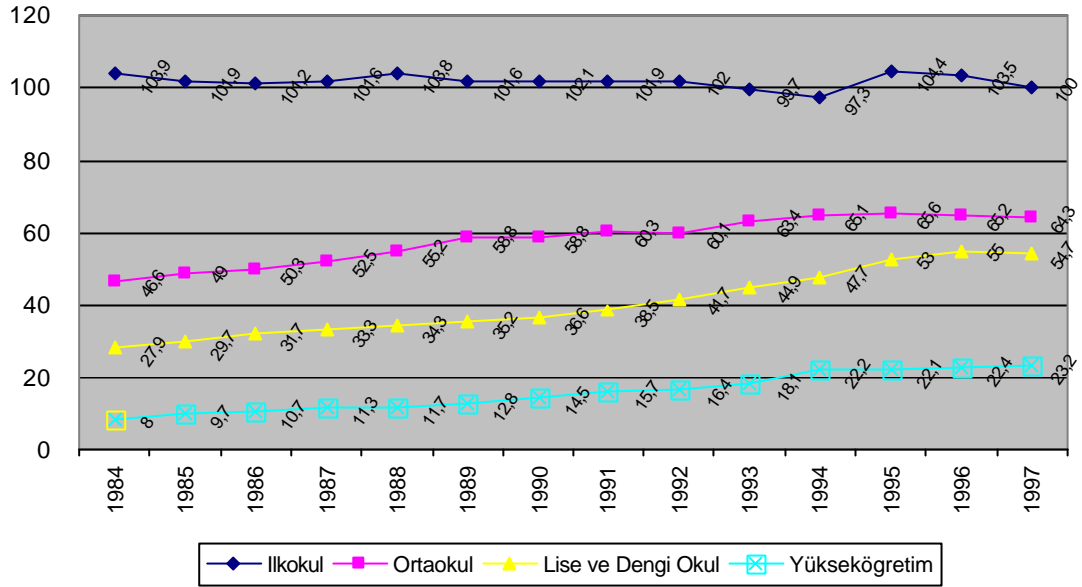
	Okuma-Yazma Orani (%)	Fakülte ve Yüksekokul Sayisi	Yükseköğretim Öğrenci Yurtlari Yatak Kapasitesi	Kütüphane Sayisi	Kütüphanelerdeki Kitap Sayisi
1950	33,60	34		88	876.701
1980	67,50	321	29.066	632	5.135.531
1990	80,50	378	111.091	891	7.880.681
1997	81,00	1.172	157.867	1.234	12.793.000
1999	85,70	1.235	167.486	1.312	13.489.000

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Tablo :8:11-Egitim ve Kültür 21/05/2007
<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esg.htm>,

Türkiye’de eğitim alanında gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde ilginç sonuçlara varılmaktadır. Tablo 18’de Okur-yazar oranları, Fakülte ve Yüksekokul sayıları ve kütüphanelerle ilgili değerler verilmektedir. Bu tabloda 1990’ların sonlarında fakülte ve yüksekokul sayısında % 210 oranında ciddi bir artış olmuştur. Ancak aynı gelişme eğitim kalitesinin temel göstergelerinde sağlanamamıştır. Örneğin fakülte ve yüksekokul sayısı % 210 oranında artarken, kütüphane sayısındaki artış oranı % 38, kütüphanelerdeki kitap sayısı % 62 oranında gerçekleşmiştir. Bu sonuç, eğitim harcamalarının plan-program çerçevesinde dağılmadığını ve eğitimin kalitesinin de sorgulanması gerektiğini ifade etmektedir.

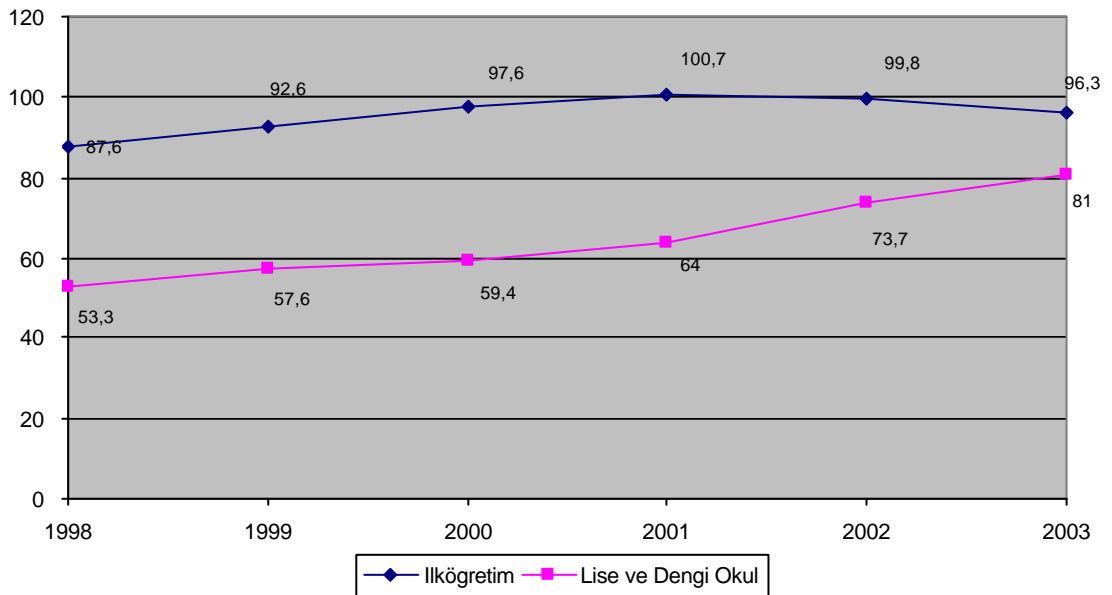
Oktay’ın “Son Krizin Ekonomik ve Toplumsal Sonuçları: Negatif Büyüme, İssizlik ve Yoksulluk” isimli makalesi yukarıda varılan, eğitim harcamalarının plan-program dahilinde dağılmadığı ve eğitim kalitesinin sorgulanması gerekliliği görüşünü desteklemektedir.. *Oktay’a göre ; kaynak yaratma ve*

kaynakların etkin ve verimli kullanılması bağlamında Türk Ekonomisinde karşılaşılan ciddi darboğazlar halen devam etmektedir. Kaynak sorununu ise sadece dönemsel kaynak yetersizliği olarak algılamak yanlış olur. Kaynak sorunu kaynakların yetersizliği kadar dağılımı ve kullanımının verimli ve etkin olmayışı olarak algılanmalıdır. Türkiye’de uygulanan istikrar politikalarında hükümetler tarafından hep ilk yapılan “genel ve kamu bütçeli idareleri ve döner sermaye işletmelerini” de içine alan kamu kesimine yönelik bir tasarruf kararı çıkarıp, tüm kurum ve kuruluşlardan, harcamalarını kısip tasarruf önlemlerine uymaları istenmektedir. Hatta bu önlemlerde zaman zaman asiriya kaçılmıştır. Böyle olunca kamu kesimindeki kamu ve kuruluşları bırakın yatırım yapmayı orta ve uzun dönemli plan ve program yapması olanaklı bile olmamıştır. Örneğin Devlet Üniversiteleri bile en köhne, verimsiz kamu kuruluşlarına benzemeye başlamıştır. (Oktay, 2002)

Sekil 7.A

Türkiye'de Yillara Göre Okullasma Oranlari (%)

Sekil 7.B

Türkiye'de Yillara Göre Okullasma Oranlari (Sekiz Yillik Eğitim Sonrası) (%)

Sekil 7.A ve 7.B Bu çalışma için özel olarak hazırlanmıştır.

1997-1998 yılında itibaren hesaplanan okullasma oranlarına açık ilköğretim ve lise öğrencileri dahil edilmiştir.

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Tablo :8:12 -Eğitim ve Kültür 21/05/2007

<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esg.htm>,

2.7. Bilgi Toplumu Olmak ve Yasam Boyu Öğrenim

Bir toplumun bilgi toplumu olmasının bir çok göstergesi vardır. Bunlar, okur-yazarlık oranlarından başka GSMH'dan bilgiye aktarılan payın boyutu ve bu payın gelişimi, bilgi kesiminde çalışan işgücü ile bilgisayar, internet ve haberleşme araçları kullanımının nüfusa oranı gibi değerlerle ifade edilmektedir. Bir toplumun bilgi toplumuna ve yeni ekonomi koşullarına geçişi – ki, buna e-dönüşüm de denilebilir- bu oranların zaman içerisinde sergiledikleri değişim düzeyidir. Yasam boyu öğrenim ise bilgi toplumunun ve bilgi ekonomisinin temelini oluşturur (Oktay, Balkanlı, Salepçioğlu,2004: s. 157-164).

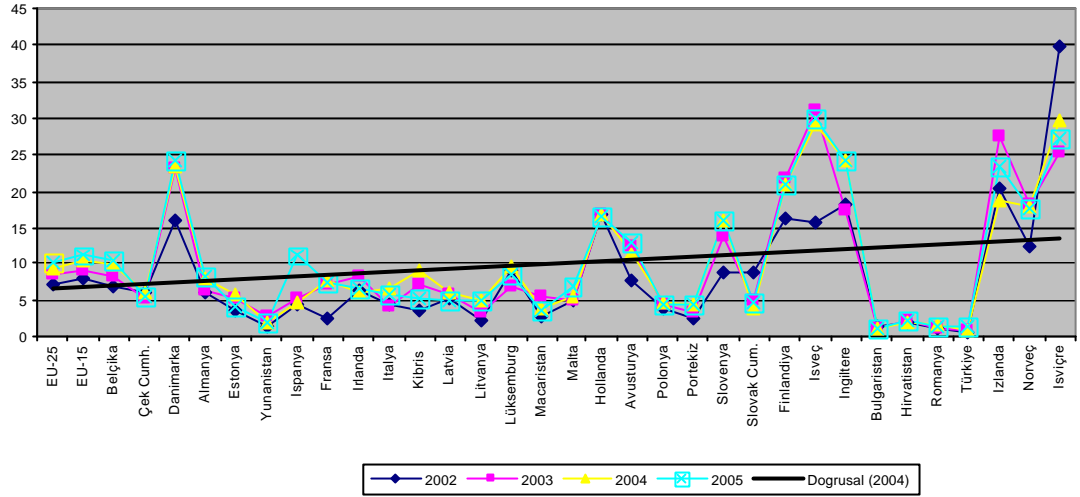
Tablo 19'da Avrupa ülkelerinde 25-64 Yaş Grubu, Yasam Boyu Öğrenim oranları karşılaştırılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinden 25 ülkede Yasam Boyu Öğrenim Oranları ortalaması 2001'den 2005'e gelinceye kadar %7'lerden % 12'lere ulaşırken, Türkiye'de % 0,7'lerden ancak %2,6'ya gelebilmiştir. Bu oranlar Danimarka, İngiltere, İzlanda, İsviçre, Finlandiya gibi ülkelerde %30'lar civarında seyrederken, Bulgaristan, Hırvatistan, Romanya ve Türkiye'de en sonlarda %1-2 civarında kalmıştır. Bu durum daha önce belirtilen eğitim yetersizliği incelemelerinin yetişkin düzeye yayılmış halini ifade etmektedir.

Tablo 19
Yasam Boyu Öğretim (25-64 Yas Egitim Öğretim)

	Erkek						Kadin					
	1995	2001	2002	2003	2004	2005	1995	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25		7,2	7,2	8,5	9,4	10,1		8,4	8,5	10	11,1	11,9
EU-15		7,7	7,8	9,1	10,3	11,1		8,9	9,1	10,8	12	13
Belçika	3,3	7,7	6,8	8,3	9,7	10,3	2,3	6,9	6,3	8,7	9,3	9,7
Çek Cumh.			6,1	5,1	6	5,5			5,7	5,7	6,5	6,4
Danimarka	14,8	16,4	16,2	23,3	23,4	24,2	18,9	19,1	20,7	28,1	31,9	31
Almanya		5,7	6,1	6,4	7,8	8,3		4,8	5,5	5,6	7	8
Estonya		4,1	3,6	5,2	5,8	4,2		6,3	6,7	7,1	7,6	7,5
Yunanistan	1	1,6	1,3	2,7	2	1,9	0,9	1,3	1,2	2,7	2,1	1,7
Ispanya	3,8	4,3	4,5	5,3	4,7	11,2	4,8	5,4	5,3	6,3	5,6	13,1
Fransa	2,8	2,5	2,4	7,1	7,6	7,4	3	3	3	7,7	7,9	7,9
İrlanda	4,4		6,4	8,3	6,1	6,6	4,3		8,7	10,9	8,4	9,4
İtalya	4	4,9	4,5	4,2	6,5	5,7	3,6	5,2	4,7	5,2	7,2	6,6
G.Kıbrıs												
Rum. Yön.		3,4	3,6	7,1	9	5,1		3,4	3,8	8,5	9,6	6,1
Latvia			5,2	5,7	6,1	4,9			10,9	10,2	11,8	10
Litvanya		2,3	2,3	3,3	5	4,9		4,8	4,2	5,7	7,9	7,6
Lüksemburg	3,5	5,9	8,9	6,8	9,5	8,5	2,3	4,7	6,4	6,1	10,1	8,5
Macaristan		2,5	2,8	5,4	3,9	3,5		3,4	3,6	6,5	5,3	4,8
Malta		5,8	4,9	4,9	5,5	6,7		3,4	3,8	3,6	4,2	4,8
Hollanda	13,9	17	16,9	17	17	16,6	12,2	15,5	15,9	17,8	17,7	16,7
Avusturya	9,2	8,7	7,6	12,6	11,5	13,1	6,3	7,7	7,3	12,3	12,5	14,5
Polonya		4,2	3,9	4,5	4,7	4,3		5,5	4,7	5,5	6,3	5,6
Portekiz	3	3	2,4	3,4	4,4	4,5	3,5	3,7	3,4	4	5,1	4,7
Slovenya		6,9	8,8	13,9	16,1	16		8,2	9,4	16,3	19,8	19,6
Slovak Cum			8,7	4,9	3,9	4,7			9,4	4,7	5,2	5,2
Finlandiya		17,1	16,5	21,8	20,9	21,1		21,4	21,4	28,9	29,2	28,6
İsveç		15,4	15,7	31	29,2	29,9		19,7	21,2	38,8	37,7	39,7
İngiltere	11,4	17,8	18,4	17,4	24,2	24,2	11,7	25,6	26,2	25,3	33,9	33,9
Bulgaristan		1,5	1,4	1,2	1,1	1,1		1,4	1,3	1,6	1,4	1,1
Hırvatistan			2	2,1	1,8	2,3			2,2	2,1	2,3	2,3
Romanya		1,1	1,2	1,1	1,6	1,5		1	1	1,5	1,6	1,7
Türkiye		0,7	0,6	0,7	0,9	1,4		1,3	1,2	1,6	1,6	2,6
İzlanda	12,7	10	20,4	27,6	18,9	23,5	15,5	28,1	27,7	35,6	29,1	29,7
Norveç		13,8	12,6	18,4	18	17,8		14,5	14	20,4	19,7	21
İsviçre		41,8	39,8	25,4	29,7	27,4		30,2	29	24,1	27,4	26,5

Kaynak: Eurostat, 50 years of the Treaty of Rome establishing the EEC, Chapter 11, Table 11.2

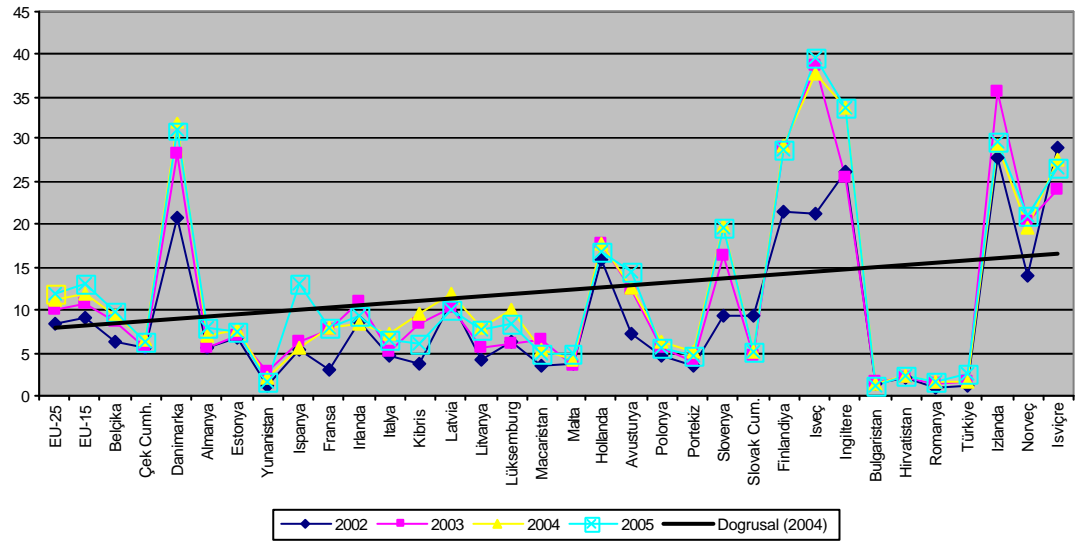

Sekil 8.A

Yasam Boyu Öğrenim, (25-64 Yas Eğitim Öğretim) , (% Erkek)

Sekil 8.A Bu çalışma için özel olarak hazırlanmıştır.

Sekil 8.B

Yasam Boyu Öğrenim, (25-64 Yas Eğitim Öğretim) , (% Kadın)

Sekil 8.B Bu çalışma için özel olarak hazırlanmıştır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOCUK ISGÜCÜ SORUNUYLA MÜCADELE

3.1. Türkiye’de Çocuk Isgücü Sorunuyla Mücadele

Türkiye’de çocuk isgücüne yönelik ilk analizlerin, 1979 yılının “Uluslararası Çocuk Yılı” ilan edilmesiyle başladığı gözlemlenmektedir. Ancak bu analizler bilimsel araştırma veya resmi projeler şeklinde değil bir kaç gazete yazısından ibaretti. Buna rağmen bu analizlerin sunduğu verilerin ışığında, çocuk çalışması üzerine düşünce üretimi ve duyarlılaştırma çabaları giderek yoğunlaşmıştır. Çocuk isgücü ile ilgili çalışmalar ancak ugras verilecek alanın tanınmaya ve tanımlanmaya başlamasından sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. 1987 yılında çıkarılan “Çiraklık, Kalfalık ve Ustalık Yasası” çeşitli gazetelerde yazılar çıkmış ve bu konuda duyarlılık oluşturulmaya çalışılmıştır. Gazete yazılarını, çeşitli dergilerde yazılan ve konuyu daha derinlemesine aydınlatan, elde edilen araştırma verilerin sunulmasına olanak veren makaleler izlemiştir. Özellikle, 1980’li yıllar ile 1990’li yılların başlarında, çocuk isgücü üzerine yapılan araştırmalarla, konunun daha gerçekçi kavrandığı görülmektedir. 26-27 Mayıs 1989’da Ankara’da gerçekleştirilen “1990’ların Çocuk Politikası Ulusal Kongresi Raporu”nda, öğrenim çağındaki çocuklar şu şekilde kümelendirilerek ilk saptamalar yapılmıştır (ÇSGB, 2005: s.33);

1. Tam-zamanlı çalışan çocuklar

- 1.1. Çocuk işçi statüsünde çalışan çocuklar,
- 1.2. Çirak statüsünde çalışan çocuklar,

1.3. Sokakta çalisan ve yasayan çocuklar

2. Yari-zamanli çalisan çocuklar

- a. Yalnızca okullarin tatil olduğu yaz aylarında çalisanlar
- b. Okul-disi zamanlarda çalisanlar

3. Çalismayan öğrenciler

4. Hem çalismayan ve hem de öğrenimlerini sürdürmeyen çocuklar.

Bu saptamalar, Türkiye için yeni olan gruplandirmalardir. Yine o gün için yeni ve çok önemli bir saptama daha yapılmıştır: *“Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda köklü dönüşümler gerçekleşmeden, çocuk emeginden yararlanma olgusunun ortadan kaldırılamayacağı, zorlamaların, çocukları daha korumasız bir konuma iteceği, bunun için de çocuklara kısa vadede yarar sağlayacak önlemlere yönelmesi gerekir”* (ÇSGB, 2005: s.33).

Bu önemli saptama, 1992 yılında, ülkemizde de uygulamaya konulması kararlaştırılan ILO/IPEC yönlendirilmesinde de belirleyici olmuştur. Bu program, ilk ortaya konulduğunda, çocuk işçiliğine karşı radikal bir bakış açisi içeriyordu. Basta Türkiye olmak üzere programa katılan diğer bes ülkenin (Brezilya, Hindistan, Endonezya, Kenya, Tayland), bu hedefin ancak uzun erimli olabileceğini, ekonomik ve sosyal koşullar değişmeden çocuk işgücü gerçeğinin “zorla” değiştirilemeyeceğini öne sürmüşlerdir. Bu görüş benimsenmiş ve iki aşamalı bir strateji benimsenmiştir. (ÇSGB,2005: s.33)

1. Asama; çalisan çocuklarının yaşamlarının kolaylaştırılması hedeflenmektedir. Çalışma koşullarının düzeltilmesi, sağlık hizmetlerinin ulaştırılması, boş zaman etkinlikleri ve eğitim olanaklarının geliştirilmesi bunlar arasında sayılabilir.
2. Asama ise temel hedeftir: Çocukların çalışma yaşamından uzaklaştırılması. Ancak uzun dönemde bu hedefe, yoksulluğun, işsizliğin,

sosyal güvencesizligin çözümünü sağlayacak sosyal politika uygulamalarıyla desteklenerek ulaşılabilir. Kamuoyunun duyarlılaştırılması, konunun tüm boyutlarıyla ortaya konulması ve çocukların çaresizliklerinin vurgulanması, bu hedefe ulaştırılmasında ilk adımlardır.

Bu adımları destekleyici bazı sözleşmeler yapılmıştır. (Aşağıda adı geçen 138 ve 182 nolu sözleşme maddeleri Ek 1 ve Ek 2’de tam metin olarak yer almaktadır.) Bu sözleşmeler şunlardır;

1. ILO tarafından 1.6.1999 tarihinde ve Türkiye tarafından da 26.1.2001 tarihinde kabul edilen Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Acil Eylem Sözleşmesi isimli 182 numaralı sözleşme.
2. İstihdama Kabulde Asgari yasa İlişkin 138 numaralı sözleşme
3. Asgari Çalıştırma Yasına İlişkin 146 numaralı Tavsiye Kararı
4. Trimci Ve Ateşçi Sifatıyla Gemilerde İşe Alınacak Asgari Yasin Tesbitine Dair 15 Numaralı Sözleşme
5. Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yas Haddinin Tesbiti Hakkındaki 58 Numaralı Sözleşme
6. Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Asgari Yas Sınırını Belirleyen 59 Numaralı Sözleşme
7. Çocukların ve Gençlerin İşe Elverişlilikleri Yönünden Sağlık Muayenesine Tabi Tutulmaları Hakkındaki 77 Numaralı Sözleşme
8. Yeraltı Madenlerinde İşe Alınmada Asgari Yas Hakkındaki 123 Numaralı Sözleşme

IPEC sözleşmeleri haricinde, Türkiye’de çocuk işgücüne yönelik mevzuatın yasal çerçevesini oluşturan yasalar da uygulamaya konmuştur. Bu yasalar şu şekilde sıralanabilir; (ÇSGB,2005: s.33)

1. Anayasa
2. 4857 sayılı İş Kanunu
3. 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu

4. 1593 sayili Umumi Hifzisihha Kanunu
5. İlköğretim ve Egitim Kanunu
6. Sendikalar Kanunu
7. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
8. Belediye Kanunu
9. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
10. Yasalara uygun olarak çıkartılan tüzük ve yönetmelikler

3.2. IPEC Çerçevesinde Gerçekleştirilen Projeler

ILO/IPEC desteğiyle mevcut kaynakları da harekete geçirerek uzun dönemde çocuk işçiliğini, kısa dönemde ise çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve zor şartlar altındaki çocukların çalışma yaşamından çekilerek okula yönlendirilmesi hedeflerine yönelik olarak 100 civarında proje yürütülmüştür (Bu projeler Ek: 3'de verilmektedir).

1992 Yilından bugüne kadar IPEC çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerin bazıları şu şekildedir.

1. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde, çocuk işçiliğiyle ilgili programların koordinasyonu, yeni program fikirleri geliştirme, çocuk işçiliği konusunda seçilmiş bir grup müfettisin eğitimi ve mevzuatın iyileştirilmesinden sorumlu bir "Çocuk İşçiliği Birimi" kurulmuştur. Teftis sistemi revize edilmiş, çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi için müfettislerin önerileri doğrultusunda 6 bölgede önlemler alınmıştır. "Kimyasalların İstanbul'da Deri Sanayinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Etkileri" konulu bir çalışma baslatılarak, özellikle yapıştırıcılardan zarar gören çocuklarla ilgilenilmiştir. Bakanlık bünyesinde tam donanımlı bir çocuk işçiliği dökümantasyon merkezi kurulması hazırlıklarına başlanmıştır.

2. Milli Egitim Bakanligi iraklik Egitim Merkezleri için duyarlilik arttirma alismalari yapilmistir.
3. DIE tarafından ocuk iŖiligi konusundaki önemli istatistikleri toplamak amaciyla 1994, 1999 ve 2006 yillarinda u kez ulusal hane halki arastirmasi yapilmistir.
4. Türkiye Isveren Sendikalari Konfederasyonu, iraklik Egitim Merkezleri ile birlikte Istanbul'daki metal sanayi sitelerinde seminerler düzenleyerek küçük ölçekli isyeri sahiplerinin duyarlilikini arttirmistir. Istanbul Pendik Sanayi sitesinde Pendik ve eve sanayi sitelerinde alisn çocuklara hizmet vermek üzere bir alisn çocuklar bürosu kurulmustur.Türk-Is, alisn çocuklarin sorunlarinin çözümünde, ocuk haklarinin korunup gelistirilmesinde isi sendikalarina görev dstgne inanmakta ve yalnızca üyelerinin sorunlari ile sinirli bir sendikacilik anlayisini reddetmektedir. Bu yaklasim çerçevesinde, 1993'ten itibaren alismalarini yogunlastirmakta, alisn çocuklarin alisma kosullarini iyilestirmek, çocuklari egitime yönlendirmek, ocuk iŖiligini sona erdirmek için çaba göstermektedir. Bu kapsamda su çalismalar yapilmistir:

1. Dokuz kentte, yüzlerce Çocugun yasama ve alisma kosullari saptanmis; ocuk iŖiligi konusu, sendikalarin da katkilarıyla egitim alismalarina eklemlendirilmistir.
2. Konu, arastirmalar, ulusal seminer ve sempozyumlar, yayimlanan bülten-kitap-brosr ve afislerle ocuk iŖiligine karsi mücadelesini ülke düzeyine yaymis ve ulusal gündeme de eklemlendirilmistir.

“ok Yönlü Eylem Programi” ile ocuk Haklari Szlesmesi'nin uygulanmasinda bir isi kurulusu olarak aktif rol oynama; toplu pazarlik szlesmelerine yansitilmasi; çocuklarin tehlikeli ve riskli kosullardan kurtarilmasi için çocuklarin ve ailelerinin yönlendirilmesi,

yoksullugun önlenip refah düzeyinin arttirilmesi için genis halk kesimleri lehine sosya-ekonomik politikaların yasama geçirilmesinin saglanması amaçlanmaktadır.

5. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu İstanbul'daki üyelerini çocuk işçiliği konusunda eğitmiştir. TESK bünyesinde İsyeri Danışma ve Denetleme Grubu (IDDG) sistemi kurulmuş, üyeler çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda eğitilmiştir. Mersin'de çalışan çocukların ailelerini iş sahibi yaparak çocuklarını çalışma yaşamından çekmelerini amaçlayan "Kendi işini Kur" Programı başlatılmıştır. IDDG Uygulaması 5 Ocak 1992 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan "Pratik Eğitimin Verileceği İşyerleri ve Bunların Denetimine İlişkin Yönetmelik" olanaklarından yararlanılarak, "Esnaf ve Sanatkar Odası" bünyesinde kurulan "İsyeri Denetleme ve Danışmanlık Grupları(IDDG)" oluşturulmuştur. TESK tarafından yürütülen bu çalışma, oda-birlik-federasyon-konfederasyon şeklindeki yapı gözönüne alındığında, IDDG, en alt düzeyde, tabanda yer alan, üyeye ve işyerine en yakın birimdir. "İkili eğitim" in (çiraklık eğitiminin) yürütülmesinde çıkabilecek sorunları, ceza yöntemleri ile değil, denetimi danışmanlıkla birleştirerek, ana bir yumusaklık ve esneklik getirilerek çözülmek istenmiştir. Bu çalışmalar, eğitimcilerin elverişliliği, işyerinin elverişliliği, eğitimin programa uygunluğu ve istihdamın sözleşmeye-mevzuata uygunluğu başlıkları altında sıralanabilmektedir. (<http://www.fisek.org.tr/019.php>, 10/05/2007).
6. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu İstanbul'da deri sektöründeki küçük ölçekli işletmelerde duyarlılık artırma çalışmaları yapmış ve çocuk işçiliğiyle mücadele amacıyla bölgesel ve ulusal eylem komiteleri kurmuştur. Bölge eylem komiteleri duyarlılık çalışmalarının yanı sıra "Çocuktan Çocuga" eğitim metodolojisiyle çalışan çocuklara ulaşmaktadır.

7. Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı usta egiticilerinin eğitimini gerçekleştirmiş, Doğu Anadolu'daki göçmen çocuklar ve sokakta çalsan çocuklar için eğitim kursları düzenlemiştir.
8. İnsan Kaynakları Vakfı ilköğretim müfettislerini çocuk işçiliği konusunda eğitmiştir.
9. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ev hizmetlerinde çalışan kız çocuklarının geçmiş ve geleceklerine ilişkin bir araştırma yürütmektedir.
10. Türk Esnaf ve Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar birliklerine yönelik eğitim programları düzenlemektedir.
11. Ankara'nın çeşitli üniversitelerinde kurulan çocuk işçiliği birimleri yardımıyla öğrencilerin duyarlılığını artırma çalışmaları yapılmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi ile ILO-IPEC arasında bağitlanan anlaşma ile başlatılan çalışmalarda, sokakta çalışan çocukların aileleriyle ilgili sorunlarını çözmek; okuyarlarsa, okullarında karşılaştıkları güçlükleri aşmak, rehabilitasyonlarını sağlamak; daha güvenli bir geleceğe yönlendirmek; diğer bir deyişle onların ihmalini ve istismarını önlemek amaçlanmaktadır. Bunun için Ankara'da Sıhhiye Çokkatlı Otoparkı içinde 200 çocuğa doğrudan hizmet verecek biçimde 1200 m²'lik bir alan, 1 Temmuz 1993 tarihinden bu yana kullanılmaktadır. Sokakta çalışan çocuklara, burada, beslenme, sağlık bakımı, spor ve animasyon faaliyetleri, eğitim yardımları yanında; sağlıklı-kalıcı meslek edinme yönünde çalışmalar da yaptırılmaktadır. Yine ailelere yönelik psikolojik danışma, tedavi ve yönlendirme hizmetleri de verilmektedir.

12. Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından basta Sivas-Duragan olmak üzere bir çok kırsal bölgede toplum kalkınması çalışmaları yürütülmektedir. Kırsal alanda yaşayan çocukların, erken yaşta, kiralınması, gurbete çıkmak zorunda kalması ve ağır işlerde çalıştırılmalarının altında, kırsal yoksulluğun ve çaresizliğin yatmasından hareketle, tüm aile bireylerinin gereksinmelerinin hafifletilmesine çalışılmaktadır. Bu girişimler özellikle Sivas-Duragan'da çocuk işgücünün mevsimlik kiralınması uygulamasının, kamuoyuna duyurulması ve hafifletilmesi yolunda başarılı bir sonuç vermiştir. (Karabiyik, 2002: s 394)

Türkiye Kalkınma Vakfı Erzurum ve Sinop'ta kırsal kesimde ve ev hizmetlerinde çalışan çocuklar için bir model geliştirerek mesleki eğitim sağlamıştır. Sinop ve Diyarbakır'da kırsal kesimde çalışan çocukların ailelerini iş sahibi yaparak çocuklarını çalışma yaşamından çekmelerini amaçlayan "Kendi İşini Kur" programı başlatılmıştır

13. Fisek Modeli; hazırlıklarına 1982 yılında başlanılan Fisek Enstitüsü'nün, küçük işyerlerini bir ortak sağlık-güvenlik birimi çevresinde örgütlemesiyle yürütülen bir modeldir.

Çocuk çalıştıran küçük işyerlerinin çalışma ortamlarının geliştirilmesi ve buralarda çalışan çocukların başta koruyucu sağlık hizmetleri olmak üzere, "sosyal" boyutunu da içine alacak biçimde "İşçi Sağlığı İş Güvenliği" hizmetlerinden yararlanmalarını hedefleyen bir çalışmadır. Yürüyen Kliniklerle küçük işyerlerine ulaşılması, Çiraklık Eğitim Merkezlerinde okul sağlığı birimleri oluşturulması ve bu çalışmaların yapıldığı küçük sanayi sitesinde bir "sanayide sağlık merkezi" kurulmasıyla uygulamaya konulmaktadır. 1992 yılında ILO/IPEC kapsamında destek alan çalışmalar, büyük bir başarı göstermiştir. Bugün, kendi ürettiği olanakları da kullanarak yaşamını sürdürebileceğini kanıtlamış olup, çalışmalar Ankara, İstanbul, Denizli'de 5 merkezde yürütülmektedir.

Bu model, toplumsal içerikli önlemlerin yasama geçirilmesinde, işçi sagligi is güvenligi önlemlerini ve çocuk çalıştırıcı küçük işyerlerini öncelikli hedef olarak seçmiştir. Toplum hekimligi ile uyumlu bir yaklaşım sergileyen model küçük sanayi işverenlerinin düzenli katkılarıyla sürdürülebilirliğini sağlamıştır. (<http://www.fisek.org.tr/019.php>, 10/05/2007)

14. IPEC programi çerçevesinde kurulan Ankara Büyükşehir Belediyesi Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi kısa dönemli mesleki eğitim kursları düzenlenmiştir.
15. Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Birimi çocuklara daha iyi hizmet sunmak amacıyla kapasitesini geliştirmiştir.
16. Samsun Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği ile çalışan çocuklara yönelik bir sağlık ve güvenlik merkezi kurulmuştur.
17. Milli Eğitim Bakanlığı ile çocuk işçiliği ve eğitim arasındaki ilişkinin araştırılması ve sonuçlarına dayanarak Bakanlık tarafından çalışan çocuklara yönelik bir rehberlik ve eğitim modeli oluşturulmasına yönelik bir proje başlatılmıştır. Bu çerçevede çeşitli illerden 900 çalışan çocuğa eğitim, danışmanlık, sağlık hizmetleri ve beslenme konularında destek sağlamak amaçlanmaktadır.
18. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile ortaklaşa yürütülen Diyarbakir sokaklarında çalışan çocuklar merkezi projesi çerçevesinde çalışan çocukların sosyal ve psikolojik gelişimlerine destek sağlama ve aileler ve çeşitli kuruluşlar düzeyinde konuya ilişkin duyarlılık yaratma çalışmaları sürdürülmektedir.

- 19.DISK ile ortaklaşa yürütülen proje kapsamında İstanbul, Çorlu ve Denizli'de çocuk işçiliğiyle mücadele eylem planı oluşturulmuş, çalışmalar başlatılmıştır.
- 20.HAK-IS ile ortaklaşa yürütülen proje kapsamında Gaziantep, Karaman ve Adapazarı'nda çocuk işçiliğiyle mücadele eylem planı oluşturulmuş, çalışmalar başlatılmıştır.
- 21.Yalova Valiliği ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile ortak bir proje geliştirilmiştir. Yalova'da depremden etkilenen, çalışan veya çalışma yaşamına atılma riski taşıyan 500 çocuğun yararlanacağı bir merkez kurularak rehabilitasyon, eğitim, sağlık, beslenme, psiko-sosyal ve kriz danışmanlık hizmetleri sunma çalışmaları devam etmektedir.
- 22.Basbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile toplam 1000 çocuğun yararlanacağı çalışan çocuk merkezleri Gölcük ve Adapazarı'nda kurulmuştur.
- 23.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile İzmir'de seçilen meslek dallarında 2003 yılı itibarıyla çocuk işçünün sona erdirilmesi projesi başlatılmıştır. Ayakkabıcılık, konfeksiyon, oto tamir ve bakım meslek dallarında 15 yaş altındaki çalışan çocukların isten çekilmeleri ve temel eğitime yönlendirilmesi ve 15-18 yaş arasındaki çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan proje kapsamında işyeri izleme ve sosyal destek sistemi kurulmuştur. Yapılan protokollerle Milli Eğitim Bakanlığı, İzmir Valiliği, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Ege Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin bu çalışmaya aktif olarak katılmaları kararlaştırılmıştır. Bu kuruluşlarla işbirliği içinde çocuklara doğrudan destek ve çalışan çocukların ailelerine sosyal destek ve gelir getirici etkinliklere yönlendirme çalışmaları öngörülmektedir.

24. TÜRK-İS, HAK-İS ve DISK Konfederasyonlarıyla ortaklaşa yürütülen “Sokaktan Eğitime” projesi kapsamında 5 ilde toplam 1600 sokakta çalışan çocuk yatılı ilköğretim bölge okullarına yönlendirilecektir.

3.3. Çiraklık Statüsünde Çalışan Çocuklar

Çiraklık – Kalfalık – Ustalık Sistemi insanın ilk kez besinini elde etme çabasını izleyen, isin, oğluna-kızına öğretilmesi ve devredilmesi uygulaması, isin ustasından çiragina öğretilmesine dönüşmüştür; bilebildiğimiz kadarıyla, ülkemizde 13.yüzyılda bu sistemin “Ahilik” sistemi adı altında örgütlenmiştir. Ahilik sistemi ve onu izleyen gedik sistemi, 19.yüzyıl başlarına kadar ağırlığını korurken, Osmanlı İmparatorluğu’nda ağırlık kazanmaya başlayan kapitalist girişimlerle bağdasmazlığı dolayısıyla, 1908’de tamamen yasaklanmıştır. Ancak, lonca sisteminin ortadan kaldırılması, usta-kalfa-çirak ilişkisini ve meslek eğitimi biçimini değiştirememiş ve günümüze kadar yeni koşullara uyarak gelmesini engellememiştir. (<http://www.fisek.org.tr/019.php>, 10/05/2007)

1926 yılında çıkarılan Borçlar Yasası, “çiraklık sözleşmesi” yapılmasını olanaklı kılarken; çiraklık-kalfalık-ustalık sisteminin kurallarına ilişkin herhangi bir düzenleme getirmemiştir. 1977 yılında çıkarılan 2089 sayılı Çiraklık Kalfalık ve Ustalık Yasası’na kadar –bu konudaki çabalara karşın- herhangi bir düzenleme ortaya konulamamıştır. Bu yasanın çıkarılmasını izleyen yıllarda elde edilen deneyimler, 1986 yılında 3308 sayılı Çiraklık ve Mesleki Eğitim Yasası’nın çıkarılmasını ve hızla ülke düzeyinde uygulamaya geçirilmesini getirmiştir (<http://www.fisek.org.tr/019.php>, 10/05/2007)

Türkiye’de 3308 Sayılı Çiraklık ve Mesleki Eğitim Yasası, hiçbir mesleki bilgi ve beceri kazanmadan çalışma yaşamına girmek zorunda kalmış çocuk ve gençlerin korunma ve mesleki eğitimlerini gerçekleştirmede bir ölçüde yarar sağlamıştır. Bu yasa ile mesleki eğitim;

1. Örgün Mesleki Eğitim
2. Çiraklık Eğitimi
3. Meslek Kursları olmak üzere iç tür modelde yapılmaktadır.

Yasanın temel amaçlarından biri zorunlu eğitimden sonra gerçek iş ortamında meslek öğrenmek isteyen çocuk ve gençlere okul ve iş yerleri işbirliğiyle meslek kazandırmaktır. Çiraklık eğitimi mesleklerin özelliklerine göre 3-4 yıl sürelidir. Ancak, KOBİ'lerde istihdam edilen 12-19 yaş arasındaki çocuk ve genç sayısı 2.814.471 olmasına ve yasa kapsamına alınması gereken çocuk sayısı 2.000.000 olarak açıklanmasına rağmen, yasanın kabulünden 1996'ya kadar bu kapsamda çalışan çirak sayısı sadece 232.000'dir. Çiraklık Eğitiminin uygulanmasında temel eğitim ve mesleki ve teknik eğitimdeki yetersizliklerden kaynaklanan bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Denetim yetersizliği ise bu sorunları artırmaktadır. KOBİ'lerde çalışan çocukların eğitim sorunları, ülkenin Milli Eğitim ve daha özelde de örgün mesleki ve teknik eğitim sorunlarından bağımsız değildir. Çalışan çocuk sorununun kökünden çözümlenmesi, enformal sektörün haksız rekabetinin önlenmesi, iş dünyasının çağın niteliklerine uygun kalifiye insan gücüyle çalışabilmesi için, zorunlu temel eğitim süresinin uzatılmasına ek olarak mesleki ve teknik eğitimin sanayi ve hizmet sektörünün gereksindiği kalifiye insan gücünü yetistirecek biçimde geliştirilmesi ile mümkündür (Senemoğlu,N,1999: s. 34-35)

3.3.1. Türkiye ve AB Ülkelerinde Çiraklık Öğretimi

AB ülkelerinde çiraklık öğretiminden vasıflı işgücünün yetistirilmesinde yaygın biçimde yararlanılmaktadır. Birey ve toplum ihtiyaçları incelenerek planlanan ve etkili olarak uygulanan çiraklık öğretimi, maliyeti düşük, etkinliği yüksek mesleki öğretim yaklaşımlarından biridir. AB ülkeleri, çirak öğretimini değişen ve gelişen ihtiyaçlara göre sürekli düzelterek geliştirmeye çalışmaktadır. İspanya, Almanya, Avusturya, Portekiz ve

diğer AB ülkelerinde çıraklık öğretimi yapılacak meslekler, emek piyasasındaki değışmelere göre revize edilmektedir. Mesleklerin belirlenmesinde ulusal emek piyasaları ile birlikte AB tek emek piyasasının ihtiyaçları dikkate alınmaktadır. Türk çıraklık sisteminde 1999-2000 öğretim yılında 109 meslekte çıraklık öğretimi yapılmıştır. Çıraklık öğretimi yapılan meslekler, emek piyasası ve mesleklerin özelliğinin çıraklık öğretime uygunluğu yönünden düzenlemesi yapılmalıdır. (Sezgin,2002: s 297-298)

Meslek seçiminde alınan kararların doğruluk derecesi, zorunlu eğitimin özellikle ikinci devresi ile çıraklık öğretim sürecine girmeye bireylere mesleki rehberlik alanında profesyonel hizmet verilmesine, teknoloji eğitime ilişkin derslerle bireylerin kendi ilgi ve yeteneklerini, çağdas teknoloji ve iş hayatını tanımlarına fırsat tanınması eğitim sisteminin gereğidir. Türkiye Milli Eğitim Temel Kanununun 6. maddesinde şu ilkeye yer verilmektedir.

“Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetistirilir. Eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirebilecek biçimde düzenlenir. Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır”

Kanunda, mesleki yönlendirmenin önemi yer almaktadır. Ancak, uygulanabilirliği tartışılır. Çırakların isabetli meslek seçimi yapmalarına imkan verecek kapsamlı bir programın hazırlanarak uygulanmasına ihtiyaç vardır. Meslek seçiminde isabet derecesinin yükseltilmesi, vasıflı insan gücünün başarısını arttıracak, mal ve hizmet üretiminde kalite ve verimliliğın geliştirilmesine katkı sağlayacaktır (Sezgin,2002: s. 297).

İşletmede Çıraklık Öğretimi, okul-ışletme işbirliğine dayalıdır. AB ülkelerinden Danimarka’da 16-19 yaş grubu için işverenler daha çok

çiraga mesleki öğretim imkani vermesini tesvik etmektedir. Almanya'da işletmelerin 1/3'nün çiraklık öğretimine ilgi gösterdiği, bu durumun emek piyasasının talep ettiği vasıflı işgücünün yetistirilmesinde güçlükler yarattığı gözlenmektedir. Türk çiraklık öğretimi ise 3308 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle bir gelişme sürecine girmiştir. Çiraklık öğretimine ilişkin veriler sayısal olarak duraksama devresinde olduğunu göstermektedir. Çiraklık öğretiminin tekrar gelişim sürecine girebilmesi için tesvik ve kontrol tedbirlerinin alınması gerekmektedir (Sezgin,2002: s.298). Çiraklık eğitiminin aslında daha nitelikli meslek okulu statüsünde bir sisteme dönüştürülmesi ve yeniden yapılandırılması gereği ortaya çıkmaktadır.

3.4. Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında Çocuk İşgücü

3.4.1. 2002 İlerleme Raporunda Çocuk İşgücü

Avrupa Birliği 2002 İlerleme Raporunun çocuk işçiliği konusundaki açıklamaları şu şekildedir;

“Çocuk işçiliği (12-17 yaş grubu), Aralık 2000 rakamlarıyla karşılaştırıldığında Aralık 2001’de % 17,3 oranında azalmış olup, çocuk işçi sayısının 893.000 olduğu tahmin edilmektedir. Çocuk işçi sayısının mevcut ekonomik koşullara rağmen düşmüş olması cesaret vericidir. Ancak mevcut rakam hala endişe vericidir ve Türkiye reform çabalarını hızlandırmalıdır. Kendisine verilen görevleri yerine getirebilmeleri için, Çalışan Çocuklar Bölümünün kurumsal ve idari kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Çalışan çocukların korunmasına ilişkin Topluluk müktesebatinin kısmen iç hukuka aktarılması amacıyla, çocuk işçiliği konusunda bir kanun taslağı hazırlanmıştır.”

http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf, 15.05.2007)

3.4.2. 2003 İlerleme Raporunda Çocuk İlgücü

Avrupa Birliği 2003 İlerleme Raporunun çocuk işçiliği konusundaki açıklamaları şu şekildedir;

“12-17 yaş grubundaki çalışan çocukların sayısı, önemli ölçüde azalarak, 2002 ortasında 1 milyondan, 2003 ortasında 770 000’e gerilemiştir. Çocuk hakları konusunda, çocuk işçilerin yaş sınırı, 1971’den bu yana 12’den 15’e çıkmış olmakla birlikte, özellikle küçük işletmelerde ve tarımda, 15 yaşından küçük, önemli sayıda çocuk hala istihdam edilmektedir. Bu çocuklar, Avrupa Sosyal Belgesi’nin 7. maddesinde öngörülen eğitim hakkından yoksundurlar. Çocuk Haklarının Kullanılması Üzerine Avrupa Sözleşmesi’ni Haziran 2002’de onaylamak suretiyle, Türkiye, çocukların korunmasına yönelik taahhüdünü göstermiştir. Ancak, Avrupa Sosyal Belgesi’nin 7. maddesini (“çocukların ve gençlerin korunma hakkı”) ve 17. maddesini (“annelerin ve çocukların sosyal ve ekonomik yönden korunma hakkı”) hâlâ kabul etmemiştir. Çalışan çocukların sayısı, 2001’de 893.000’den 2002’de 749.000’e gerilemiştir. Bununla birlikte, Türkiye çocuk emeğiyle ilgili reform çabalarını hızlandırmalıdır. Çocuk Bürosu’nun kurumsal ve idari kapasitesi, ona verilen görevleri yerine getirebilmesi için güçlendirilmelidir. İşyerinde gençlerin korunması üzerine Topluluk müktesebatının kısmen aktarılmasına yönelik olan, çocuk emeği üzerine yasa tasarısı kabul edilmeli ve uygulanmalıdır. Türkiye, Çalışma Bakanlığı’nin, Türk İstihdam Kurumu’nun ve Çocuk Bürosu’nun idari kapasitesini arttırmak için gerekli tedbirleri incelemeli ve almalıdır. Eğitim ve öğretim sisteminin reformuna ilişkin olarak, bir önceki hükümet, zorunlu eğitimi 2005 yılına kadar sekiz yıldan on iki yıla, orta öğretimi de

2002-2003 ders yilina kadar üç yildan dört yila çikarmak üzere adimlar atmaya baslamisti. Kasim 2002 seçimlerinde göreve gelen yeni hükümet de zorunlu egitimi 2005 yilina kadar on iki yila çikarmayi benimsemis, ancak orta öğretimi dört yila çikarma yönündeki adimlarini durdurmustur. Hükümet meslek okullarini daha cazip hale getirmek ve yoksul ailelerinin çocuklarinin okula gitme oranini yükseltmek için çalismalar yürütmektedir. Milli Egitim Bakanligi yoksul ailelerinin çocuklarini okula göndermelerini saglamak amaciyla temel egitimde 2003-2004 ders yilinda ücretsiz ders kitabi dagitmaya karar vermistir. Bu önemli adimin özellikle kiz çocuklarinin okula devam oranini yükseltmesi beklenmektedir. 8. Bes Yillik Kalkinma Plani, orta öğretimde okullasma oranini yükseltme konusunda basarili olmakla birlikte, genel liselere giden öğrenci sayisinda mesleki teknik liseler lehine bir azalma gerçeklestirmeyi basaramamistir. Genel olarak bakildiginda orta öğretimde iki ana sorun varligini korumaktadır. Birincisi orta öğretime olan talep beklendiginden çok daha yüksektir. Ikinci olarak, planlandigindan az sayida öğrenci mesleki ve teknik liselere yönlendirilebilmiştir. Bu, arz cephesindeki yetersizliklerden kaynaklanmaktadır. Üniversiteye giris sinavlarinda genel liselerden mezun olanlar lehine ayrimcilik yapılmaktadır. Türkiye 1970'lerden bu yana mesleki ve teknik egitim veren orta öğrenime agirlik verme planlarini sürdürmektedir. Her ne kadar, orta öğretim sonrası meslek yüksek okullarina sinavsiz giris de dahil olmak üzere orta öğretimde mesleki ve teknik liseleri güçlendirmeye yönelik çok sayida hukuki adim atilmis olsa da, bu adimlar genel egitim yönündeki tercihi tersine döndürememistir. Genel olarak bakildiginda ise egitim ve öğretimde bir miktar ilerleme saglanmıştır. Türkiye topluluk programina katilim dogrultusundaki çalismalarini sürdürmeli ve tamamlamalidir. Göçmen işçilerin çocuklarinin egitimi konusunda illerde yürütölen uygulamalar

izlenmelidir. Üniiverstelerin daha fazla isgücü piyasasına yönelik olmasini saglamak için YÖK'ün koordinasyon rolü yeniden ele alınmalıdır. Türkiye özel eğitim ihtiyaci olan çocukların erken yasta belirlenmesi için gerekli önlemleri almalı ve bu çocuklara okul öncesi eğitim olanakları sağlama konusunda gerekli özeni göstermelidir. Türkiye'den, orta öğretime ilişkin planladığı hedef ve stratejileri gözden geçirmesi ve orta öğretimin yüksek öğretim üzerindeki baskisini hafifletmesi beklenmektedir.”

http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf, 15.05.2007)

3.5. Türkiye'de Çocuk İsgücü Mücadelesi İçin Yapılması Gerekenler

Türkiye'de gerçekleştirilen tüm çalışmalara rağmen hala çok sayıda çalışan çocuk bulunması, bu çalışmaların yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği, eğitimi rekabet gücünün yükseltilmesinin temel araçlarından birisi olarak kabul eder ve niteliksel gelişmeye öncelik vermektedir. Kalite kontrol sistemi de, mesleki ve teknik öğretim sisteminin bir parçası olan öğretimin niteliğinin yükselmesine anlamlı katkıda bulunabilir ve kalite kontrol sistemi AB ile uyumlu olarak geliştirilmelidir. Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerinde serbest dolaşım da bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu engel aslında çalışan çocuk sorununun ilerlemiş aşamalarından biridir. Nitelikli işgücü temininde öğretim düzeyinde sağlanamayan kriterler ileri düzeyde serbest dolaşım sorunu haline gelmektedir. (Sezgin,2002: s. 298).

Türkiye Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde temel çalışma standartlarının sağlanması için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak ve uygulamak zorundadır. Türkiye, işçilik maliyetlerini nitelikli işgücünü arttırarak, temel standartlardan taviz vermeden dünya ekonomisindeki yerini genişletmek yolunu tercih etmek durumundadır. Düşük ücret ve çalışma koşulları, Türkiye'yi doğrudan yabancı

sermaye yatırımı açısından cazip bir merkez yapmamaktadır. Tam tersine dünyada doğrudan yabancı sermayenin büyük bir bölümünün nitelikli bir işgücü ve uluslararası standartların bulunduğu ülkelere yöneldiği görülmektedir. Ayrıca, yüksek çalışma standartlarının her zaman yüksek işçilik maliyeti anlamına geldiği ne kavramsal ne de ampirik olarak ispatlanamamıştır (Akman,Dartan,Nas,2004: s. 292-294). Türkiye, üretim ve istihdama son derece büyük bir gereksinim duyduğu bir ortamda, büyüme stratejisini de yeniden gözden geçirmek, işçilik maliyetini temel standartlardan taviz vererek düşürmek yerine teknolojik gelişme ve nitelikli işgücü yaratarak rekabetçi olmayı başarmak zorundadır (Akman, Dartan, Nas: s 261). Avrupa Birliği, Türkiye'ye yönelik katılım öncesi stratejisi çerçevesinde Katılım Ortaklığı Belgesi'nde (KOB), Türkiye'den bu konuda atması gereken adımlar ile ilgili beklentilerini belirtmiştir. Her yıl hazırlanan İlerleme Raporlarında üzerinde durulan bu kriterler,Türkiye'nin AB üyeliği için kistas olan Kopenhag siyasi ve iktisadi kriterleri açısından hayati bir öneme sahiptir. AB, Katılım Ortaklığı Belgesinde çocuk işçilik sorununun çözümü için Türkiye'den ciddi adımlar beklemektedir. Buna karşın İlerleme Raporlarında bu durumdan duyulan endişe net olarak ifade edilmistir. Türkiye'de Kopenhag kriterlerinin yerine getirebilmesi için sanayi, rekabet ve sosyal politika alanlarında ve emek piyasalarında bir ulusal politika belirlenmesi zorunlu hale gelmiştir. (Akman,Dartan,Nas,2004: s. 260)

Türkiye'de çocuk işgücü sorununun çözümü için, sadece yasal yaptırımlar yeterli değildir. Bundan başka, mevcut çocuk işgücünü, nitelikli işgücüne dönüştürebilmek için radikal çözümler arayışına gidilmelidir.

“İstikrar fedakarlık gerektirir” gerçeği ve herkesin bunun bilincinde olması zorunluluğu önemli bir noktadır. Esasen her hükümet bunu slogan haline getirmiş ve toplumdaki sürekli fedakarlık talep etmiştir. Ancak, ülkemizde istikrar politikaları ve fedakarlık talepleri sürekli tekrarlanan ve bir türlü sonu gelmeyen bir nitelik kazanmıştır. Oysa, istikrarsızlık; tanımı gereği kısa dönemli bir sorun olup tedavisinin de çok uzun sürmemesi gerekir. Kısaca, sadece büyümeye odaklanıp öncelik verildiğinde ekonominin değerleri alt üst edilebilir ya da tam

tersi simdilerde ÷lkemizde olduğu gibi enflasyona odaklanıp büyümeyi ikinci plana atma ekonomide daralma, issizlik ve yoksulluk ciddi (potansiyel) toplumsal sorunlara neden olabilecek uç noktalara dayanabilir. (Oktay, 2002)

Çolak'a göre ise; çocukların tamamen çalışma hayatının dışına çıkarılması zor hatta imkansız olarak gör÷lmektedir. Öncelikli hedef, çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, eğitim kalitesini arttırmak ve çocuğu çalışırken de beceri ve yeteneğini arttırıcı bir eğitim almasını sağlayıcı yasal ve kurumsal altyapıyı oluşturmak olmalıdır (Çolak, Ö.F, 1999: s. 86).

4. BÖLÜM

SONUÇ

Türkiye’de çocuk işgücü ile mücadelede, Türkiye’nin Avrupa Birliği müktesebatına uyumu nedeniyle, resmi kurumlar ve sivil toplum örgütlerinin bir gayret içinde oldukları görülmektedir. Ancak, çocuk ve gençlerin korunması konusu, Anayasanın 50. maddesinde *“Kimse, yasına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar”* şeklinde yasalaştırılmış olmasına rağmen hala 6.420.000 çocuğun –saptanabilen kayıtlı çocuk sayısı- çalışıyor olması yapılan bu çalışmaların yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada; çocuk işgücü sorununun çözümü için, sadece yasal yaptırımların yeterli olmadığı görülmektedir. Mevcut çocuk işgücünü, nitelikli işgücüne dönüştürebilmek için gayret sarfedilmesi gereklidir.

Bu çalışmada, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 177 ülke üzerindeki verilerinin kullanıldığı “İnsani Gelişim Endeksi Çalışması”ndan yararlanılarak nokta dağılımı incelenmiştir. Bu inceleme nedensellik ilişkisinin irdelenmesi bağlamındaki bir çalışmadır. Bu analizde; ülkelerdeki “GSMH düzeyi ve Eğitim düzeyi” arasında kuvvetli bir ilişki görülmüştür. Ayrıca; “İnsani Gelişim düzeyi ile Eğitim düzeyi” arasında da nokta dağılımı irdelenmiş ve aralarında çok kuvvetli bir ilişki görülmüştür. Elde edilen sonuç bu çalışmanın hipotezini doğrulamaktadır.

Bu çalışmada; çocuk işgücü sorunu ile mücadele için önerilen çözüm önerisinin çerçevesi şu şekilde belirlenmiştir: İlk asama için; Türkiye’de ki muhtarlık sistemi, bu sorunun çözümünde önemli katkı sağlayabilir. Türkiye genelinde*; 34.400 köy ve 18.048 mahalle muhtarı olmak üzere 52.448 muhtarlık bulunmaktadır. Muhtarlıklarda görev alacak Sosyal Hizmet Uzmanlarının çalışmasıyla, tüm çalışan veya sokak çocukları gerçekçi olarak belirlenmelidir. Bu saptamadan sonra çocuklara okula gidebilmeleri için daha önce farklı ülkelerde uygulamaları görülen “Minimum Gelir Destegi” ‘nin verilmesi yoluyla destek olunmalıdır. Ancak burada Sosyal Hizmet Uzmanının önemi ve bu uzmanların denetiminin sağlıklı bir şekilde yapılması başlı başına bir konudur. Bu çalışmanın daha önce Türkiye’de gerçekleştirilen Yeşil Kart uygulamasından daha ciddi ve denetimli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Denetim; gelir desteği alanların denetiminden çok uygulayıcıların denetimi ve desteklenmeleri şeklinde olmalıdır. Yeşil Kart uygulamasının gerçek amacı tamamiyle doğru bir uygulama olmakla birlikte, bir takım gruplara öncelik verilmesi ve gerçek ihtiyaç sahiplerinin belirlenememesi nedenleriyle, amacı doğrultusunda uygulanmadığı görülmektedir. Burada asıl olan geleceğin emanet edileceği çocuklardır ve herkesin duyarlı ve hassasiyetle soruna yaklaşımı esas alınmalıdır. Denetimlerde bu doğrultuda yapılmalıdır. İkinci asama; zorunlu eğitim oniki yıla çıkarılmalıdır. Çocuk 18 yaşına gelinceye kadar eğitime yönlendirilmelidir. Çocukları, çobanlığa veya kumalığa terk etmek veya berdele veya teröre kurban vermek yerine, zorunlu eğitimi oniki yıla çıkararak onları 18 yaşına kadar okullu kılmak ve çok yönlü yetistirerek, Türkiye ekonomisine gerçek katkıyı sağlamak hedef olmalıdır. Su anki sistem, on dört yaşında okul dışında kalan bir kız çocuğunu, on yedi yaşına geldiğinde üç çocuklu bir kadına dönüştürmektedir. Zorunlu eğitim süresi oniki yıla çıkarılırken eğitim ve öğretim kalitesi de yükseltilmelidir. Bu amaç doğrultusunda; çiraklık okulları, meslek okulları ve meslek yüksek okulları yeniden yapılandırılmalı ve başarı trendinin yükselmesi sağlanmalıdır. Hatta bu doğrultuda bir dönemin Köy Enstitüleri örnek alınmalıdır. Üçüncü asama, kaynakların doğru kullanımı olmalıdır. Türkiye’de eğitime ayrılan kaynaklar daha önceki bölümlerde de

---

* Kaynak: İçişleri Bakanlığı,2007, s.1

incelendiği üzere zaten sinirlidir ama en azından tahsis edilen bu kaynakların doğru ve verimli kullanılması gerekmektedir. Burada kastedilen; sadece okul sayısını arttırmak değildir. Tablo 18'de de incelendiği üzere 1990'ların sonlarında fakülte ve yüksekokul sayısında %210'lik artış sağlanırken, kütüphane sayısında %38, kütüphanelerdeki kitap sayısında %62 artış gerçekleşmiştir. Bu saptama, eğitim kalitesinde gerçek bir artış sağlanamadığının göstergesidir. Üniversite sayısının hızla üçe katlanması bu konudaki raporları iyimser bir havaya büründürmemelidir.

Son söz olarak; Türkiye'de sosyal kalkınma, çocuklara ve onların eğitimine öncelik vererek sağlanabilir.

KAYNAKÇA

1. Akman, M.Sait - Dartan, Muzaffer – Nas, Çigdem, Avrupa Arastirmalari Dergisi, Cilt 12, Sayi 1-2, 2004, Marmara Üniversitesi Avrupa Toplulugu Enstitüsü Yayini, “Çalışma Standartlari-Ticaret Iliskisi: Türkiye'nin Avrupa Birliğı'ne Katilim Sürecinde Bir Degerlendirme” baslikli makale
2. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciligi, Türkiye'nin Avrupa Birliğı'ne Katilim Sürecine Iliskin Ilerleme Raporlari, Ankara, 2007
3. Avrupa Komisyonu, White Paper: European Social Policy- A Way Forward for the Union, COM(94), Temmuz 1994
4. Avrupa Topluluklari Komisyonu, Türkiye'nin Katilim Yönünde Ilerlemesi Hakkinda Düzenli Raporlari,
<http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/ilerlemeraporu>
5. Aydemir, Muzaffer., Sosyal Sorumluluk 8000 Standardi (Social Accountability 8000), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt1, Sayi:3 s.1-11.)
6. Bequele,1991,s.9 aktaran Ennew,Judith. 1998, Save the Children, Sokak Çocuklari ve Çalışan Çocuklar, Planlama İçin Bir Rehber,UNICEF
7. Boyden, J. 1991. “Working Children in Lima, Peru” In W.E. Myers,ed., Protecting Working Children. London: Zed Books Ltd in association with UNICEF (United Nations Children’s Fund).

8. Bugra, Ayse ve Sinmazdemir, N. Tolga, Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Destegi, Bogaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Arastirma Raporu, Proje Kodu: 04C101, Istanbul,2005
9. Bulut,Isil, Psiko-Sosyal Gelisim Sorunlari,Türkiye Isveren Sendikaları Yayin no: 171,1999
- 10.Bulutay, Tuncer, Türkiye'de Çalışan Çocuklar, DIE ve ILO,Ankara 1995
- 11.Bureau of International Labor Affairs, U.S. Department of Labor, A Report to Congress, The Use of Children in American Imports, U.S. By The Sweat And Toil of Children, July 15,1994
12. H.Cunningham:Child labour and industrialization, working Conditions and Anvironment Department Working Paper No.1 (Geneva, ILO,1995) aktaran International Labour Conference,95th Sesion 2006, International Labour Office, Geneva, Global Report under the follow-up the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work The End Of Child Labour: Within Reach, 2006
- 13.Çocuk Işgücü 1999, DIE,Ankara 2002
- 14.Çolak, Ömer Faruk, Küresellesme, Beseri Sermaye ve Çocuk Işgücü, Türkiye Isveren Sendikaları Konfederasyonu ve ILO Uluslar arası Çalışma Teskilati Ankara, Yayin No:177,1999
- 15.ÇSGB, Çalışma Genel Müdürlüğü, Çalışan Çocuklar Bölümü,Türkiye'de Çocuk İşçiligi, Sorun Bizim, Bilgilendirme Materyali, 1. Kitap, 2005 Ankara
- 16.ÇSGB, Çalışma Genel Müdürlüğü, Çalışan Çocuklar Bölümü Türkiye'de Çocuk İşçiligi, Çare Birlikte, Bilgilendirme Materyali, 2. Kitap, , 2005 Ankara

17.ÇSGB

http://www.csqb.gov.tr/calisan_cocuklar/ilo.htm, (27/05/2007)

http://www.csqb.gov.tr/calisan_cocuklar/diprie10.htm,(27/05/2007)

18.DPT Ankara Yayinlari, AB Konseyi, Türkiye için Katilim Ortakligi Belgesi, Nisan 2003

19.DPT, Avrupa Birligi ile Iliskiler Genel Müdürlüğü (çeviri), Avrupa Birligi Temel Haklar Sarti, Ankara

20.DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler,

<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-04/esq.htm>

21.Eurostat, 50 years of the Treaty of Rome establishing the EEC,

22.EU, Ilirleme Raporu,

http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf,

15.05.2007

23.Fisek Enstitüsü <http://www.fisek.org.tr/019.php>, 10/05/2007

24.Grossman, Harald ve Michaelis, Jochen,Trade Sanctions and the the Incidence of Child Labor, review of Development Economics, 11 (1), 49-62,2007, DOI:10.1111/j.1467-9361.2006.00352.x

25.Guillen and Alvarez (2000), Southern Europe Welfare States Facing Globalization: Is There Social Dumping?, Social Security at the Global Village konulu 25 Eylül 2000 tarihli International Social Security Association Konferansinda sunulan çalisma

26. Gültekin, Mehmet, Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Üye Bazı Ülkelerde Zorunlu Eğitim, Ünite 5, Anadolu Üniversitesi,
<http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/1266/UNITE05.pdf> , 25/05/2007
27. Human Development Report 2006
http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR_2006_Tables.pdf
28. ILO 1993. Bulletin of Labour Statistics 1993-3. Geneva.
29. ILO 1992. World Labour Report 1992 Geneva.
30. ILO, IPEC, Statistical Information and Monitoring Programme on Child Labour (SIMPOC), Every Child Counts, New Global Estimates on Child Labour, International Labour Office, Geneva, April 2002
31. ILO, International Labour Conference, 95th Session 2006, Geneva, Global Report under the follow-up the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work The End Of Child Labour: Within Reach, 2006
32. ILO
<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/sozlesme/soz182.htm>,
 (27/05/2007)
<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/sozlesme/soz138.htm>,
 (27/05/2007)
33. [http:// www. memocal.com/bgvh/AhilikHaftasi.asp](http://www.memocal.com/bgvh/AhilikHaftasi.asp), 29/11/2006
34. İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü,
B.05.0.İLİ.0.070002//Otomatik, 09/05/2007 tarihli yazısı
35. Resmi Gazete Tarihi 10/06/2003, İs Kanunu, Kanun Numarası: 4857, Kabul Tarihi: 22/05/2003, Resmi Gazete Numarası: 25134

36. Karabiyik, Ertan, Kırsal Alanda Çocuk İşçiliği, Türkiye Kalkınma Vakfı, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, 29-31 Mayıs 2001, ILO ve T.C. Basbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002)
37. Kocabay, Nejat., ILO/IPEC-Ankara, Uluslararası Çalışma Örgütü Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, 29-31 Mayıs 2001, ILO ve T.C. Basbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
38. Malrieu, P. (1985), “Ergenlikte Toplumsallaşma”, Ergenlik Psikolojisi, Bekir Onur, Hacettepe Kitapçılık Ltd. Sti. Ankara.
39. (MISA) The Minimum Income For School Attendance Initiative, Achieving International Development Goals in African Least Developed Countries, ILO/UNCTAD Advisory Group, Geneva, May 2001
40. OECD 1992, OECD Labor Force Statistics, 1970-1990, Paris
41. OECD Indicators 2005, OECD, Paris 2005
<http://www.oecd.org/edu/eag2005>
42. Oktay, Ertan, Balkanlı, Ali O., Salepçioğlu Adil, Bilgi Toplumunda Yeni Ekonomi ve e-Dönüşüm Stratejileri, Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Osmangazi Üniversitesi, İ.İ.B.F, s.155-166, Kasım 2004, ESKİSEHIR
43. Oktay, Ertan ve Güney, Alptekin, Türkiye’de KOBİ’lerin finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri, “21. Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri” Sempozyumu, 3-4 Ocak 2002, Doğu Akdeniz Üniversitesi, K.K.T.C

44. Oktay, Ertan, Son Krizin Ekonomik ve Toplumsal Sonuçları: Negatif Büyüme, İssizlik ve Yoksulluk, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi, M.Ü.Yayın No: 11/3 , 2002
45. Sahir, Özdemir, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu, Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Antlaşması, Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Nice Antlaşması (Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not), <http://ekutup.dpt.gov.tr>
46. Senemoğlu, Nuray, Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları, MEB Dergisi, <http://www.yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/senemoğlu.htm>, 14/11/2006
47. Senemoğlu, Nuray. Eğitim Sorunları, Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları, TISK, Yayın No:171,1999
48. Serter, Nur., Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 171,1999
49. Sezgin, İlhan, Türkiye ve AB Ülkelerinde Çiraklık Öğretimi, Sorunlar ve Gelişmeler, Gazi Üniv., Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, 29-31 Mayıs 2001, ILO ve T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002
50. Siddiqi, Faraaz ; Patrinos Harry Anthony, Child Labor Issues, Causes and Interventions, 1993
51. Sosyal Sorumluluk 8000 Standardi (SA 8000), için; <http://www.sa-intl.org/>, 14/11/2006

52. Tasti, Enver, DIE, Çocuk İlgücü Anketleri ve Ortaya Koyduğu Eğilimler, Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, 29-31 Mayıs 2001, ILO ve T.C. Basbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002
53. TBMM, İs Kanunu Tasarısı ve Sağlık Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu, Ankara
54. The Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Country Reports on Human Rights Practices 1999 için;
<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2000/sa/692.htm>, 28 Aralık 2006
55. The Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Country Reports on Human Rights Practices 2006 için;
<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2006/78869.htm>, 12 Mayıs 2007
56. The World Organization of Scout Movement, (1985), International Training Handbook, World Scout Bureau, Geneva, Switzerland
57. Trebilcock, M. and R. Howse, The Regulation of International Trade, 1999
58. TISK, Türkiye'de Kayıtdışı Ekonomi Ve Kayıtdışı İstihdam Sorunu, Mayıs 2007 http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=249, 14/05/2007)
59. Türk Medenî Kanunu , Kanun No.4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, Birinci Kitap, Kisiler Hukuku, Birinci Kısım, Gerçek Kisiler, Birinci Bölüm, Kisilik
60. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kurucu Mecliste Kabul Tarihi : 18.10.1982; Halkoyuna Sunulmak Üzere Tasarının Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844; Kanununun Halkoyu ile Kabul Tarihi: 7.11.1982; Halkoyu Sonucunun Yayimlandığı Resmî Gazete Tarihi: 9.11.1982-17863 Mükerrer, Kanun No. : 2709 , Kabul Tarihi : 7.11.1982
61. DIE , Türkiye'de Çalışan Çocuklar 1999, DIE ve ILO, Ankara, 2001

62. DIE, Çocuk İsgücü 1999, Ankara, 2002
63. Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri,29-31 Mayıs 2001, ILO ve T.C. Basbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002 Ankara
64. TÜİK , Türkiye İstatistik Kurumu, , 2005 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, Sayı: 208, 26 Aralık 2006
65. Umumi Hifzissihha Kanunu, Yedinci BAP, İşçiler Hifzissihhası, Madde 174
66. World Bank, <http://www.worldbank.org>, 8/02/2007
67. World Trade Organization, <http://www.wto.org>, 8/02/2007

ÖZET

Çocuk İsgücü sorunu sadece Türkiye’de değil gelişmekte olan tüm ülkelerde yaşanmakta olan ve acil çözüm bekleyen bir sorundur. Öyle ki; bugün gelişmiş ülke durumundaki ülkelerde bile bu sorun bir dönem yaşanmıştır.

Bu araştırmanın hipotezi; çocuk işgücü sorunu, Türkiye’de sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi için çözülmesi gereken en önemli sorunlardan biridir. Bu sorunun çözümü için yoksulluk yok edilmeye çalışılırken, esenli olarak, eğitimin ülke genelinde yaygınlaştırılmasının gerekliliği bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de çocuk işgücü sorunu ile mücadele için bir çözüm önerisi oluşturmaktır.

Çalışmada; çocuk işgücünün tarihçesi ile dünyada ve Türkiye’de çocuk işgücünün durumu incelenmiştir. Bu sorunu günümüzde hala yasayan ülkelerin çalışmaları ile bu sorunu aşmış ülkelerin tarihteki gayretleri ve mücadele modelleri araştırılmıştır.

Bu çalışmada, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 177 ülke üzerindeki verileri kullanılarak nokta dağılımı incelenmiştir. Bu analiz, nedensellik ilişkisinin irdelendiği bir çalışmadır. Bu analizde ilk olarak; ülkelerdeki “GSMH Düzeyi ve Eğitim Düzeyi” arasındaki ilişki incelenmiş ve aralarında kuvvetli bir ilişki görülmüştür. İkinci olarak; “İnsani Gelişme Düzeyi ile Eğitim Düzeyi” arasındaki ilişki incelenmiş ve çok kuvvetli bir ilişki görülmüştür. Bu saptama, çalışmanın hipotezini doğrulamaktadır.

Çalışmanın sonucunda varılan çözüm önerisi üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama için; çocuklara, okula gidebilmeleri için “Minimum Gelir Destegi” ‘nin

verilmesi önerilmektedir. İkinci asama; zorunlu eğitimin oniki yıla çıkarılması ve eğitim ve öğretim kalitesinin yükseltilmesidir. Üçüncü asama, kaynakların doğru kullanımı olarak belirlenmektedir. Çalışmanın sonucunda varılan nokta şudur; Türkiye’de sosyal kalkınma, çocuklara ve onların eğitimine öncelik vererek sağlanabilir.

ABSTRACT

Child labor is a problem existing not only in Turkey but also in all the developing countries which has been requiring an urgent response utmost. Yet it is such kind of a problem that was once appeared in most of the developed countries.

The hypothesis of this study is that, the child labor problem is one of the most important problematic issues for Turkey's social development. In order to cope with that problem, efforts should be given for poverty alleviation and widespread education. The aim of this study is to put forward a proposal of the solution of that problem.

The history of child labor and the current situation of the issue in Turkey as well as the other countries were examined within this study. The combating strategies of the countries which have been facing the problem and both the endeavors and struggle methods of the countries which had coped with the problem were searched.

The data of the United Nations Development Program for 177 countries were used in the test. This analysis is a study which the causality relationship was scrutinized. As a first step, 'GNP Level and Education Level' were examined and found closely related. 'Human Development Level and Education Level' were examined as a second step and found very closely related with each other. That determination has been supporting the hypothesis of this study.

The proposal determined for the solution of the problem has three stages. As a first stage, a 'Minimum Income Support' for children in order to go to school was proposed. As a second stage, the compulsory education should be

increased to twelve years and the quality of education and training should be improved. Efficiency in the allocation of resources is determined as the third stage. Finally, the conclusion of the study is that, the social development in Turkey could be attained by giving the priority to the children and their education.